

Взemi Nokia Lumia 710
за свой личен навигатор

NOKIA LUMIA 710

- Безплатна навигация Nokia Drive
- Windows 7.5 Mango
- 1.4 GHz процесор

1190
лв./мес.

с MegaCall XL

Спечели колата на Димитър Илиев
ŠKODA Fabia Monte Carlo.

Състезавай се за нея
В магазините на VIVACOM.

 VIVACOM
Всичко, което ни свързва

Цената на Nokia Lumia 710 е валидна при равни месечни вноски за срок от 24 мес. за лоялни клиенти на VIVACOM с договор от поне 9 месеца, при сключване на нов 2-годишен договор с нова карта с план MegaCall XL и важи до изчерпване на количествата. Лихвеният процент е фиксиран, ГПР 8%. Nokia Lumia 710, 24 мес. X 11.90 лв. = 285.60 лв.; В брой, без договор 599.90 лв. Участието в издателя за Skoda Fabia Monte Carlo не е обвързано с покупка и важи за лица над 18 години. В периода 18.05 - 18.06.2012 г. Повече информация за издателя и правилата за участие на www.vivacom.bg/Lumia

www.vivacom.bg

www.economymagazine.bg

брой 14 / юни 2012 г. / цена 5 лв.

ИКОНОМИКА

Росен Плевнелиев:

УСПЕХЪТ НЕ ИДВА ОТ ДНЕС ЗА УТРЕ

ISSN 1314-376X
1 773314 976006

Код „оранжево“ за 15 области
12 ноември 2012 08:58
 Очакват се обилни валежи, възможни са щети и жертви

България

Код „оранжево“ за 15 области

Почиски лекции за 736 лет. Лекционери...

Бизнесът иска нова схема за данък „омаг“

Най-нови

Ръст на пътуването в чужбина

Почиски лекции за 736 лет. Лекционери...

Ведат отпътуване на ЕС от „Набуко“

Бизнесът иска нова схема за данък „омаг“

Модернизацията в Българския ка.

Секции

КОМПАНИИ

ФИНАНСИ

ПРОЕКТИ

НАЙ-ГЪС БИЗНЕС

ТУРИЗЪМ

ЕКОЛОГИЯ

Facebook наема iPhone инженери
12 ноември 2012 08:58
 Компанията ще търси на смартфон пазара

СВЕЖО

Facebook наема iPhone инженери

Сръбска монета за Евро 2012

Споредват засяга Слънцето и звездите

Най-нови

Facebook наема iPhone инженери

Фотоплатът засяга Слънцето и звездите

Сръбска монета за Евро 2012

Последният Балкан в мига ст ома...

Лейда Гага по пътя на Марк Зукърберг

Секции

ЗВЕЗДИ

ЛИКО

МОДА

Гръците медни с 24-часова стачка
12 ноември 2012 08:58
 Успях да се излъчат новини по телевизионните и радио канали, без вестникарския

СВЯТ

Гръците медни с 24-часова стачка

Дъненко ли в телевизията без реклами в

Дъжд от дата срещу Facebook

Най-нови

Възсто най-големи се съживи

Ведат отпътуване на ЕС от „Набуко“

Акциите на „Bankia“ се сринаха

Еврозоната ли в телевизията без реклами в

Ръд дименция по продажби

Секции

ЕВРОПА

САЩ

РУСИЯ ОМД

АЗИЯ

Държавата дава 5 милиона за Перник
12 ноември 2012 08:58
 Предричат че в възстановяването на обществени сгради, стана ясно след срещата при промяна

Инфраструктура

Държавата дава 5 милиона за Перник

20 милиона за четите в Перник

Голди голи стана на 78 години

Най-нови

Държавата дава 5 милиона за Перник

Турция ни за името сред владения...

Премият инстепера министъра Мерца

Данна министър в Перник

20 милиона за четите в Перник

Секции

ПРОЕКТИ

СОБИТИЯ

СТАТИСТИКА

ТРАНСПОРТ

Акциите на „Bankia“ се сринаха
12 ноември 2012 08:58
 Премията в на Евангелю официално поиска допълнителна държавна помощ, в размер на 18 милиарда евро

ФИНАНСИ

Акциите на „Bankia“ се сринаха

Ще ни за зетина пасажо до 10-годишна...

Бизнесът иска нова схема за данък „омаг“

Ръд дименция по продажби

Най-нови

Европа най-големи се съживи

По-високи лекции за 736 лет. Лекционери...

Акциите на „Bankia“ се сринаха

Бизнесът иска нова схема за данък „омаг“

Ръд дименция по продажби

Секции

ДЪНЪЦИ

ИЪТНЪЦИ

ЗАСЪДОВАНЕ

РЕГУЛАЦИИ

БОРСА

Борисов открива фуражно стопанство
12 ноември 2012 08:58
 Инвестицията е на стойност 2 273 804 ле

ЗЕМЕДЕЛИЕ

Борисов открива фуражно стопанство

Ръст на продажбите на земеделска земя

Търсна розоберат

Най-нови

Борисов открива фуражно стопанство

Отварят фуражно стопанство

Търсна розоберат

Ръст на продажбите на земеделска земя

Слаба реакция на черния

Секции

УРАНИ

ФИНАНСИРЪНЕ

БОРСА

По-ниска консумация на ток в училищата
12 ноември 2012 08:58
 Столична община ще предостави проекти в двест мило в града

ЕНЕРГИЯ

По-ниска консумация на ток в училищата

Ведат отпътуване на ЕС от „Набуко“

Ще ни блок изключе заграда температурата...

Най-нови

Ведат отпътуване на ЕС от „Набуко“

По-ниска консумация на ток в училищата

Ще ни блок изключе заграда температурата...

Ураи отпътуване в нова електронна мрежата

Държавата от „Набуко“ стигат над проекта

Секции

ЗЕЛЕНА ЕНЕРГИЯ

ЕЛЕКТРИЧЕСТВО

ГОРИВА

ПРОЕКТИ

BMW разкри Zagato Coupe (ВИДЕО)
12 ноември 2012 11:14
 Автомобилът е в базирани на BMW Z4

ТЕХНО

BMW разкри Zagato Coupe (ВИДЕО)

Възможно ли е телевизията без реклами в

Синтезират новите функции в

Най-нови

Мобелни версия Microsoft Office през...

BMW разкри Zagato Coupe (ВИДЕО)

Възможно ли е телевизията без реклами в

Ураи във Facebook вече директно през...

Facebook наема iPhone инженери

Секции

ИЪТ

АВТОМОБИЛИ

ИЪТНЪЦИ

QR

Списание „Икономика“
София 1124,
ул. „Музика“ 23
Телефон: (02) 81 82 368
e-mail: office@economy magazine.bg

Брой 14, юни 2012, година 2

ИЗДАТЕЛ
„СТАНДАРТ ФИНАНС“ АД

ГЛАВЕН РЕДАКТОР
НЕВЕНА МИРЧЕВА

СЪВЕТ НА ДИРЕКТОРИТЕ
Славка Бозукова - председател
Боян Томов
Невена Мирчева

ИЗПЪЛНИТЕЛЕН ДИРЕКТОР
Боян Томов

СЧЕТОВОДСТВО
Жечка Гълбова
Гая Йорданова

РЕКЛАМА И МАРКЕТИНГ
Даниела Николова
Веселина Къртева

РЕДАКТОРИ
Антон Ангонов
Петя Стоянова
Татяна Явашева

АВТОРИ
Александър Драйшу
Благовеста Кирилова
Ивайло Даскалов
Красмира Минкова
Людмил Захариев
Мартин Леков
Светлана Желева
Таня Киркова
Цветан Илков

ДИЗАЙН
Едуард Лолов
Антон Ковачев
ФОТОКОРИЦА
Красимир Стоичков

ПЕЧАТ
Алианс принт

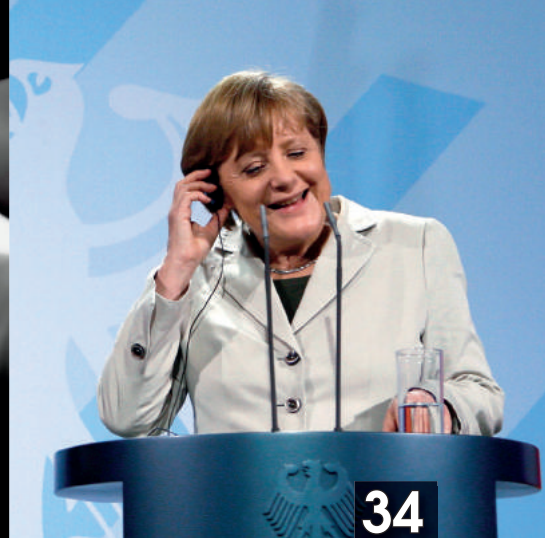
РАЗПРОСТРАНЕНИЕ
„Стандарт нюз“ АД

www.economy magazine.bg

4 ИКОНОМИКА

8

34

Темата

- 8 - All in!
- 12 - Кои губят най-много
- 14 - Най-известните комарджии
- 16 - И България има своя покер милионер
- 18 - Калоян Кръстев: Предстои преброяване на пристрастените към хазарта
- 20 - Пламен Димитров: Публичният регистър ще направи зависимите още по-уязвими
- 22 - Десислава Евстатиева: Казиното е място за забавления

Интервю

- 26 - Росен Плевнелиев: Успехът не идва от днес за утре

Финанси

- 34 - Лабиринтът Европа
- 38 - Витор Констанцио: Разумната политика не свършва с приемането на еврото

Анализ

- 42 - Високи доходи и бюджетен дефицит – двете страни на една монета

Тенденции

- 44 - Богат - беден

Портфейл

- 46 - Пенсионни трусове
- 50 - Иван Нейков: Трябват ни десет години, за да преодолеем дефицита в НОИ

Предприемачи

- 52 - Пари за начинаещи
- 54 - Знаем ли как се прави бизнес?

Имоти

- 56 - Жилищна диета
- 60 - Мариета Ангелова: Няма голям спад или покачване на цените

Еко

- 62 - Горещи пари на покрива

Кариера

- 64 - Индустриалецът

Авио

- 68 - Въздушни магистрали

Котировки

- 72 - Борсов мост към Букурещ

46

56

Фалстарт

74 - Фиаското Facebook

Развитие

76 - Дали екзотиката овации ОБИРА

Сладък бизнес

80 - 25 000 тона какаово изкушение

CV

84 - С точност до милиметър

Ноу-Хау

86 - Уроци за уеб предприемачи

Нова генерация

88 - Да клатиш стола на динозавъра

Маркетинг

90 - Тайният живот и явната смърт на марките

Хай-тек

93 - С куче на работа в Гугъл

В облаците

96 - Аз, астронавтът

Техно

98 - Патентите – новото оръжие на техно фронта

Иновации

100 - Кодът на новото поколение

Марката

101 - Модният символ Prada

Лица

104 - Сюзан Колинс - литературната кралица в сянка

Психология

108 - Въпрос на вкус

Мода

110 - Плажен сезон

Пътешествие

113 - Приключението Узбекистан

Ваканция

118 - Българи превземат Коста дел Сол

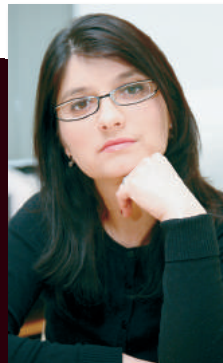
Спорт

119 - Анаболи, ох, боли!

120 - Спорт и химия вървят ръка за ръка

Редакционно

Визии за успех

Няколко визии за успех потърсихме и в този брой на списание „Икономика“. Всяка от тях е парченце от пъзела на растежа, който всички искаме да постигнем. Важното е политическите и бизнес лидери да намерят правилната спойка на отделните елементи.

Големият възход се базира на изграждането на технологични платформи за управление и бизнес, категоричен е президентът на Република България Росен Плевнелиев. Според него останалите ключови приоритети за икономиката на България са привличането на млади и талантиливи хора, изграждане на електронно управление и обслужване на инвеститорите на „едно гише“, без излишни административни спънки. Все неща, за които отдавна се говори, но като че ли не е направено достатъчно.

За друг от приоритетите на България – приемането на еврото, говори заместник-председателят на Европейската централна банка. Еврото носи предимства, но носи и рискове, предупреждава ни Витор Констанцио. Разумна политика трябва да се следва не само в навечерието на приема в еврозоната, но и след това, съветва той.

В думите му прозираме не толкова предупреждение към България, която отдавна се бори за мястото си в „чаканята“ на този елитен клуб, но към останалите членове на валутния съюз, при които се наблюдават отклонения от строгите критерии.

Какво по-хубаво от това понякога България да не е лошият пример.

Добри примери на нашите страници ще откриете немало. Между тях са предприемачи, готови да вложат средства в стартиращи български компании; млади създатели и управители на IT бизнес; ентузиастични студентски банки, чиито идеи вече са получили първото си финансиране; и, разбира се – българи, трудещи се в технологичните гиганти в САЩ, които са готови да се върнат в страната при първите признаци за подреждане на пъзела.

И понеже за всеки успех е необходима макар и малка доза късмет, посветихме темата на броя на хазарта.

Приятно четене!

НЕВЕНА МИРЧЕВА,
главен редактор

30 ХИЛЯДИ евро за стартиращ бизнес

От първи юни всеки предприемач може да кандидатства с проекта си за нов бизнес на сайта на LAUNCHHub (Launch hub) и така, да получи финансиране до 30 000 евро и участие в менторската програма на фонда, съобщава NewBusiness.bg.

LAUNCHHub работи по финансовия инструмент „Entrepreneurship Acceleration and Seed“ на европейския фонд JEREMIE и през следващите 4 години ще инвестира 9 млн. евро в около 100 стартиращи компании, предимно от сектора на информационните и комуникационни технологии в България и региона.

Фондът LAUNCHHub планира да инвестира по-голямата част от тези 9 милиона евро в екипи или вече стартирали компании с по-напреднали проекти и така, кандидатстването за първоначалното финансиране от 30 000 евро за Акселераторската програма е само първото ниво, което дадена компания трябва да премине, за да получи последващо SEED финансиране (до 200 000 евро). Компаниите, в които LAUNCHHub ще инвестира, могат да разчитат и на контакт с външни инвеститори, което е самата идея на т.нар. хъб – обединяващо звено или точка за свързване. Освен инвестиции фондът LAUNCHHub ще осигурява на екипите и менторска програма, чрез която стартиращите предприемачи да развият идеите си по-бързо, с помощта на професионални съвети и напътствия от над 200 ментори от България и около 1200 от чужбина. LAUNCHHub е привлякъл като партньори един от най-успешните акселератори в Европа, Seedcamp, както и Института за предприемачи на Сиско в България. Фондът партнира и с други организации за подкрепа на предприемаческата екосистема в региона, като например споделяното работно пространство betahaus и студентската организация Start it Smart. За международна подкрепа LAUNCHHub разчита също и на Mozilla Web FWD и Dreamit Ventures.

Първото кандидатстване за т.нар. Акселераторска програма започва през юни тази година, с цел първите реални инвестиции в новите компании да бъдат извършени през септември, когато ще започне и самата програма с гъвкава продължителност средно между 9 и 12 месеца. Такъв тип прозорци за кандидатстване ще бъдат отворени три пъти годишно.

Наградиха най-добрите застрахователи на 2011 г.

Застрахователната компания ДЗИ беше отличена като най-успешното общозастрахователно дружество за миналата година на наградите „Застраховател на годината 2011“. Конкурсът се организира от Висшето училище по застраховане и финанси, Асоциацията на българските застрахователи, Българската Асоциация на гружествата за допълнително пенсионно осигуряване и Фондация „Проф. д-р Велеслав Гаврийски“.

Борислав Богоев, заместник-председател на Комисията за финансов надзор, ръководещ управление „Застрахователен надзор“, връчи приза за най-добра животозастрахователна компания на „Алианс Живот“, с изпълнителен директор София Христова. Като „Най-динамично развиващо се застрахователно дружество за 2011 г.“ беше отличена компанията „Групама“.

ФОТО: ЕМОНА ЦОНЧЕВА

Президентът на ВУЗФ доц. д-р Григорий Вазов (вторият отляво на първия ред) с наградните след церемонията

Висшето училище по застраховане и финанси тази година отбеляза 10-годишен юбилей. В него се подготвят висококвалифицирани специалисти в областта на икономиката, но и се развива икономическата наука в съответствие с потребностите на съвременната практика. Президент на ВУЗФ е доц. д-р Григорий Вазов, а сред най-известните преподаватели са проф. д-р Йордан Христовски, проф. д-р Боян Дуранкев, доц. д-р Георги Николов.

Нов живот за занаятите в Троян

Националното изложение на художествените занаяти и изкуствата в с. Орешак очаква посетители, след като експозициите бяха реновирани с европейски средства по проект „Развитие на туристическите атракции в община Троян“. Изложбеният комплекс в с. Орешак е построен преди 40 години и за този период не е извършван никакъв сериозен ремонт. В обновените зали намират място

изделия на съвременните майстори на художествените занаяти и приложните изкуства от цялата страна, често и гости от чужбина показват свои творби. Част от експозицията е базар и често се организират демонстрации на майстори, както и дегустация на троянска сливова ракия.

НЕВЪЗМОЖНОТО ЗА ЕДИН
Е ЛЕСНО ЗА ЕКИПА

УСПЯВАМЕ ЗАЕДНО

SOCIETE GENERALE
ЕКСПРЕСБАНК

*Една сутрин мъж от Охайо чул вътрешен глас:
„Напусни работа, продай къщата си, вземи всички пари и отивай в Лас Вегас”.*

*Малко по-късно отново чул:
„Напусни работа, продай къщата си, вземи всички пари и отивай в Лас Вегас”.*

Призивът започнал натрапчиво да се повтаря и накрая човекът се доверил на гласа.

Напуснал работа, продал си къщата, взел всички пари и отлетял за Лас Вегас.

Когато слезъл от самолета, получил указание: „Иди в Хоршу Казино”.

Така и направил. Гласът пак се обадил: „Не жали пари за вход за Световните покер серии”

Той платил 10 хил. долара за вход. Заел мястото си на съответната маса в турнира. Първата ръка била раздадена и той получил асо пика и асо каро. Гласът наредил: „Заложу всичко”. Той сложил останалите 10 хил. долара в пота. Трима от играчите доплатили залога му. Дилърът раздал флопа, състоящ се от 8, 9 и 10 купа.

Гласът казал: „Мамка му!”

All in! *

ТАТЯНА ЯВАШЕВА

Всичко започна на шега. Гледам много футбол и се насочих към спортни залагания, защото ми се стори лесно да печеля по някой лев. Но се увлякох и започнах да прекарвам по няколко часа на ден в прогнози и залози. Спечелих веднъж и ме поканиха да се пробвам на машинките в игралната зала. Там влизаш в един свят, който

те засмуква и до днес не съм се опомнил. За мен е ясно, че нищо не бих могъл да спечеля. Ако беше направено ние да печелим, собствениците на казина нямаше да печелят от наивността на хората и да живеят така охолно. Разпрогадох имуществото на семейството си, но моята загуба не е само имоти, коли, телефони. Моята загуба

е най-вече самоуважението и това, че вече нямам никакви приятели. Имах хубава работа, но я загубих, след като колежите ми станаха поръчителни по заеми, които изтеглих. Прогадох всичко, но хазартът не знае осъзнаване. Личният ми живот е пълен крах и не спирам да се самообвинявам. Това е резултатът от моя флирт с хазарта.

*Ол ин - термин в покера – да заложите всичките си чипове

За едни хазартът е гибел, а за други – индустрия за милиарди

Подобна изповед би могъл да направи всеки страстен комарджия. Различни са само техните имена и размерът на загубите, които търпят. Затъването става неусетно и рядко някой успява да се избави. Онези, които се захващат с хазарта с едничката идея за бързо и лесно забогатяване, са глухи за предупрежденията колко са далече от мечтаното благополучие и колко близо до гъното. Нещо повече, в редица случаи хора с добра професия или собствен бизнес проиграват всичко. При тях не работи съветът „Преди да влезеш в игрална зала, не забравяй, че единственият начин да си тръгнеш от казино с милион в джоба, е да влезеш в него с два милиона”.

Социален грезер

В България няма официални данни за играещите, но броят им се определя на около 300 хил. души, като най-вероятно между 30 и 50 хил. са онези, за които това вече е проблем. Международни изследва-

ния сочат, че бизнесът на залозите създава у 70-75% емоция и тръпка, те не губят контрол над себе си и за тях това е по-скоро развлечение. Но 20-25% са влезли в пагубна зависимост и не правят рационален анализ на връзката между своето поведение и очакваните резултати. Това е болестно състояние, което се лекува много трудно. Често го такава патология стигат успели хора и интересни личности, които хазартът довежда до катастрофа.

Промените в Закона за хазарта, които са на дневен ред, насочиха вниманието на Държавната комисия по хазарта (ДКХ) и към патологията на играта. След като изследват размера на бедствието, ще предложат и мерки за ограничаване на проблема. Организаторите на хазартни игри ще имат задължения и отговорности, вместо да са ням свидетел на краха на най-пристрастените играчи. Досега нямаше нормативна възможност да бъде наложена забрана за влизане на хазарта да не бъдат допускани в игралните зали, обяснява председателят на ДКХ Калоян Кръстев.

На сегмото небе или на гъното

От психологическа гледна точка проблемът на хазартната зависимост не е по-различен от всички други зависимости, твърдят психотерапевти. Но негативните последици от това пристрастяване са най-големи – освен огромните материални загуби се стига до социална изолация и висок процент на самоубийствата. „Професионалните играчи обикновено държат контрол над ситуацията, те умеят да спрат. Има други, които го правят за развлечение, това са социалните играчи. Но има и една трета категория „бягащи играчи”, които се справят с емоционален или психологически конфликт през играта, те лесно губят контрол над поведението си”, твърди психологът Желяз Турлаков. Според него проблемът на зависимия е, че мисли, че няма проблем. Обикновено зависимите отричат фактите и имат нужда да им се помогне да осъзнаят в какво и как затъват. На тези хора хазартната индустрия не бива да се гледа само като на средство за

печалба, тъй като става дума и за човешки съдби.

Печалбата е съблазън

Най-хубавото нещо след хазарта и печалбата е хазартът и загубата, обичал да казва Николас Данголас, най-известният гръцки комарджия на ХХ в., който много е играл и много пари е пропилял. До казиното в Бад Хомбург, Германия, има паметник на Достоевски, който тук е написал „Играчът на рулетка”. Именитият спа курорт се е развил около това казино и около фигурата на популярния руски писател. Но германците в този град са изградили високия си стандарт не толкова благодарение на хазарта, а чрез своя системен труд в дейности, свързани с автомобилостроенето и други области на индустриалното и научното развитие.

Цялата съвременна икономика обаче е базирана върху създаването на ирационални зависимости. Хазартът например предизвиква фантазна съблазън и усещане, че има магически начин за постигане на такава реалност, която не изисква усилия, сочат изследванията на психолози.

Пипалата на страстта

Хазартът е наричан порок, вреден навик и дори престъпна зависимост. На пръв поглед хазартът е игра, начин да прекарваш времето и евентуално, да спечелиш малко пари. Много известни личности са изкушени от него, но това в никакъв случай не бива да е повод за подражание. Дори фондовият пазар може да се разглежда като big хазарт, както и всички форми на залагане. Често това „залагане” се нарича инвестиционна програма на фирмата или на определен субект с финансови възможности. По същия емоционален начин хората вземат решение за покупка на имот или за брак. Според психолози хазартната страст се развива, когато има склонност да се надценява достижимостта на силно привлекателни цели и да се пренебрегва значението на усилията, които биха довели до тяхната реализация. Поведението

става функция на желаното, което изглежда постижимо. Хората пренареждат живота си и правят неща, които обаче не ги водят до очаквания висок краен резултат. Този психологически механизъм е заложен в хазарта, на същия принцип работи рекламата, а и много бизнес решения също са повлияни от него, твърдят от Дружество-то на психолозите в България.

Розовите очила

Обичайният профил на пристрастения към хазарта е мъж на възраст до 35-40 години, който с труд очевидно не може да се справи и търси свръхрешение. У тези хора се е задействал ирационалният механизъм, че голямата печалба може да бъде „ударена“. Когато ваят съобщения как някой е спечелил, се прави заключение, че ако не стане в това казино, късметът ще те настигне в другото, ако и там не се случи, може по интернет да го намериш. Зависимостта настъпва, когато играчът загуби връзката с реалността и премине отвъд границите на забавлението. А това най-често се случва, когато няма друга алтернатива, когато няма доходоносен бизнес, когато трудът е толкова ниско оценен, че хората се отчуждават от него. Хазартната зависимост е отказ от другите начини да постигаш високи цели в икономическата си активност.

Екстаз

Еротичните образи активират същата зона в мозъка, която работи при поемане на финансови рискове, установиха учени от Станфордския университет. Проучването било насочено върху центъра на секса и парите в мозъка, който играе решаваща роля във всяко удоволствие, което човек изпитва. Опитите показали, че под въздействието на еротичните образи, мъжете започват да поставят огромни залози в хазартна игра, от която биха могли да спечелят съвсем незначителни суми.

Светът е широк и възможностите за игра дебнат отвсякъде. Ако не в това казино, то по интернет, ако не тук, то в съседна държава. Глобализацията направи блясъка на Макао, Лас Вегас, Монте Карло достижим. И заслепяващ...

Столици на греха

Макао е единственият град в Китай, където хазартът е разрешен, и за миналата 2011 г. там бе направен над пет пъти по-голям оборот от Лас Вегас. Официални източници в бивша португалска колония обявиха, че приходите от хазарт през миналата година са достигнали 33,47 млрд. долара – нещо, за което световната столица на хазарта Лас Вегас не може и да мечтае. Според регистрите в края на септември миналата година в Макао е имало 34 казина с 5379 игрални маси и 15 900 игрални автомата.

Плюсовете на Макао в съперничеството с блясъка на **Лас Вегас** са очевидни. Много повече са играчите в китайския рай на хазарта, там се организират и най-скъпите в света хаї стекс игри на мултимилionери. Редовен участник в тях е колосът Гус Хансен, който веднага след Aussie Millions 2012 замача за Макао и там нанесе поредния си златен удар в кеш войните на гигантите, печелейки в Star World Poker King Club над 3 млн. долара. Огромни суми прибират и други легендарни играчи, чийто спонсори обаче са китайски милиардери, които са любители на силни усещания. Тези пари обаче са канка в морето от 33.47 млрд. долара.

Възходът на хазартната индустрия в Макао не е случаен. Бурното развитие на китайската икономика дава възможности за забозатвяване, а китайците са нация която от древни времена обича хазарта. Двеста години преди новата ера Чън Лън от династия Хан използвал хазартната игра кено, за да осигури средства за армията си. Със същата игра било финансирано изграждането на Вели-

ката китайска стена.

През 1860 година Монако изпитва големи финансови затруднения и предприемачът Франсоа Блан предлага да бъде отворено казино, за да се наберат средства за държавата. Три години по-късно е основано гружеството, което открива казино, а **Монте Карло** се превръща в най-очарователното място за хазарт в света. Британската аристокрация се влюбва във Френската Ривиера и в Монте Карло, казината там привличат богати клиенти от острова, през 1899 г. в тях отварят първите „salons privés“, където залозите са неограничени.

И на американците не им е чуждо увлечението по хазарта. След кратко просъществуване опит хазартът за бъде легализиран на речните кораби в Луизиана, в Съединените щати в периода на сухия закон и след отменянето му през 1932 година възникват множество нелегални хазартни зали. Изключение е щатът Невада, където хазартът е легализиран през 1931 г. Окончателно Америка заложила на игралния бизнес през 1946 г., когато в малко известното градче **Лас Вегас**, разположено в дебрите на пустинята Невада, бил открит казино-хотел „Фламинго“. Заведението било построено от знаменития американски гангстер Бенджамин Сигъл. Той е считан за основател на модерния Лас Вегас, станал световна столица на забавленията.

Атлантик сити също се е превърнал в синоним на хазарта. В опита си да съживят града, през 1976 г. избирателите в щата Ню Джърси одобряват развитието на казино хазарта в курортното селище.

Данъчен рай за залаганията

ПЕТЯ СТОЯНОВА

Желанието за бърза печалба в условията на криза често води до игралните маси в казината, но феноменът хазарт по интернет е запазена марка на XXI век. Въпреки глобалните икономически проблеми много от любителите на игрите за забавление намират средства в стремежа си към лесни пари.

Законът за хазарта беше гласуван през март и едва няколко месеца след 25 нормативна промяна се задава нова. Тя ще засегне данъчното облагане, като намали ставките и по този начин ще стимулира хазартните играчи. Една от целите на финансовия министър Симеон Дянков е с облагането на хазартния бизнес в хазната да влизат най-малко 100 млн. лв. всяка година. Данъчните промени трябва да изкарат на „светло“ доходите от хазартна дейност. Тази сума обаче изглежда пренебрежимо малка на фона на буксуващата икономика, която би трябвало да създава БВП с добавена стойност, а не да предлага игри за развлечения, които се влияят от конюнктурата.

Към по-ниска ставка

Интернет залаганията трябва да се облагат с по-ниска ставка, за да се гарантира, че хазартният бранш ще плаща данъци и в България. Това е основният аргумент на управляващите, които ще променят налога на хазартните игри онлайн. В Министерството на финансите вече подготвят изцяло нов закон за данъци върху хазарта.

Сроковете за изготвянето му са съкратени, защото амбицията на министър Дянков е той да влезе в сила от 1 юли. Промяната в закона ще засегне данъците върху залози на спортни събития, тото игрите, казината, бинго залите и други хазартни дейности. Тяжното облагане сега се регулира от Закона за корпоративното подоходно облагане. В него има специална глава, посветена на хазарта, но финансистите от ведомството на Дянков са на мнение, че материята е станала обемна и регулациите ѝ трябва да се отделят в специален закон. Според експертите, работещи по проекта, кварталните пунктове за залози могат да се преоборудват и вместо клиентите им да попълват фишове, да правят залозите си на електронен терминал. Така те също ще се възползват от по-изгодното облагане.

Намаление в проценти

Различните ставки за наземния и онлайн хазарта се прави с намерението хазната да не губи средства от данъчните постъпления. В момента

налогът за офлайн залозите върху спортни състезания и случайни събития, както и в бинго залите, е 15%. Данъкът се начислява върху общия размер на събраните залози, а не върху печалбата, която се получава, когато от приходите се приспаднат платените печалби. Казината и игралните зали от своя страна се издължават към хазната като твърда сума за игрален уред или маса. Много от представители на бранша както сред наземните, така и между онлайн операторите определят данъчния режим като несправедлив. Основният им аргумент е, че повече от 80% от събра-

ните залози се връщат към някого от залагащите като печалби и след облагане върху общия оборот почти не остава нетен приход, от който да приспаднат останалите си разходи и да формират печалба. Според тях облагането върху оборота дори е по-близо до косвените данъци, защото се събира независимо от финансовия резултат.

Опиране на почвата

Обсъждат се различни варианти за намаление на данъчната ставка, като идеята е данъкът за интернет залаганията да стане поне наполовина от сегашните 15%. Най-вероятно той ще е между 6 и 8%, както е в повечето западноевропейски страни, сред които

По-ниски налози за игрите на щастието трябва да пълнят бюджета

са Великобритания и Франция. Целта на редуцирането е да се привлекат чужди оператори за онлайн залагания, които да се лицензират у нас. При сегашната висока ставка те не са мотивирани да стъпят на българския пазар, защото често възвръщаемостта на залозите при утвърдените и коректните чужди компании достига 95%.

За намалението на данъка са от значение и нагласите на потребителите. Липсата на атрактивни оператори на пазара у нас ги изкушава да залагат и в нелицензирани сайтове заради по-висо-

ките печалби. В много случаи обаче те не се изплащат. Симеон Дянков също смята, че ставката от 15% е прекалено висока при положение, че останалите фирми се облагат с 10%. Финансовият министър обаче е на мнение, че трябва да има понижение на ставката, но само за игрите на късмета в интернет.

Това предизвика остра реакция от Българската асоциация на развлекателните и хазартни игри, „Евробет“ и „Еврофутбол“. Според операторите различната ставка при хазартните игри нарушава действителните в България и Европейския съюз принципи на данъчно

облагане на стопанските дейности. „Ако този прецедент стане факт у нас, това би довело до подвеждането на гърбавата под отговорност пред Европейския съд и значителни финансови щети за нея“, отбелязаха в писмо до медиите хазартните оператори.

Няма проблем да има различни данъчни ставки за различните игри на късмета, но подобна „диференциация“ не е редно да се прави между онлайн и традиционния хазарт, коментират експерти по данъчно законодателство. Европейската практика обаче показва, че в много страни има такова разграничение. По данни на Комисията по хазарта от 2011 г. във Франция онлайн операторите плащат налог 8.5% от оборота, в Гърция – 6%, а в Италия – между 3 и 5%. Наземните хазартни компании се облагат по друга скала. За да привлечем чужди оператори на малък пазар като българския, трябва да бъде направен „компромис“, смятат представители на управляващите, решили да предложат нова данъчна регулация при облагането на игрите на щастието. При обсъждането на проектозакон ще се реши дали налогът ще бъде намален само за игрите в мрежата, или ще обхване всички хазартни оператори. Тогава ще се прецени дали да се облага само печалбата като разлика между направените залози и изплатените печалби. Реалистичният вариант засега е да се промени само данъчната ставка, защото преобладава мнението, че допълнителното третиране на печалбата създава повече възможности за спекулации.

Кои губят най-много

Стане ли дума за хазарт, си представяме лъскави казина в Лас Вегас. Изненадващо обаче, американците не са най-големите комарджии в света, твърди CNBC. Класацията е изготвена по данни на лондонската консултантска компания H2 Gambling Capital. Те изследват средните загуби от хазарт (заложената сума, която така и не е възстановена) в рам-

ките на една година, разделени на пълнолетното население в над 200 страни. Сумите включват загуби от всевъзможни видове залози, в това число набъгване с коне, покер машини, лотарии и казина, като са ползвани данни от 2010 г.

Ето и кои са страните, в които хората губят най-много пари на хазарт:

1. Австралия

**Загуби от хазарт на човек:
1288 долара**

Слот машините с огромна преднина са най-любимият вид хазарт на австралийците. Общо 75-80% от хората, които имат проблеми с хазарта, са пристрастени към игрите на точно такива машини. В Нови Южен Уелс има 100 000 покер машини, или половината от общия брой за страната. Според местната държавна служба по хазарта в периода 2006-2010 г. 935 комарджии са подали молба да им бъде забранено да посещават казина, но са били хванати 1249 пъти да нарушават собствената си забрана.

2. Сингапур

**Загуби от хазарт на човек:
1174 долара**

Сингапур отваря първото си казино през февруари 2010 г., но вече е третият най-голям хазартен център в света след Макао и Лас Вегас. Правителството се опитва да разубеди местните жители да играят хазарт, като налага входна такса от 100 сингапурски долара (80.50 щатски долара) за гражданите, които искат да влязат в казино. В Сингапур също така на човек може да му бъде забранено от рогниците да посещава казина.

3. Ирландия

Загуби от хазарт на човек: 588 долара

В Ирландия хазартът е уреден със закон, действащ още от 1956 г. Досега той не е бил променен.

4. Канада

Загуби от хазарт на човек: 568 долара

Най-големите комарджии са от провинция

Саскачуан, в която средните приходи от хазарт на пълнолетен са 841 долара, в сравнение с 527 долара средно за страната. Канадците харесват най-много лотариите и билетчета за изтриване.

5. Финландия

Загуби от хазарт на човек: 553 долара

Националната лотарийна компания Veikkaus е

изцяло държавна и се управлява от министерството на образованието. По-голяма част от печалбите ѝ отиват за образование, изкуство и култура.

6. Италия

Загуби от хазарт на човек: 517 долара

Как ви се виждат 22 млрд. евро приходи от хазарт само за

половин година? Италианците го умеят. Любимият им вид хазарт са електронните слот машини. Първото одобрено от управляващите казино в света е открито през 1638 г., наричало се The Ridotto и се е намирало във Венеция.

7. Хонконг

Загуби от хазарт на човек: 503 долара

Казината са забранени в Хонконг, но най-големият хазартен център в света Макао е само на час път по вода. Жителите на Хонконг са известни с увлечението си по хазарта. Според медицинско проучване един на всеки 20 души има някакъв вид хазартна зависимост.

8. Норвегия

Загуби от хазарт на човек: 448 долара

Лотария, лотарийни билетчета за

изтриване, слот машини и залози на футбол са любимите хазартни игри на норвежците. Страната прави усилия да ограничи хазарта, като намалява броя на слот машините до 10 000, в сравнение с 22 700 през юли 2007 г. След това обаче норвежците се пренасочват към онлайн покера.

9. Гърция

Загуби от хазарт на човек: 420 долара

Южната ни съседка има един от най-големите комарджии на всички времена - Николас Данглас, известен като Ник Гърка. Той умира през 1966 г. почти разорен на 83 г., след като е изгубил всичко спечелено, което с отчетената инфлация през 2009 г. би се равнявало на 500 млн. долара.

10. Испания

Загуби от хазарт на човек: 418 долара

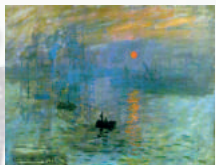
Хазартът е легализиран в Испания чак през 1977 г., а слот машините още по-късно, през 1981 г. Испанците обичат да залагат на всичко от футбол до карти и лотария. Испанската коледна лотария, наречена El Gordo, е единствената в света, която дава награди за над 1 млрд. долара.

Най-известните комарджии

Много известни личности са фенове на хазарта. На масата за покер дори се е родил сандвичът. Това станало през XVIII век. Английският държавник Джон Монтагю, който

бил запален играч, дори не искал да става от масата, за да се храни, и наредил на слугите си да му носят парче месо между два комата хляб.

1. Клод Моне

Благодарение на парите, спечелени от хазарт, той имал възможност да напусне работата си и да се отгаве на изкуството. Ако през 1891 г. не бе спечелил еквивалента на 13 450 долара от френската лотария, може би светът щеше да остане без някои от най-гобите импресионистични творби.

2. Фьодор М. Достоевски

Достоевски е един от най-известните комарджии. Казвал, че рискът и пристрастяването, които усещал по време на игра, го вдъхновявали за книгите му. Твърди се, че е написал последната глава от „Престъпление и наказание“ за няколко дни, защото му трябвало спешен аванс от издателя, за да покрие дълговете си. Автор е на романа „Играчът на рулетка“.

3. Лудият Бил Ханкок

Бил Ханкок е американска легенда. Той е известен като герой от войната и законодател. Прекарал е голяма част от живота си в защита на другите от престъпници и несправедливост. Бил заклет комарджия, фен на покера. Той често вадел револвер, ако подозира, че го мамят. Убит е точно по време на игра на покер. Разказват, че след като бил застрелян, паднал от стола и изпуснал картите си. Сред тях били двойка аса и двойка осмици, комбинацията нарекли „ръката на мъртвеца“ точно заради този случай.

4. Казанова

Днес името му се свързва най-вече с любовните му авантюри. Той обаче бил адвокат, писател, пътешественик и, разбира се... комарджия. На 21 възнамерявал да направи от комара своя професия, но се отказал, защото по собствените му думи, му липсвала воля да се откаже, когато е време.

5. Чарлз II

Бил известен като „веселия крал“ и обожавал хазарта. По време на неговото управление с хазарт се заминавал не само кралският двор, но и цяла Англия, като популярността му стигнала дори до Северна Америка.

6. Рене Декарт

Именитият философ и учен е живял между 1596 - 1650 г. Декарт дори мислел да си изкарва прехраната с комар, след като завършил право и излязъл от армията. Светът го запомнил с друго. Декарт е признат за основоположник на модерната философия и баща на съвременната математика.

спестовна сметка **МЕГА ПЛЮС**

Спестявайте изгодно, разполагайте свободно и **получавате лихва всеки месец**

НОВО

- Без минимална сума за откриване
- Лихва още от първия лев/евро/щ. долар
- Теглите и внасяте свободно

4,00%
за лева

3,50%
за евро

2,50%
за щ. долари

В случай на повече от две тегления в рамките на един календарен месец лихвеният процент само за следващия календарен месец намалява до този на разплащателна сметка в съответната валута съгласно актуалния Лихвен бюлетин на банката за физически лица.

www.postbank.bg

0800 18 000

Правното име на Пощенска банка е Юробанк И Еф Джи България АД

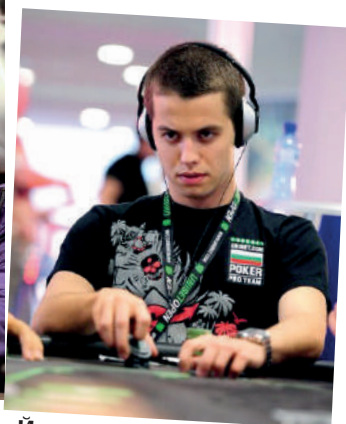
Димитър Данчев

Симо Найденов

Вилиян Петлешков

Йордан Митренцов

И България има своя покер милионер

ЛЮДМИЛ ЗАХАРИЕВ

Texas Hold'em е най-разпространеният вариант на покера. Ще сбъркате обаче, ако решите, че играта произлиза от точно този щат в страната на неограничените възможности. Дори персийците са играли разновидност на покера много преди въобще САЩ да се зародят като държава. По-късно през годините играта преминава през много трансформации именно през щата на каубоите.

В повечето игри има конкретни цели и който успее да ги постигне първи, печели. Игрите имат определено начало и край. За професионалиста обаче покерът изобщо не изглежда по този начин. Мнозина вярват, че това е просто една игра. Това погрешно схващане битува в съзнанието на огромна част от играчите само защото навремето някой е решил да нарича покера игра.

Но покерът не е игра, а е една голяма финансова борса, която набира скорост навсякъде. И тази борса е популярна по целия свят. В момента буквално няма незапълнена седмица от малки и големи турнири.

България не прави изключение. За щастие голяма част от българските покер играчи са не само участници, но и големи печеливши. Страната ни дори си има и първия милионер от покер. Димитър Данчев, познат в покер средите като KuuL, преди 6 месеца успя да спечели над 1 млн. лв. в напреварата от Европейския покер тур (ЕРТ) на PokerStars в Сан Ремо. Пловдивчанинът завърши втори на финалната маса,

завоювайки 680 хил. евро премия. По този начин той стана първият българин, преминал границата от един милион лева печалба от покер турнир.

Симеон Найденов, известен като lamBuddhaa, пак е първият наш играч, спонсориран от PokerStars. Печели 3-о място на Унибет Оупън в Лондон и успява да стане втори в миналогодишните WCOOP с награда от 37 хил. долара. Преди няколко дни стана финалист на първия покер фестивал Pravets Poker Masters.

Вилиян Петлешков, познат още като Мозак, несъмнено е сред най-добрите български турнирни покер играчи. С всяка година постиженията на Вилиян стават все по-многобройни, като изминалата 2011-а беше една от най-успешните за него. Той достигна няколко финални маси в най-популярните онлайн турнири, включително Sunday Million, в който завоюва второ място и \$153 247,50, както и Sunday Warm-up.

Йордан Митренцов завърши на 196-о място в най-голямото покер събитие Световните серии по покер (WSOP Main Event). Той прибра награда от \$50 000, ставайки българският покер играч, класирал се най-напред в Главното събитие на Световните Серии по Покер, датиращи още от 1971 г.

А какъв е съветът на най-добрите български покер играчи към начинаещите, които копнеят за успехи и бързи пари? Да подхождат сериозно към играта, защото тя изисква здрава психика, отдаденост и дисциплина. А ако имат желание да превърнат това хоби в професия, да са наясно, че има и много тежки моменти.

Ново измерение в общуването

С новия GLOBUL Web&Talk
имаш толкова много време
и мегабайти, за да достигнеш
навсякъде:

1600 минути към всички
в България и с чужбина

1600 МВ мобилен интернет

 GLOBUL

Нашият свят си ти

Офертата е валидна при подписване на нов срочен договор за нова SIM карта или допълнително споразумение по програма Web&Talk с месечен абонамент 99,90 лв. Включените минути важат за разговори към всички национални мобилни и фиксирани мрежи, към номера от Зона 1 и 2 за международни разговори и роуминг в Европейски съюз, като за последните две дестинации могат да се ползват до 160 от тях. Включените МВ не могат да бъдат използвани в роуминг. След изчерпване на включените МВ, скоростта на връзката пада до 64 kbps. Пълна информация в търговската мрежа на GLOBUL и на www.globul.bg

Калоян Кръстев,
председател на Държавната
комисия по хазарта:

Предстои преброяване на прирастените към хазарта

- Господин Кръстев, кое наложи държавата да опита да упражнява контрол над хората, които са развили пристрастност и хазартна зависимост? Толкова ли е голям проблемът?

- Хазартната зависимост е сериозен проблем, който се разглежда наравно с пристрастяването към алкохол, наркотици и цигари. Този проблем има социални и медицински аспекти и не бива да се подценява. Прирастените имат нужда от помощ, за да осъзнаят, че вредят на себе си и на близките си.

- Има ли конкретна човешка история, която ви подтикна към такова решение?

- Няма конкретна човешка история, която да е причина за предприемането на действия в тази посока. Както споменах, хазартът създава по-особена зависимост, затова държавата трябва да реагира адекватно и да се погрижи, като предпази застрашените.

- Какви мерки на този етап считате, че биха дали резултат

в подобно усилие?

- Като начало ще предложим промени в Закона за хазарта, които да ограничат достъпа на зависимите до игралните обекти и до участие в хазартни игри. Може да се въведат лимити по отношение размерите на залозите.

- Бихте могли да въведете лимит върху размера на залаганията, но знаете, че винаги се намират вратички. Как ще контролирате спазването на ограничението?

- Хазартните оператори може да бъдат задължени да не допускат надвишаване на лимитите при залагания. Контролът дали тази мярка се спазва, ще се упражнява от Държавната комисия по хазарта (ДКХ). По този начин се контро-

лира и недопускането на лица под 18-годишна възраст до игралните обекти.

- Пог каква форма ДКХ ще събира данни за пристрастените към хазарт? С каква информация разполагате към момента за размера на бегствито?

- ДКХ стартира проект „Модерно и ефективно осъществяване на държавния надзор върху хазарта чрез изграждане на единна информационна система, електронни регистри и въвеждане на електронно управление“, който се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Административен капацитет“. Целта на проекта е да се оптимизира дейността на ДКХ чрез въвеждане на единна информационна систе-

Брой на игрални обекти на територията на България

Към 9 май 2012 г.

Игрални казина – 25
Игрални зали – 791
Бинго зали – 12

Към 18 януари 2012 г.

Игрални казина – 20
Игрални зали – 805
Бинго зали – 12

Към 27 януари 2011 г.

Игрални казина – 23
Игрални зали – 843
Бинго зали – 12

Източник: ДКХ

Към риск за създаване на зависимост са предразположени близо 50% от хората, които посещават казина

ма, електронни услуги и регистри. След влизането в сила на новия Закон за хазарта на 1 юли 2012 г. в електронните регистри ще бъдат включени всички онлайн оператори и ще започне събирането на статистическа информация за пазара и за хората, които злоупотребяват със залаганията. В рамките на европроекта ще се направи и преброяване на пристрастените към хазарта. На този етап не разполагаме с конкретни данни за броя на пристрастените, но често получаваме сигнали за подобни случаи от близки на потърпевши.

- В какъв срок трябва да бъдат набелязани мерките и трябва ли да влязат като текст в новия закон за хазарта?

- Измененията в Закона за хазарта, които ще се отнасят до предпазване на рискови участници, ще бъдат прокарани в края на 2012 и началото на 2013 г.

- Кои вид хазарт развива най-силна зависимост у нас, къде разорените са най-много?

- Човек би могъл да се прист-

расти към всяка хазартна игра. У нас най-масово се посещават игрални зали с игрални автомати, но в казината се правят много по-големи залози и съответно загубите са по-големи. Онлайн хазартът също не е за подценяване, но след влизането в сила на новия Закон за хазарта и този сектор ще бъде регулиран.

- Кои ще погават информация за хората, пристрастени към хазарт? Какъв ангажимент ще имат операторите на хазартни игри?

- Хазартните оператори ще изготвят анкетни карти за пристрастените играчи, а обобщените данни ще бъдат предоставяни на ДКХ от браншовите асоциации.

- Какъв ще е подходът към чуждестранните играчи с хазартна зависимост, за които България е една от дестинациите в тяхната „пътна карта“ на залаганията?

- Те също не трябва да бъдат допускани в игрални обекти след установяване на подобен проблем.

Постъпленията в хазната

✓ По официални данни от НАП платеният данък за всички видове хазартни игри към 31 декември 2011 г. е общо 120 697 901 лв., което е с 2,15 % по-малко от календарната 2010 г., когато приходите са били - 123 346 306 лв. През 2009 г. от данъка върху хазарта в хазната постъпили 99 461 600 лв.

✓ За 2011 г. за залаганя върху резултати от спортни състезания са внесени 44 562 822 лв. - с 6,75% по-малко от 2010 г. (47 787 435 лв.). През 2009 г. са внесени 43 412 879 лв.

✓ Платеният данък за хазартни съоръжения за календарната 2011 г. е 47 543 678 лв. или с 1,2% по-малко от 2010 г., когато са внесени 48 122 677 лв. През 2009 г. са внесени 37 575 968 лв.

✓ Платеният данък през 2011 г. за бинго е в размер на 4 851 888 лв.

✓ За 2011 г. за лото и лото внесена сума е 22 390 335 лв., което е с 10,53% повече от 2010 г. (20 257 099 лв.) През 2009 г. приходът в хазната е бил 11 192 938 лв.

✓ Данъкът за лотарии и томболи за календарната 2011 г. е 259 540 лв. - с 48,4% по-малко от 2010 г. (502 944 лв.)

✓ За 2011 г. за телевизионни игри е платен данък на стойност 1 089 638 лв., което представлява 174,87% повече от платения данък за 2010 г. - 396 418 лв.

Източник: ДКХ

Пламен Димитров, председател на Публичният регистър ще

успее да постигне онова, което изисква системен труд, много усилия и дисциплиниран начин на действие. Мнозина са погатливи на изкушението за лекотата, с която успехът може да дойде. Затова някои хора достигат до патологични нива на тази пристрастеност. Хазартната зависимост в тежките ѝ форми се причислява към натрапливите разстройства, които са на границата между психологическите и психиатричните проблеми.

Световната статистика

показва, че към риск за създаване на зависимост са предразположени близо 50% от хората, които посещават казина или участват в други офлайн хазартни игри. За онези, които го правят по интернет, тази предразположеност в световен мащаб е изчислена на 74%. Проблемът с онлайн хазарта е по-голям, там рискът е по-висок и заради капсулирането. Тези хора трудно получават социална корекция от средата си, тъй като това при това занимание няма публичност, освен всичко там липсват и времеви ограничения – на практика може да се играе денонощно. Нивото на патологичната зависимост е достигнато от 20% от играчите, които практикуват някоя хазартна игра, острата пристрастеност засяга и над 27% от всички, които онлайн опитват късмета си. Те се нуждаят от специализирана професионална помощ.

За България подобна статистика няма. Нито една комисия по хазарта в света, дори в страните с големи традиции, не разполага със система, която да диагностицира играчите. Това може да направят само професионални психолози, психотерапевти и психиатри, които да помогнат на пристрастените.

Задачата на държавната коми-

сия е да набере средства, да организира финансирането на програми за диагностика, за индивидуална или групово помощ. Те трябва да се свържат със специалистите, които знаят как да помагат не само на зависимите, но и на техните вторични жертви, каквито са децата, семействата, близките, а също и онези, от които са взети пари и не са върнати. Нужен е задълбочен разговор за политиката, която систематично трябва да се прилага.

Включването в черен списък

само по себе си не води до нищо позитивно. Създаването на публичен регистър ще експонира проблема, без да го реши. Дори е противоположно такъв списък да е притежание на асоциациите на хазартния бизнес, тъй като може да им отвори маркетинг пространство за по-нататъшно бомбардиране на тези хора с допълнителни оферти. Единственият полезен ход на Държавната комисия по хазарта е да се свърже с професионално-съсловните организации, които знаят как да се погрижат за хората, развили зависимост.

Пристрастените се стремят да запазят конфиденциалност дори на психологическата помощ, какво да говорим за това Държавната комисия по хазарта да ги води на отчет. Никой не би желал името му да попадне в подобен списък. Дружеството на психолозите в България гържи на високи стандарти по отношение на информацията и ние обучаваме нашите колеги как да защитават своите регистри, за да не бъдат нарушени съкровени човешки права. Нужни са внимателни и добре обмислени национални изследвания и очакваме държавата да ни включи в тях. Администрацията не знае дълбочината на раната но иска бързо да я излекува.

Броят на пристрастените расте и това става ясно от сведенията на психотерапевти, които се грижат за възстановяването и лечението на хора, развили зависимост към хазарта. Проблемът е огромен, а с разрастването на интернет хазарта всички видове зависимости се задълбочават. Тазу територия е трудна за наблюдение, защото това е дискретно пространство.

Хазартната зависимост се основава на нормален за човешката психика процес на надценяване на абстрактни и идеализирани цели.

Фантазират се обекти на желанията

които в конкретния момент са недостижими. Вместо фокусиране върху онова, което трябва да се направи за осъществяване на този блян, усилията се заместват от свръхфетишизиране в патологичния смисъл. Пречупени през призмата на хазарта, целите, които изглеждат твърде далечни, изведнъж стават по-вероятни за изпълнение.

Когато говорим за хазартна зависимост, се обособяват проблемни и патологични нива, в които тази зависимост се превръща в поведенчески автоматизъм. Така импулсивно и завладяващо в емоционален план се прескача цялата верига от балансирани преценки и човек започва да вярва, че машината ей сега ще пусне джакпота, че тотото е направено за него и с малки суми, но редовно, може да

Дружеството на психолозите в България:

НАПРАВИ ЗАВИСИМИТЕ ОЩЕ ПО-УЯЗВИМИ

Политиката по справяне с хазартната зависимост не бива да се провежда от хора, които не са се доближили до проблема с научни методи. В противен случай се въвеждат правила и закони, с които да се обоснове съществуването на определени структури в държавната администрация. Това също е патология и такива чиновници са зависими по същия начин, по който групи са пристрастени към хазарта, фантазирайки, че с лесни средства може да постигнат високи цели.

Хазартната зависимост се придружава от други форми на зависимост и на рисково поведение. За справяне с нея може да се ползват различни методи и подходи. В хазната постъпват огромни средства от хазартния данък, а

не се финансират програми за лечение на тази зависимост. В подобна ситуация са и пристрастените пушачи. Ако 60% от данъка или акцизът от дейности, които създават зависимост, не отиват за превенция, профилактика, лечение и обучение, а се заделят пари за субсидиране на тютюнопроизводството например, то ефектът е обратен. Тогава държавата е в съюз, гласен или негласен, със създателите на проблеми, тъй като тя обосновава съществуването на някои свои структури с

фиктивни и удобни псевдорешения

Тази дисфункционалност е

международна и аз се надявам, че разумът у нас ще надделее.

Нужно е проблемът „зависимост от хазарт“ системно да се проучи от лекари, психолози, психотерапевти, психиатри и социолози. Едва тогава ще е възможно да се предприемат адекватни действия, базирани на доказателства. Иначе ефектът може да доведе до ескалиране на това социално бедствие. В Дружеството на психолозите сме на мнение, че преди да се въвежда контрол, трябва да се мисли за грижата. И тук не може да става и дума за алчността на една професионална общност, а по-скоро за пренебрегване на специалистите, от които произтичат остри обществени грами.

БЪЛГАРСКА БАНКА ЗА РАЗВИТИЕ

МОСТ МЕДУ БИЗНЕСА И УСПЕХА

Бизнес кредити...
на клик разстояние

Надя Матеева,
психотерапевт:

Затворим ли в клетка проблема, той пораства

Първопричината за създаване на пристрастеност към хазарта е несравняне с най-близки отношения в своята среда, по една или друга причина тези хора се отказват да общуват открито с близките си, защото не срещат подкрепа, разбиране, съпреживяване на най-интимните си чувства. Те търсят възможност да изпитат минимална удовлетвореност или поне усещане за контрол над ситуацията. Когато не се чувстват полезни в социално приемливите области, те избират такъв тип дисфункционално поведение, с което вредят най-вече на самите себе си.

Опитът проблемът да се затвори в клетка, за да бъде изолиран, вместо да бъде решен, помага само за неговото разрастване. Зависимите нямат познати начини да се освободят от бремето. Те са стигнали до това състояние, след като нито приятелският кръг, нито семейството са среда, в която те могат да застанат открито с всички свои преживявания, колебания, страхове и дълбоки лични съмнения.

Десислава Евстатиева е маркетинг-менеджър в Grand Hotel & Casino International, Златни пясъци. Тя най-добре знае тайните и желанията на „туристите със златните кредитни карти“. И прави всичко възможно, за да ги види отново край игралните маси.

Десислава Евстатиева: Казиното е място за забавления

АНТОН АНДОНОВ

Нанук на поредните студове, с които ни изненада май, лятото чука на прага ни. А с него пак ще започнат споровете какъв туризъм да развива България. Дали зимен, летен, алкохолен, балнео, поклоннически или развлекателен. Всъщност последните три вида не признават сезони и се радват на голяма популярност. За негово величество "Чужденец с пачката" обаче развлеченията по време на ваканцията са определящи при избора на дестинацията за отгъх. И на практика се получава, че за развлекателния туризъм, който носи най-много пари в държавната хазна, се говори най-малко или с неготам добро отношение. Причина за това са наслоени с времето социално-културни особености у българина, обясняват феномена специалисти, които не пропускат да отчетат и другите ползи от него - трудо-

- Госпожо Евстатиева, как се развива развлекателният туризъм в България?

- Развлекателният туризъм е „луксозната стока“ в туристическия сектор. Защото той е част от „индустрията на свободното време“, където основен закон е максимата, че човек е толкова по-богат, колкото повече свободно време има. През последните 5 години туризмът с игрална насоченост, а заедно с него голфът и яхт

ва заетост и международен престиж на страната.

Само на летищата в Бургас и Варна през миналата година са кацнали 126 000 туристи, пристигнали у нас, за да опитат късмета си в някоя от игралните зали на казината по Черноморието. Данните на концесионера на двата аеропорта - Фрапорт – сочат, че в черноморската столица са кацали самолети с играчи от Израел, Иран, Кувейт, Ливан и Турция, а в Бургас те са предимно от Израел (95%) и отново от Кувейт и Турция. Това означава, че най-масовите туристи с игрална насоченост у нас са израелците, но никой не може да каже със сигурност колко са пристигналите от южната ни съседка играчи, защото те пътуват до казината и с автобуси през сухопътната граница.

туризмът направиха истински бум у нас. Инвестициите в тези сфери на развлекателния туризъм буквално преобразиха определени региони на страната.

Ако говорим само за „туризма с игрална насоченост“, трябва да се прави разграничение между градски и ваканционен тип казина. Градските казина са „по-затворени“. Те са главно за хората от града. При казината, разположени в курортните комплекси, над 90% са туристите от други държави. Това налага диверсифициране на продукта „казино“. Към него се прибавя освен стандартното участие в казино игри и луксозно настаняване, програми за забавление, пълно туристическо обслужване с високо ниво на сервиз, екскурзии, трансфери и др. В последните години казиното вече се приема като място за забавление за всеки, а не като място за хора с възможности. За нас всеки клиент е важен независимо от бюджета, с който идва. Той трябва да се чувства комфортно и да се забавлява. За това спомагат и големите отворени и светли пространства, които напук на разпространения тип казино - затворено и без дневна светлина, създават по-приятелска атмосфера за туристите. Важното е гостът да си почива пълноценно – в игралната зала, в модерния спа център, в конференцията, търговския или развлекателния център, които се превърнаха в част от продукта „казино“.

- Къде е по-силен този продукт – на север или на юг по Черноморското крайбрежие?

- Двете части на българското Черноморие са много различни. Най-общо казано, докато на север пристигат 10 туристи със 100 лева, на юг пристигат 100 туристи с 10 лв. бюджет извън предварително платения туристически пакет. Не мисля, че някоя от частите има превес. Те просто се развиват в различна посока, което разширява таргетата на туристите, които привлича България като цяло.

Строителният бум доведе до възникването на много нови хотели и места за настаняване, ситуирани предимно на Южното Черноморие. Това увеличи

капацитета и възможностите за настаняване на юг, което повиши и разви силно конкурентна среда между хотелиерите. Конкуренцията наложи максимално бюджетно ориентирано предлагане, ясно изразено в масовото предлагане на all inclusive от местен тип. А то е госта по-различно от all inclusive настаняването, което се предлага в съседна Турция например. Там то е свързано с огромни комплекси, в които има басейни и собствени плажове по морето. Тематични ресторанти, с програми и анимации за всеки, шопинг центрове и възможности за различни типове спорт – всичко е събрано в един комплекс. А такива неща у нас няма! От друга страна, съвсем естествено, по-ниските цени и по-големите възможности за настаняване увеличиха както броя на чартърните програми и насочиха туроператорите към Южното Черноморие, така и възникването на много повече места за забавление, като ресторанти, клубове и групи.

В същото време липсата на толкова силна конкуренция и по-малкият брой туристи, пристигащи на север, поддържа по-високи ценови нива на туристическото настаняване и позволява по-качествени продукти.

- Какъв е профилът на туристите, които предпочитат развлекателния туризъм?

- Преди 5 години на този въпрос можеше да се отговори еднозначно. Това бе мъж, на възраст между 30 и 50 години с доходи над средните за нивото на държавата. Днес обаче продуктът „казино“ се развива като място за забавление, което промени и профила на туристите. Той вече е госта по-различен. Всеки трети гост е жена, а възрастта на играчите е между 20–60 години. Хората са с различни доходи, пристигат в различен сезон и плащат различни цени за настаняване в нисък, междинен и висок сезон.

- От кои държави са най-често те?

- Сред нашите туристи са граждани от Израел, Турция и държавите от Близкия изток. Те всъщност допълват спектъра от „традиционните гости“, които, както е известно, идват главно от „стандартните пазари“ - Русия, държавите от ОНД и Германия, които познават България като място за „ваканционен туризъм“.

- Какъв е бюджетът на една

такава почивка?

- Конкретният бюджет зависи от сезонността, тъй като цената за настаняване продължава да има основна роля във формирането на туристическия пакет. Най-общо казано, при туризма с игрална насоченост разпределението на бюджета е 40-50% за туристически пакет и 60-50% за допълнителни услуги по време на престоя. При ваканционния тип туризъм разпределението е друго: 60-70% за туристически пакет и 40-30% за допълнителни услуги. Играчите идват от държави с по-висока покупателна способност. Те плащат и най-високите цени за настаняване навсякъде по хотелите. Да не забравяме и участниците в международни покер турнири у нас, които идват от поне 20 държави по света и на практика рекламират България като туристическа дестинация.

- Само заради хазарта ли идват у нас туристи от Израел, Турция и Гърция?

- В никакъв случай! Виждате, това са „туристи с игрална насоченост“. В България те получават възможност за участие в казино игри. За някои от тях това е плюс, защото в родните им държави няма възможност да играят и поради тази причина им е интересно. Но те са наши гости. И получават освен възможността да играят и всичко това, което представлява

развитият продукт „казино“. А това е хотелско настаняване и обслужване, културно и историческо опознаване на дестинацията чрез екскурзии в страната.

- Какво прави България, за да привлече повече туристи?

- Най-важното е, че България обяви безвизов режим за притежателите на шенгенски визи. Много голяма част от жителите на посочените по-горе държави (с Израел имаме безвизов режим), които пътуват често и притежават шенгенски визи, са с доходи над средните за съответната страна. Решението на правителството на практика отваря врати към най-близкия за нас пазар – турския. По-малко от 450 км от Варна и едва 300 км. до Бургас ни делят от един 70-милионен пазар. В Истанбул живее над 15% от населението на Турция и си представете, ако успеем да привлечем техните играчи. Тогава ръстът в туристическата индустрия ще бъде наистина забележим. Това бяха нагласите на нашите участници на туристическото изложение през февруари в Истанбул. Но за съжаление отпадането на визовия режим е слабо познат факт на юг. Дори туроператорите там не са запознати с него, което означава, че се работи, но не достатъчно.

- Има ли полза страната от такива туристи?

- Има ли туристи, от които държавата да няма полза?! Ако Бълга-

рия включи развлекателния туризъм в туристическото портфолио на страната, както това направи Словения например (<http://www.slovenia.info/en/Gambling-entertainment.htm?igralnistvo=0&lng=2>), ще се генерира още по-голям приход. Ще дойдат и възможности за развитие и чуждестранни инвестиции в този вид туризъм. Оттам ползите за държавата ще бъдат разнообразяване на туристическия продукт, България ще се приема като дестинация с по-високо качество на обслужване заради спецификата на този тип туризъм, ще идват платежоспособни туристи, които ще привлекат инвестиции и откриване на повече работни места, а всичко това ще донесе и по-големи приходи в държавния и местните бюджети.

- Според вас на алкохолния или на развлекателния туризъм трябва да заложи страната?

- България трябва да заложи на разнороден туристически продукт, а той неизменно включва развлекателния туризъм с игрална насоченост. Този туризъм съществува и се практикува. Въпрос на стратегическа бизнес зрялост е да създадем правилна комуникация на местно и международно ниво, да осъзнаем неговите ползи и да печелим повече на ниво държава, на ниво бизнес, който пък от своя страна създава заетост в туризма.

Развлекателният туризъм с игрална насоченост е луксозна стока

„Смелостта да летиш се
ражда от доверието в хората,
които те подкрепят“
Николай Павлов, пилот

За нас е важно бъдещето на вашите спестявания

Промоционални депозити

- ✓ сигурност и гъвкави условия
- ✓ възможност за промяна на валутата
- ✓ **промоционален лихвен бонус** за новооткрити депозити до **+1.11% в USD** и **+0.55% в EUR**

Ще растем с
креативност,
привличане на
млади таланти
хора и инвестиции
в технологии и
електронно управление,
казва държавният глава

Росен Плевнелиев:
**УСПЕХЪТ НЕ ИДВА
ОТ ДНЕС ЗА УТРЕ**

Росен Плевнелиев е четвъртият демократично избран президент на България, встъпил в длъжност на поста на 22 януари 2012 година. Преди избирането си за държавен глава той бе министър на регионалното развитие и благоустройството от юли 2009 г. до септември 2011 г., дошъл директно от частния сектор с опита на човек от бранша с близо 20-годишен опит.

Започва да развива собствен бизнес още през 1990 г., когато основава и започва да развива фирмата си „Ирис Интернешънъл“ АД - първата строителна фирма в България със сертификат ISO 9001, получен през октомври 1999 г. Фирмата работи на повече от 80 строителни обекта в Германия, както и на някои знакови проекти в България: реконструкцията на хотела на „Шератон“ в София, изграждането на централен офис на „БНП Париба“ в София, центъра на „Даймлер-Крайслер“ в София, Бизнес парк София и други.

Списание „Икономика“ предпочете да разговаря с Росен Плевнелиев в качеството му не само на президент, но и на човек, който е много близо до бизнеса.

Затова интервюто с г-н Плевнелиев очертава не само визията на един държавен глава за развитието на страната в икономически план в следващите години, но и на човек, който познава в детайли предприемачеството и превръщането на бизнес идеите в реална добавена стойност.

НАТАЛИЯ МАЛЧЕВА

- Г-н президент, обявихте насърчането на инвестициите за ключов приоритет. Какви стимули трябва да се дадат на чуждите компании с промените в закона за инвестициите, за които настоявате?

- Чуждите компании имат нужда от решения така, че да могат да се фокусират върху основната си дейност. Именно затова са богати, защото действат по този начин. Те хващат едно нещо и го правят както трябва. За всичко останало разчитат на работещи институции. Именно затова постоянно ще акцентирам върху подобряване на администрацията, за да има все повече

работещи институции. Западните компании са силни в едно, а за всичко останало си имат силна гържава, която да ги подкрепя. Затова е крайно време да разберем, че когато разхождаме инвеститорите по общините и из всички министерства, губим им времето в административни процедури, тогава практически ние се представяме като една антидестинация за правене на бизнес. Когато сме скучни и праволинейни, тогава печелим. „Искате строително решение. Добре, ние ще свършим това. Но вие ще положите усилия, ще направите фабрика с поне 50 работни места, ще докарате машини и ще обещаете, че няма да ги изнесете през следващите години и ние ще

Когато разхождаме инвеститорите по общините и из всички министерства, губим им времето в административни процедури, тогава ние се представяме като антидестинация за правене на бизнес

ви решим всичко останало”. Така действат Полша и Чехия отпреди 20 години.

- У нас често се акцентира върху чуждите инвестиции и се забравят родните компании, на които също са нужни стимули. Още повече, че често чуждите инвеститори „крадат” техните обучени професионалисти с повисоки, непосилни за нашия бизнес заплати.

- Няма да правим разлика какъв е инвеститорът - чужд или български. Затова и трябва да говорим общо за инвестиции, а не за чужди такива. Обслужването на едно гише все още не се е случило, а това е изключително важно за бизнеса. Имаме

обаче напредък и доколкото разбирам, в Министерството на икономиката през последните две седмици са въведени персонални мениджъри. Когато гоиде фирмата инвеститор, се определя един мениджър, който да им помага в преодоляването на бюрокрацията. Това е правилно решение и аз го приветствам, но все още не е услугата на „едно гише”.

- Тези мениджъри носят ли персонална отговорност, ако фирмата инвеститор се откаже от плановете си заради административни пречки?

- Определено това трябва да е така. Както и да се получават стимули за добре свършената работа. Всъщност, ако искаме да привлечем

големи инвеститори – те трябва просто да си дадат документите на едно гише и оттам нататък гържавата да свърши нужното вместо тях.

- У нас или в чужбина щяхте да стартирате фирма, ако сега бяхте начинаещ бизнесмен?

- Обиколил съм целия свят, бил съм дори из пустините на Австралия и

САЩ. Виждам съм много. Но на мен много ми харесва България. Така че каквото и да правех, щях да го направя тук. По две основни причини. Първо, не се позиционирам като невероятен националист или шовинист, но много си харесвам държавата, може би защото много съм пътувал и успях да оценя какво е светът и какво е България. Другото нещо е, че тук има изключителна концентрация на интересни и интелигентни хора. Коеето и прави държавата ни много по-различна. Защото в другите страни се подреждаш по точно определен начин, работиш си зад машината цял живот. България е съвсем друго място, в което много различни, симпатични, интелигентни хора, за съжаление не много добре организирани все още, имат какво да кажат. И на мен тази среда ми е изключително интересна и ме кара да се чувствам много добре. Тук е моето семейството и децата ми. Успях в Германия, но моят голям успех е тук. България ми е погала ръка. Със сигурност щях да измисля много неща.

- В каква област щяхте да работите?

- Винаги имам идеи и не се притеснявам да ги обличам в конкретика. Но вече три години съм в политиката и се чувствам ценен в това, което правя, и виждам смисъла в него. Едва ли щях да се захвана отново със строителство. То е затворена страница за мен. Ако бях в бизнеса, със сигурност щях да правя много неща и да измисля нещо ново.

- По какво се различава бизнес средата сега у нас от момента, в който вие стартирахте?

- Когато аз стартирах в България, връщайки се от Германия, всичко беше много добре структурирано за мен, защото знаехме какво правим. Имах пълния фокус – купуваме земя, правим голям бизнес парк. Така че ми беше сравнително лесно, защото знаех какво ще правя през следващите 10 години. Трудната част бе да купиш земя от 1600 българи, 250 декара, като всеки се пазари за цената. Беше много страшно. Но всичко много зависи от човека, защото средата никога не е перфектна. Проблеми има навсякъде. Трябва да си търпелив и да знаеш, че ще полагаш много усилия. В бизнеса за съжаление има страшно много хора,

В. НИКОЛОВ

Българите можем много добре да се издърпаме напред, ако въведем добри практики. Една от които е да не плащаме подкупи

които си мислят, че могат днес да купят, утре да продават и от това да забогатеят веднага. Такива сделки вече много рядко се случват. Дори и за да се наложиш в търговията, трябва да полагаш много усилия, да се фокусираш да станеш партньор на някой световен производител, да продаваш на добра цена. Затова е много важно, когато човек реши да прави бизнес, да си намери пазарната ниша. И след това да полага много усилия. Така идва успехът. Никои не може да е добър във всичко. Познавам редица хора, които са почнали от нищото и са постигнали много. Примери за успех има навсякъде, има и в България. Но той не идва от днес за утре.

- Къде са по-важните връзки в бизнеса или в политиката?

- Може би не съм подходящият човек, който да отговори на този въпрос. Дори не знам дали някой ще ми повярва, но самата истина е, че и в двата случая на мен не са ми трябвали връзки. В Германия от компютърен инженер финиширах по строителните обекти. Това беше абсурдно. Там немската фирма припозна българите и ни даде шанс, както и на мен като техен ръководител. И аз тръгнах нагоре в строителството, без да имам каквито и да е връзки. В политиката влязох като лидер в българската строителна индустрия и тази с недвижими имоти. Това, което наистина ме взмути като член на Световния институт по недвижими

имоти, бе фактът, че ходих по целия свят и си говорих с най-добрите и успешните в областта на недвижими имоти, които през октомври 2008 г. предричаха тежка криза. Тя се видя, но у нас чак до март 2009 г. лъгаха, че такава няма да има, и това мен страшно ме политизира. Беше много интересен отрязък от времето и в моя личен живот. Защото точно в средата на 2008 г. ние приключихме сделката с Бизнес парка, който беше купен от много голяма американска компания в публична и прозрачна сделка. Практически точно продадохме парка, станав лидер на индустрията и нещата започнаха да се случват от само себе си. При една среща с Кристилина Георгиева аз припознах един невероятен човек и започнахме да работим заедно. Не мога да дам съвет по отношение на връзките. Но трябва много да се внимава с връзките, защото те са нещо много временно. Връзкарите всъщност са най-големите губещи. Защото никога не знаят кога ще гоиде някой още по-голям връзка и ще ги измести.

- Според представителите на американския бизнес най-големите проблеми у нас са правосъдната система, инфраструктурата и корупцията. Как могат да се решат те?

- По отношение на корупцията аз много браня държавата. Страната ни през последните години взима мерки. Това се вижда и в оценките на Брюксел, и в отпушените еврофондове, не благодарение на конкретни личности, а на едно по-коректно управление. Истина е, че в правосъдната система има много

В бизнеса за съжаление има страшно много хора, които си мислят, че могат днес да купят, утре да продадат и от това да забогатеят веднага. Такива сделки вече много рядко се случват

какво да се подобри. Системата на правораздаване е във фокуса на президентската институция. Битката за прозрачен избор на Висшия съдебен съвет е може би най-голямата, която ще водим през тази година, така че членовете му да се избират публично и легитимно, а не под масата или в някоя партийна централа. Вместо резултати на парче е необходимо по-добро ниво на организация и прозрачност.

- Кои носи отговорност за корупцията?

- Казано гонякъде на шега – Тодор Живков. По време социализма или трябваше да чакаш 15 г., за да си купиш лада, или да имаш връзки. Или пет години да имаш търпение, за да се сдобиеш с цветен телевизор, или да имаш връзки. Връзки трябваша дори за хляб и мляко в един момент. Няма да забравя как брат ми с две малки деца в 2.00 посред нощ ставаше и търсихме връзки за литър мляко. Голямата грама е, че обществената система преди 20 г. научи всички българи, че връзките са необходимост. И когато дойде капитализмът, тези връзки просто се осребряваха. Тази система отрови обществото и създаде корупционна среда.

- Как може да се изкорени този навик?

- Много лесно. Има три много важни добри идеи, които са част от решението. Електронното правителство ще отсече връзката между гражданите и администрацията. Гражданите няма да се молят за услуги, а ще подават документите си по интернет. Съответно администрацията ще работи честно и почтено, ще бъде добре мотивирана и ще издава от паспорти до строителни разрешения електронно. Тази среда ще нулира корупцията на средното и ниското ниво в администрацията.

- Как ще се справите с корупцията по върховете?

- На високо ниво, когато се управляват много милиони, винаги

има предпоставка за корупция. Така е и по света. Там решението е работеща съдебна система и служби, които да следят за това. Както и влизането в сила на Закона за отнемане на незаконно придобитото имущество. Всеки може да погледне назад във времето и да види висши магистрати и министри какви заплати са получавали, какви къщи и колко пари имат те. Законът отпук нататък ще действа и превантивно и аз съм абсолютно убеден, че ще има ефект.

- Ще дойде ли време, когато българите няма да приемат за нормално да им искат и да дават подкуп?

- Наистина гражданското общество има силата да променя нещата. Ако те решат да не дават пари на хората в администрацията и на КАТ, ще стане перфектно. За съжаление у нас много хора работят на принципа „ако мине номерът“. И ако видят, че не минава, просто ще се откажат и ще си вършат работата. Българите можем много добре да се издърпаме напред, ако въведем добри практики. Една от които е да не плащаме подкупи.

- А ако неплащането на подкуп срине бизнеса ти?

- Мисля си, че всеки бизнес, който се базира на плащането на подкупи, рано или късно ще се срине. По целият свят е така.

- Българите, които работят в големи световни компании като Гугъл, не искат да работят у нас, защото нямаме електронни услуги и правителство. Кога ще бъде променен този факт?

- Електронното правителство не само ще има изключителен ефект по начина, по който ще проработи и ще подобри средата. Но и ще мотивира хиляди хора в тази държава да повярват, че това е едно ново начало. Че вече вървим към модерните технологии, работещите институции и демократично оформяне на приоритетите ни, към обществен контрол. Затова съм голям оптимист. Електронното правителство ще запали въображението на много хора. Има още много видими и невидими механизми, които ще бъдат раздвижени. Всеки един от тези инженери, които в момента работят в Силициевата долина, знае, че практически надграждат креативността и мотивацията на хората с

продукти, като им дават свобода да мислят и да правят собствен бизнес. Хората, с които се видях там, ми казаха, че в момента, в който

България подобри средата, има свои работещи малки и средни предприятия, изградено електронно правителство, те ще аутсорсват и прехвърлят рабо-

та към нас. Големият възход на държави като Израел, Тайланд и Сингапур се базира именно на това, че се изграждат технологични платформи за управление в определени сектори на индустрията в сътрудничество с най-добрите. Това може да се случи спокойно и при нас.

- Вие като президент, който акцентира върху високите технологии и иновациите, можете ли да помогнете за въвеждането на така наречените „зелени карти“ за работещи чужденци у нас, липсата на които според IT бизнеса е сред най-големите проблеми в страната?

- Наистина няма силна икономика в света, която да не внася мозъци отвън. Със сигурност при промените в закона за българите в чужбина и стратегията ни към тях ще трябва да акцентираме върху две много важни теми. Абсолютно убеден съм, че на 1 януари 2020 г. демографската криза ще ни удари с пълна сила. Лично аз не съм човекът, който ще крие този факт или ще чака да дойде времето за него. Ние трябва да започнем с привличането на млади хора

и таланти още сега. София тех е една перфектна платформа за това – да запазим младите българи у нас. Трябва да го направим едно интересно и модерно място, в което те ще обменят и раждат идеи за бизнеса. Искам да

съм оптимист и ще кажа, че София тех парк към 2020 г. ще бъде притегателен център за младите и талантливи хора в цяла Югоизточна Европа и те ще обменят опит и ноу-хау с връстниците си по целия свят.

- Как ще се отразят изборите в Гърция на нашата икономика?

- Фискалният пакт няма да се разглежда, но вероятно ще се добави и

един по-малък пакт за растеж. Ще има механизми като по-активни позиции на Европейската банка за възстановяване и развитие и на Европейската инвестиционна банка. Ще се дават продължителни облигации (проектни облигации) за инфраструктура. Вероятно ще бъде ускорен и фондът „Свързана Европа“ - с бюджет от 50 млрд. евро, от които страната ни може да се възползва при готови проекти. Фондът се прави по идея на председателя на ЕК Жозе Мануел Барозу и германския канцлер Ангела Меркел, за да се отпуснат тесните места в инфраструктурната система на Европа. Установи се, че последните 12 страни членки, които се присъединиха след 2004 г., са гледали и го направят магистрала и жп линии на запад, но почти няма такива в направление север-юг. Това сега ще се промени. Там проектите на държавите ще се управляват централно, по еднакви критерии на големите европейски банки. За да може готовите проекти да се листват на борсите, от което да се получат нови пари и фондовете да изграят ролята на мултипликатор. След 2020 г. еврофондовете няма да се дават като директни субсидии, а през проектни облигации и финансов инженеринг, за да има многократен ефект от тях. Еврофондовете вече няма да са пари за харчене, а мултипликатор, който ще отпусва обществени приоритети. Тези времена са много интересни. Изборите в Гърция наистина могат да създадат огромен проблем на Европа. Към момента все още няма

готово решение и не е изкован железен план, ако се случи най-лошият вариант. Още по-лошото е, че нашите приятели в Гърция очевидно гласуват за каузи, но не и за проекти и идеи. Ние не знаем за какво се борят

След 2020 г. еврофондовете вече няма да са пари за харчене, а мултипликатор, който ще отпусва обществени приоритети

тези партии. Те използват силни думи, но не са ясни приоритетите им и какво искат да свършат. Защото противоречието е тотално. Ако искат да останат в еврозоната, защо отхвърлят помощта, която им дават? И как искат да останат в еврозоната, щом отхвърлят помощта? Това е Параграф 22, който само гърците могат да решат.

ФОТО: РОЙТЕРС

Гръцките политически лидери седнаха на една маса, но не се разбраха. Новите избори са на 17 юни, но и след тях съдбата на страната е трудно предсказуема

Излизане на Гърция от еврозоната, разпадане на валутния съюз, затъване на останалите непослушни европейски икономики, разногласия по върховете. Тези сценарии се рисуват за континента все по-често. Изходът все още е мъгляв.

След месец май Европа вече не е същата. Старата дама все повече запличва на нашенска пенсионерка, която страда едновременно от паркинсон, болки в ставите и главата, недовижда и е с тапи в ушите, за да не чува постоянните забележки. Но въпреки това държи гласът ѝ в света да се чува и дори да свири Първа цигулка.

И точно като герои от древен елински епос лидерите на водещите държави в Европа се лутат в омагьосан кръг, от който засега не се вижда изход.

АНТОН АНДОНОВ

Гърция се опъна на Европа и пак ще прави избори. Франция пое нова посока със смяната на Никола Саркози. Испания направи поредната крачка към блатото, която кредитните агенции не пропуснаха да отчетат. Германия се опита „да вкара в правия път“ Париж, но по всичко личи, че в момента новият френски президент Франсоа Оланд се вслушва повече в съветите, давани му отвъд океана. Там пък с внимание следят какво се случва в Гърция, защото събитията в Атина ще отворят или презграят пътя на Барак Обама към втори президентски мандат през ноември. Защото, ако Гърция загине, кризата в Европа ще е пълна, а от това ще пострадат САЩ, които още не могат да повярват, че тяхната JP Morgan Morgan Chase може би е натрупала 7 млрд. долара загуби, което отново изкара на дневен ред идеята за реформа на Уолстрийт, заяви американският президент Барак Обама.

Май най-голям „непукист“ в момента е Русия. Изборите там минаха по ноти, а премиер и президент си размениха местата съвсем очаквано. Разместването на политическите пластове в новата карта на Европа е на път да

обърне представите за Обединена Европа. И да хвърли във фризера проекта, ако сметките на икономистите не са верни и ситуацията излезе извън контрол.

Гърция

Демокрацията е жива и Гърция е най-яркият пример за това. Тезата бе подкрепена с действията на Атина, където новият премиер се казва Панайотис Пикраменос. Той обаче се закле само като служебен премиер на страната да провежда новите парламентарни избори, насрочени за 17 юни. До

Меркел и Оланд разговаряха веднага след встъпването в длъжност на новия френски президент, но все още не е ясно дали се чуват добре

Европа

тях се стигна, след като гръцките гласоподаватели поискаха с вотта си от 6 май политиките да заработят заедно за извеждането на страната от икономическата криза, но партиите показаха, че не са дорасли до това.

Така Атина се оказа на път да загърби усилията на Европа да я спаси от фалит и е само на крачка от излизането от еврозоната. Цената за това според The Centre for Economics and Business Research ще бъде най-малко 780 милиарда евро въпреки отписаните от частните кредитори 107 милиарда евро и достигнатото ниво на външен държавен дълг от 250 милиарда.

Германия ще пострада от гръцкия фалит с поне 100 милиарда, а Франция – с 66 милиарда евро. Светът няма да се срути от излизането на Гърция от еврозоната, но съществуването на валутния съюз ще се окаже под въпрос, защото връщането на драхмата може да повлече след себе си връщането на валутния пазар на испанските песети и португалско ескудо.

В тази ситуация реакцията на Европейската централна банка (ЕЦБ) бе светкавична и тя спря да предоставя ликвидни средства на гръцките банки. Самите гръци

Томислав Николч, за изненада на наблюдателите, стана президент на Сърбия, и обеща да работи за европейското бъдеще на страната

побързаха да тръгнат към трезорите с празни чанти и само на 16 май изтеглиха 900 милиона евро. Седмица по-рано те натъпкаха по дюшеци и на сигурно място груги 700 милиона, но така и не успяха да бият печалния рекорд от 3 май миналата година, когато само за ден бяха изтеглени 1,5 милиарда евро. Декларациите на Берлин и Париж, че няма да допуснат Атина да излезе от валутния съюз, не дадоха резултат, може би и заради вродения прагматизъм на елните. Те не повярваха и на плана на Дойче банк, който предлага в Гърция да се въведе паралелна валута, наречена „гевро“ (Geuro). Новата валута трябва да види бял свят, ако новото правителство, което бъде съставено след парламентарните избори на 17 юни, не приложи програмата за адаптиране на гръцката икономика, предложена от тройката кредитори от ЕС, ЕЦБ и МВФ. Сценарият предвижда девалвация на курса на еврото, но оставане на Атина в еврозоната и извеждането на „гевро“-то. След като страната се стабилизира, тя може отново да върне еврото в обращение, пресмятат немските финансисти. Кавгите около Гърция накараха международната рейтингова агенция Фич (Fitch) да понижи рейтинга на няколко гръцки банки до степен „ССС“. Националната банка на Гърция (National Bank of Greece), Юробанк (Eurobank), Алфа (Alpha), Пиреус (Piraeus) и Земеделската банка (Agricultural Bank of

Greece) се простиха с предишната оценка „В.“ и вече имат същото ниво, каквото и държавният дълг на Атина - „ССС“.

Балканите

Случващото се на юг от България накара Европейската банка за възстановяване и развитие да предложи „защитен пръстен“ на Балканите срещу гръцката криза. Румъния, България и Сърбия трябва да бъдат защитени, в случай че Гърция излезе от еврозоната, смята главният икономист на ЕБВР Ерик Берглоф. Букурещ няма да има проблеми въпреки значителното присъствие на гръцки банки във финансовия сектор на страната. В България гръцки банки държат около 22% от банковата система, но оперират като отделни юридически субекти и в този смисъл не са застрашени от кризата в Гърция. Но най-вероятно те ще бъдат провадени, защото гръцките банки майки ще търсят свеж финансов ресурс.

Защитната операция няма да бъде нова за региона. При първата вълна от кризата в Централна и Източна Европа през 2009 г., западните банки, опериращи в региона, и местните власти се събраха в столицата на Австрия и създадоха т. нар. Виенска инициатива. Споразумението имаше за цел да противодейства на ефекта от рухването на американската банка „Леман Брадърс“ върху

страните от региона. Тогава западните банки се разбраха да поддържат резервите на своите източни филиали въпреки нуждата от капитали в банките майки, за да бъде предотвратено изтичане на пари от региона. Операцията се оказа успешна и не доведе до отлив на капитали от региона. Въпреки това обаче Централна и Източна Европа не успяха да се съвземат и това наложи старта на инициативата Виена 2.0. Тя задължава западните банки да поддържат стабилни дългови нива в държавите, които получават помощи от МВФ.

Сърбия

В тази несигурна икономическа и политическа ситуация в Сърбия се проведеха избори. Напук на всички прогнози и очаквания лидерът на Сръбската прогресивна партия Томислав Николич спечели битката за президент на 20 май. Той пребори не кого да е, а кандидата на Демократическата партия Борис Тадич, от когото имаше две поражения в борбата за същия пост през 2004 и 2008 г. Неочакваният триумф на Николич сега изправя страната пред много въпросителни, най-голямата от които е ще продължи ли Сърбия по пътя на евроинтеграцията, въпреки че веднага след победата си президентът обеща тя да остане водещ приоритет. Сръбският президент няма големи конституционни права, икономи-

ката и външната политика се ръководят от правителството, но той може да оказва влияние върху политическите и икономическите процеси в страната. Николич заяви, че първите му посещения в чужбина ще бъдат в Москва, Брюксел и Вашингтон, което според наблюдателите очертава насоките на бъдещата му политика.

Франция

Нова ера за Франция обеща новият президент Франсоа Оланд. Социална държава и политика обеща той в нощта на изборната си победа. „Новото“ обаче май ще се окаже добре запомнено старо, ако се съди по първите стъпки на първия човек в Елисейския дворец. Защото веднага след като се закле да служи на Франция, той отлетя за Берлин. Е, самолетът му бе поразен от мълния, която очевидно е отворила очите му за реалността в Европа, а 90-те минути повече на френска земя заради смяната на самолета на път за първата му среща с германския канцлер Ангела Меркел се оказаха решаващи за демонстрираната по-късно хладина в новите германско-френски отношения вместо очакваната „ледена епоха“.

След като Меркел отказа среща с Франсоа Оланд по време на предизборната му кампания, но се видя със съперника му Никола Саркози, германката не се посвени да побутне на три пъти новия

френски държавен глава по пътя на червения килим на летището в немската столица още на първата им официална среща. Кое то в превод от езика на тялото може да се окаже крайъгълен камък за изграждането на нов европейски дует - „Мерколанг“, с преобладаващ матриархат.

Това очевидно не се хареса на Оланд, който при втората им среща в Кемп Дейвиг в края на май предпочете да застане поблизо до американския президент Барак Обама. И дори да влезе в ролята на негов превозач. Меркел от своя страна също демонстрира характер към новата си „Любов“ и провокира ревност, предпочитайки компанията на председателя на Европейската комисия Жозе Мануел Барозу и британския премиер Дейвиг Камерън. Така тя показа на практика кой кара влака в икономиката и политиката на Стара Европа.

Русия

Нагуването на мускули между лидерите на най-големите икономики в света умишлено пропусна новоизбраният руски президент Владимир Путин. С мотива, че има много работа по сформирването на новия руски кабинет, той изпрати в САЩ експрезидента Дмитрий Медведев в качеството му на нов руски премиер. Новият стар господар на Кремъл показа на първите осем в света, че поема цялата

След срещата на лидерите на Г-8 в Кемп Дейвид се чува главно добри пожелания и никакви конкретни мерки за така желаното постигане на икономически растеж в Европа

фото РОЙТЕРС

В Испания не минава и ден без протести срещу мерките на правителството за оряване на социални придобивки

власт в Русия. И посочи фактора, с който всеки трябва да се съобразява. Не че някой е очаквал нещо различно, но веднага след отказа на Путин да лети за САЩ Белият дом съобщи, че американският президент няма да отиде във Владивосток през септември за срещата на върха на страните от Азиатско-Тихоокеанското икономическо сътрудничество. Кое то на практика показва, че в света вече се води битка освен на европейския и на световния фронт за икономически лидер.

Г-8 за Европа

Въпреки тези битки лидерите на 8-те най-влиятелни държави в света (Г-8) обявиха, че искат съчетание на строга финансова дисциплина и мерки за икономически растеж в еврозоната. Те очакват Гърция да положи усилия и да не напуска европейското семейство и обещаха да реагират незабавно, в случай че цените на петрола тръгнат нагоре, защото това може да ликвидира крехкото икономическо възстановяване след тежката световна криза. Германският канцлер Ангела Меркел дори заяви, че по този въпрос няма разногласия между Берлин и Париж. „Изцяло сме съгласни, че се нуждаем и от двете, от фискална дисциплина и съответно от балансиране на нашите бюджети и в същото време от усилия за растеж. Това са взаимно зависими неща. Ние искаме да отправим едно важно послание - фискалната дисциплина и растежът са двете страни на една

и съща монета”, посочи тя. Меркел не пропусна да заяви отново, че Германия е против преминаването към по-либерална парична политика в еврозоната. Ако това стане, може да бъде пусната печатницата за пари от ЕЦБ, което ще доведе до печатането на необезпечено с активи евро. Това пък противоречи на договорните основи на валутния съюз, уточни шефът на Bundesbank Йенс Вагдман. Банкерът скочи още в началото на май срещу плановете за преминаване към пряко финансиране на банките от ЕЦБ.

Испания

На този фон повече от стряскащо дойде новината, че испанските банки ще натрупат загуби за 260 млрд. евро до края на следващата година. Секторът може да има нужда от помощ до 60 милиарда евро, прогнозира Вашингтонският Институт за международни финансии. На всичкото отгоре макроикономическите перспективи пред Магрид не са добри заради високото ниво на безработица – 25%, и рецесията, ударила страната. Здравето на испанските трезори принуди Муудис да гръпне надолу рейтинга на 16 от тях. Паниката около национализацията на банка „Банкиа” пък изпрати към касите вложители, които изтеглиха само за ден над 1 милиард евро, което сринна цената на акциите ѝ с 14%. Така общият брой на взетите погържавен контрол банки на Иберийския полуостров станаха четири, а правителството се обърна към

ЕЦБ за помощ за банковата реформа в страната.

Ставащото на Стария континент накара финансовият гуру Джордж Сорос да предупреди, че „кризата в еврозоната прилича на разпада на Съветския съюз и рискуваме да видим същия сценарий за разпад на валутния съюз в Европа”. Такова е мнението и на главния икономист на HSBC - Стъвн Кинг, и шефа на Citigroup Уилям Бейтър, който дори лансира специална гума за този процес - рублезонификация.

Според него Европейската централна банка върви по път, в края на който единната парично-кредитна политика на еврозоната ще се раздробява на 17 различни национални варианта и в крайна сметка валутният блок ще се разпадне на много независими национални валутни режими, пише руският в. „Ведомости”.

Прилики между икономическата ситуация в СССР в навечерието на разпада и сегашното състояние на Евросъюза има. По онова време външният дълг надмина 100% от БВП, бюджетният дефицит стана двущифрен, а външни източници за кредитиране практически нямаше. Кризата докара разпада на СССР, но всичките 15 бивши републики продължиха да се разплащат с единна валута - рубла. Балтийските републики гръпнаха бързо в икономическо отношение, а други страни като Украйна и Грузия отчетоха остър бюджетен дефицит. В Русия се проведе шокова терапия и либерализация на цените, а различията между отделните държави водеха след себе си напрежения в системата, погубни на тези, които тресат в момента Европа. Така се стигна до хиперинфлация на рублата и до неминуемостта – разпада на рублевата зона.

Основната разлика между Европа и СССР е наличието на политически договор на Стария континент, който залегна в основите на валутния съюз за еврото.

Но дали един договор стига за излизането на Европа от лабиринта?

Витор Мануел Рибейро Констанцио е вторият човек след Марио Драги в Европейската централна банка в качеството си на заместник-председател от 2010 година. Той има богат професионален опит в сферата на международните финанси. В родината си Португалия Констанцио е бил Управител на централната банка (1985-1986 г. и 2000-2009 г.), както и министър на финансите. Списание „Икономика“ потърси г-н Констанцио за разговор по актуалните въпроси, засягащи бъдещето на еврозоната, включително и интегрирането на България.

Кредитори и инвеститори са се научили да дискриминират страните извън еврозоната - и с право, твърди заместник-председателят на Европейската централна банка

Витор Констанцио: Разумната политика не свършва с приемането на еврото

МАРТИН ЛЕКОВ

- Г-н Констанцио, фискалният пакт за засилване на бюджетната дисциплина в Европейския съюз достатъчен ли е за завръщане на общността към икономически растеж и ограничаване на пораженията от дълговата криза, или това е само една от необходимите стъпки в тази посока?

- Фискалното споразумение като част от Договора за стабилност, Координация и управление е важна стъпка към нова фискална рамка. Договорът трябва да бъде ратифициран своевременно и изпълняван стриктно. При сегашните условия насърчаването на устойчив растеж е основна цел на политиката по отношение извеждане на еврозоната от рецесия. Редица важни градивни елементи вече съществуват (включително Пактът Евро Плюс и стратегията „Европа 2020“). Сега държавите членки трябва да при-

ФОТО: РОЙТЕРС

ЕЦБ

гадат конкретно съдържание на тези инициативи и да изпълнят средносрочните стратегии за растеж в посока премахване липсата на гъвкавост в пазарите на стоки и на работна ръка и насърчаването на по-голяма конкуренция.

- Има сериозни индикации, че нисколикхвените заеми за банките, отпускани от ЕЦБ, не достигат до реалната икономика. На какво се дължи това? Не смятате ли, че банките предпочитат да не рискуват точно в този момент?

- Проучването за банково кредитиране (BLS) показва, че двете линии нисколикхвени заеми са имали сериозно и положително въздействие, изразено по-специално чрез значително намаляване на строгите кредитни стандарти. Ефектът се дължи основно на облекчаването на натиска, засягащ достъпа на банките до финансиране и ликвидната им позиция. Те виждат възможност за обновено финансиране и достъп до пазара, особено за облигации и краткосрочни парични инструменти. Въпреки това ще отнеме известно време, преди стабилизацията и очакваните подобрения в кредитните условия да станат осезаеми за корпоративния сектор и след това да бъдат усвоени от реалната икономика. По-нататъшното кредитно развитие ще зависи до голяма степен от условията на търсене, които като цяло все още са много слаби в настоящата среда.

- Ще успее ли ЕЦБ да спази ангажимента си да поддържа нивото на инфлацията в ЕС под 2%?

- Ние ще продължим да следим ситуацията в готовност да приложим или ревизираме стандартни и нестандартни мерки, необходими за постигане на нашия мандат.

- Новите правила за стабилност на банковата система, известни като „Базел 3“, са поставени на широк дебат? Ще резюмирате ли защо е необходимо те да бъдат приложени и какви ще са най-големите ползи от тях?

- Накратко, необходима е нова регулаторна рамка, която да увеличи капиталовите изисквания към банките, така че да се подобри капацитетът им за справяне със зазубите. Освен това някои банки са нисколиквидни с прекалено висока степен на ливъридж (т.е. твърде много дълг, отнесено към капитала), което ги прави изключително уязвими при неблагоприятни обстоятелства. В светлината на извлечените поуки от кризата лидерите на G-20 на тяхната среща през 2009 г. в Питсбърг избраха Базелския комитет по банков надзор за разработване на по-устойчив банков сектор. „Базел III“ се състои от преработена капиталова рамка и нови регулации по отношение на ликвидността. Капиталовата рамка обхваща по-добро качество на капитала, по-добро покритие на ликвидния риск, хармонизирано съотношение на ливъридж, капиталови буфери и по-силни стандарти за надзор. Ликвидната рамка съдържа минимални глобални стандарти за ликвидност, за да се подобри устойчивостта на банките на остри краткосрочни „стресове“ и да се подобри дългосрочното финансиране. „Базел III“ в момента се осъществява посредством изменения на Директивата за капиталовите изисквания (CRD).

- Как ще коментирате опасенията на банките, че новите регулаторни изисквания ще повишат лихвите по кредитите?

- Така наречените временни разходи, или транзитни, вследствие от въвеждането на новите капиталови изисквания на Базел III, засягащи БВП и отпускането на заеми, може да се чака да бъдат умерени, при положение, че мерките се изпълняват постепенно, съобразено с договорената времева линия. Действителното въздействие може да се отклонява от оценките в зависимост от действията на банките. Например то може да бъде по-високо, ако банките се опитват да отговорят на по-високите изисквания „напред в графика“ или ако те решат да задържат допълнителен, доброволен буфер на капитала над сумите, посочени в новата рамка. От друга страна, различни фактори могат да смекчат въздействието, като множеството опции, които банките имат, за да

отговорят на по-високите изисквания - например чрез намаляване на разходите или преместване на портфейлите си към по-сигурни активи. Тези фактори е възможно да намалят необходимостта на банките да увеличават спредовете по заеми или да намаляват обемите на кредитиране, като по този начин намаляват въздействието върху реалната активност. Добре капитализирана банкова система, която намалява рисковете и разходите от финансови кризи и облекчава макроикономическата нестабилност, укрепва доверието между кредитополучатели и кредитори в стабилността на банковата система. Капиталовият режим, който е съществено по-силен от този, наблюдаван в близкото минало, е вероятно да окаже благоприятно въздействие върху макроикономиката, това би трябвало да компенсира „преходните разходи“ за регулиране, които банките трябва да направят, за да заедат този режим на практиката.

- Може ли да очаваме сериозни проблеми за европейските банки по отношение стабилността на капиталовата им база?

- Най-големият проблем в това отношение, е свързан с евентуалното „нарушаване на задлъжнялостта“. Обща задлъжнялост на банките в ЕС в средносрочен план може да се очаква благодарение на натиска, свързан с финансирането и капитала, който може да бъде както от цикличен, така и от структурен характер. В това отношение прилагането на Директивата за капиталовите изисквания IV се очаква да доведе до допълнителна нужда от капитал и ликвидност за значителен брой кредитни институции в ЕС. Големите банки от ЕС вече са намалили своя ливъридж след избухването на финансовата криза главно чрез подобряване на капиталовите си нива. Властите трябва да следят отблизо процеса, който гарантира, че това се случва по реда си и че няма да доведе до отрицателни последици върху реалната икономика и финансовата система. По същата причина е важно да се гарантира плавен преход към новите изисквания за надзор.

- Какво би се променило за банките, опериращи в България, ако страната влезе в еврозоната? Ще паднат ли лихвите по кредити и депозити и какви права и задължения ще придобие българската банкова система?

- Приемането на единната европейска валута означава евентуалното и пълно елиминиране на валутния риск по отношение на еврото. Българските банки биха получили достъп до Евро-системата по рефинансиране. Това създава потенциал за намаляване

цената на кредитирането, насочено към инвеститори и потребители, като се има предвид текущата положителна разлика между лихвените проценти на банките по кредитите, деноминирани в български лева, и тези, деноминирани в евро. Следва да подчертая обаче, че съществуват рискове. От безпроблемното интегриране на България в еврозоната ще зависи стабилността на банковата ѝ система и въобще цялостната стабилност на икономиката на страната. Всъщност, както опитът на еврозоната от 2010 г. ясно показва, кредитори и инвеститори са се научили да дискриминират страните извън еврозоната - и с право.

- Докато дълговата криза в Западна Европа нанася поражения, Централна и Източна Европа запазиха тенденциите за общ икономически ръст през настоящата година от около 2%? Каква би могла да бъде ролята на ЦИЕ в настоящият труден момент за Европа?

- Икономиките от Централна и Източна Европа могат да допринесат за просперитета на Европа най-добре, като провеждат ориентирани към стабилност политики. Големите и устойчиви макроикономически дисбаланси, например под формата на претърпени загуби в конкурентоспособността или натрупване на дългове и задлъжнялост на жилищния пазар, трябва да се избягват във всички страни членки на ЕС. Позволете ми да подчертая, че следването на политики, ориентирани към стабилност, е от ключово значение за приемането на еврото. Страните, които желаят да приемат еврото, трябва да отговарят на всички критерии по устойчив начин. Това изисква не само разумната политика в навечерието на приемането на еврото, но и след това, по време на самото членство.

- Вие сте португалец. Страната ви се сблъска с тежки финансови и икономически проблеми. Защо според вас се стигна дотук? Какви грешки допусна Португалия?

- Голямата липса на спестявания в частния и публичен сектор, подхранвана отчасти от прекалено оптимистичните очаквания за растеж, доведе до трайно висок дефицит по текущата сметка, вследствие от което се стигна до увеличаване на външния дълг, който нарасна повече от 100% от БВП през 2010 г. Проциклична фискална политика допринесе за изграждане на вътрешни и външни дисбаланси. Но оттогава насам Португалия вече постигна някои важни резултати. Изпълнението на текущата програма от Португалия е особено задоволително. Безпокойството на пазарите, изглежда, е свързано с убеждението, че негативните рискове пред макроикономическа-

та перспектива могат да надделеят и да изложат на риск усилията. Важно е да помним, че сегашната сметка за 2011 г. е забележителна и се дължи не само на необходимото приспособяване на вътрешното търсене, но и от много положително развитие на износа.

- Има редица специалисти, които подкрепят мнението, че Гърция трябва да излезе от еврозоната. Какво е вашето мнение?

- ЕЦБ не участва в спекулации за каквито и да е било сценарии. Както президентът Драги каза наскоро, в наш абсолютен интерес и неизменен приоритет е, че Гърция остава в еврозоната и ние работим по този сценарий.

- Доколко кредитните агенции и техните рейтинги трябва да се

разглеждат като ясни индикатори за състоянието на дадена икономика, тъй като в последно време пазарът значително изпреварва оценките и прогнозите им?

- Ние подкрепяме принципите на Съвета за финансова стабилност за намаляване на зависимостта на пазарите от кредитните рейтинги, издавани от агенциите. Според принципите организациите, които отговарят за създаването на стандартите. Според тези принципи органите трябва да премахват препоръките на кредитни агенции от стандарти, закони и подзаконови актове или да ги заменят, след като бъдат създадени надеждни алтернативи, които да бъдат безопасно приложени.

Витор Констанцио (вляво) с председателя на ЕЦБ Марио Драги

БАНКА

20 ГОДИНИ

НА ГОДИНАТА

Генерални спонсори:

Сребърни спонсори:

Златен спонсор:

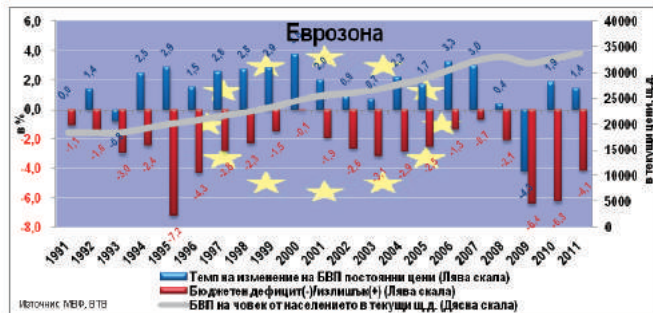
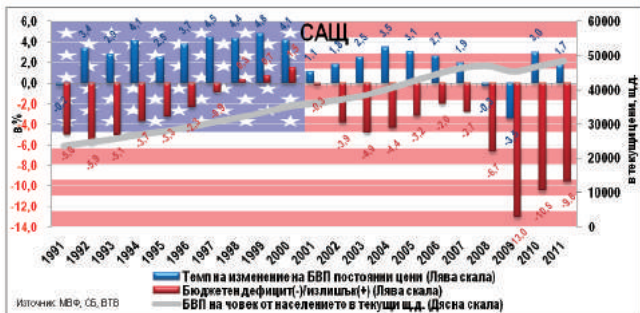
Партньори:

Медийни партньори:

Високи доходи и бюджетен дефицит

ПЕТЪР ПЕШЕВ,
 ИП „Бул Тренд Брокеридж“

Призивът за икономика без държавна намеса „laissez-faire“ е анатемосан в съвременните икономически доктрини, а засилващата се държавна намеса все повече напомня за сянката на „гнилия“ уж социализъм. Приликата с командната икономика е тема на друго изследване, а в настоящата статия ще разгледаме зависимостта на съвременната икономика от дефицитното харчене.

През последните две десетилетия богатите държави ставаха все по-добро място за живеене - нивото на доходите, качеството и обхватът на публичните услуги постоянно се подобряваха, като че ли икономиките на най-развитите страни бяха някакво перпетуум мобиле. В периода 1991-2011 г. икономиките на САЩ, Япония, Германия, Великобритания, Франция, еврозоната и редица развити страни регистрираха високи темпове на икономически растеж. Последният бе финансиран в немалка степен от дефицитното харчене на правителствата, пре-

вълплено в различни програми за стимулиране на инвестициите, потреблението, заетостта и доходите. В годините след 2007-ма обаче на правителствата в развятия свят им е все по-трудно да постигат икономически растеж, въпреки превъзвешението на бюджетните разходи над приходите с трилиони долари. В трите години, от 2009 г. до 2011 г., отрицателното бюджетно салдо в САЩ, Япония и Великобритания е средно 10% от БВП за всяка година, а за страните от еврозоната - средно около 6%. Ако въпросните страни се стремят към бюджетен излишък или балансирано бюджетно салдо, то през трите години от 2009 до 2011 г. икономическата депресия не им мърдаше, а оттам и на целия свят.

На графиките е представена динамиката за бюджетния дефицит, икономическия растеж и доходите за избрани развити страни и еврозоната. От тях е видно, че през разглеждания 21-годишен период трудно се намират повече от две години с бюджетни излишъци за всяка от изброените страни/парични съюзи, пък

било то и минимални. Средният бюджетен дефицит превишава средния темп на икономически ръст през разглеждания период, което е причината за високата публична задлъжнялост в момента. Тя често е около 90-100% от БВП за изброените страни, а за Япония в частност е в размер на недвижните 230% от БВП.

Очевидно богатите икономики се задъхват и трудно удържат постигнатото, на фона на по-конкурентните икономики на Китай, „икономическите тигри“ от Югоизточна Азия, и отчасти на зависимите от суровинен експорт Русия и Бразилия. За да не се изгуби завоюваното ниво на богатство и благосъстояние, са необходими конкретни мерки за насърчаване на растежа и заетостта, рецепта обаче няма, а досегашните методи очевидно не работят. Мерките за растеж и заетост, разбира се, ще се постигнат с добре познатите методи на дефицитно харчене, финансирано с дълг чрез капиталовите пазари, които от своя страна се държат ликвидни и спокойни, благодарение на програмите по изкупване на активи, прилагани от ФЕД, ЕЦБ,

- ДВЕТЕ СТРАНИ НА ЕДНА МОНЕТА

централните банки на Япония и Великобритания.

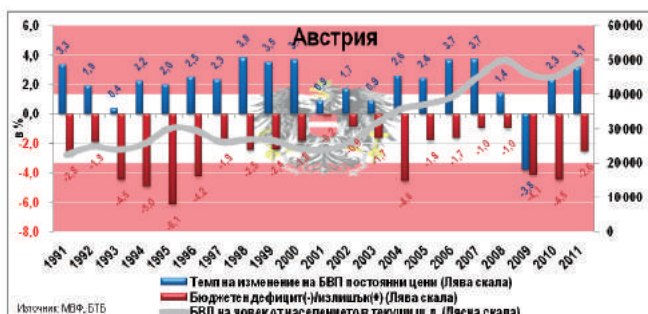
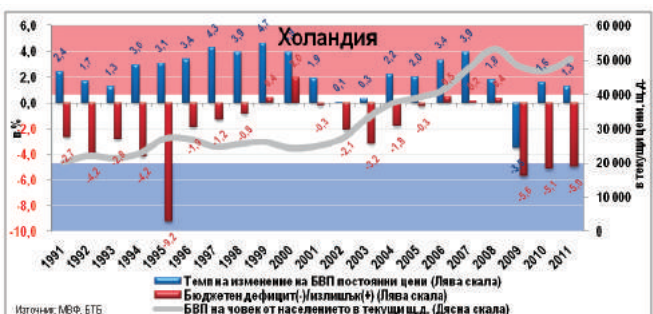
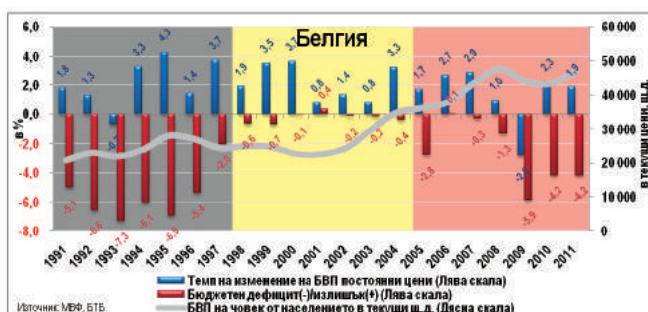
Ако правителствата в разглежданите развити държави минаат на икономии, то ги следва съдбата на Гърция и Испания, изразяваща се в над 20% норма на безработица и постоянно плъзгане по рецесивната спирала. При висока безработица и социална несигурност е възможно появата на такива крайни политически движения, които да доведат до разпада на цели държави или икономически и парични блокове.

Въпросът е, че пазарните участници не се чувстват комфортно при високите нива на публична задлъжнялост и започват да атакуват една по една богатите държави, като започнаха с най-слабите звена - първо Гърция, Португалия, Ирландия, после - Италия и Испания, а сега - Франция. Разпродажбата на правителствени облигации води до поскъпване на финансирането с дълг и на рефинансирането на стари дългове. Засега ситуацията е контролируема, благодарение най-вече на централните банки, но пазарите не могат вечно да останат ирационални и

да вярват на правителства, които годишно харчат 10% от БВП повече, отколкото събират като приход.

Въпросът защо България трябва да се придържа към ниско дефицитна и дългова диета е съвсем резонен, особено след като фискално недисциплинираните от десетилетия богати държави увеличават доходите си и ни бият по редица показатели за качество на живот. Отговорът обаче не е лесен. Първо - България няма този евтин достъп до капиталовите пазари, второ - няма централна банка, която да монетаризира активи (с подобна на България съдба са повечето малки страни, извън парични съюзи), трето - твърде дълъг период се стремяхме към

„laissez-faire” слогана, без провеждането на целенасочена политика за трансформиране на икономиката на България в такава на знанието, високите технологии, и висока заетост. Механичното дефицитно харчене и трупане на дълг няма да ни отведе до по-добро място от сегашното. Конкретни икономически политики за растеж са ни необходими, било то чрез стимулиране на експорта, било то чрез политики по заместване на импорта, било то чрез готиране на създаването на работни места, които създават висока добавена стойност, или пък било то чрез вдигане качеството на образованието, или комбинация от всички изброени.

Богат - беден

Катар, Люксембург и Сингапур са страните с най-висок брутен продукт, България е на незавидното 68-мо място с 13 290 долара на човек

АНТОН АНДОНОВ

Най-богатите страни в света продължават да трупат състояние, бедните обедняват още по-бързо, а силно задължените стремително се устремяват към гръното. Това сочат данните на Международния валутен фонд за икономическото състояние на света през 2011 г. Данните на експертите показват,

че ако се вземе отношението на brutния вътрешен продукт (БВП) към населението на всяка държава, в челната тройка на най-богатите страни в света ще влязат Катар, Люксембург и Сингапур. Там всеки жител разполага със съответно 103 000, 80 000 и 60 000 долара. България запазва незавидното си

Рейтинг на страните по обем на БВП на глава от населението

Скала - до 5000 - до 15 000 - до 25 000 - до 35 000 - до 55 000

Размер на БВП на глава от населението през 2011 г. в щатски долари

Източник: МВФ

Най-богатите страни в света

№	Държава	долари*
1.	Катар	102 943
2.	Люксембург	80 119
3.	Сингапур	59 711
4.	Норвегия	53 471
5.	Бруней	49 384
6.	Хонконг	49 137
7.	САЩ	48 387
8.	ОАЕ	48 158
9.	Швейцария	43 370
10.	Холандия	42 183

Източник: МВФ

Най-бедните страни в света

№	Държава	долари*
1.	Того	899
2.	Малави	860
3.	Сиера Лионе	849
4.	Нигерия	771
5.	ЦАР	768
6.	Еритрея	735
7.	Бурунди	615
8.	Зимбабве	487
9.	Либерия	456
10.	Конго	348

*БВП на глава от населението за 2011 г. в щатски долари

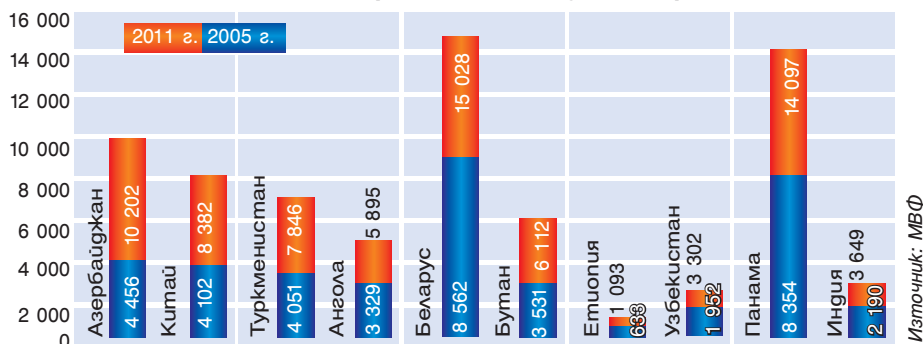
Страни с най-голям ръст на БВП на глава от населението (в щатски долари)

от 2010 година ниво от 13 290 долара БВП на глава от населението без инфлационна корекция. Това ѝ отрежда 68-мо място.

Считаната за най-голямата икономика в света – американската – запазва седмото си място от миналата година с 48 000 долара на глава от населението.

Показателят БВП на глава от населението е един от признатите в света индикатори, характеризиращи нивото на благосъстояние на хората по света както и ефективността на техните икономики.

Най-големият губещ в световната икономика за 2011 година се казва Либия. Триполи се смъкна с цели 47 места надолу заради смяната на властта там, БВП за година падна два и половина пъти

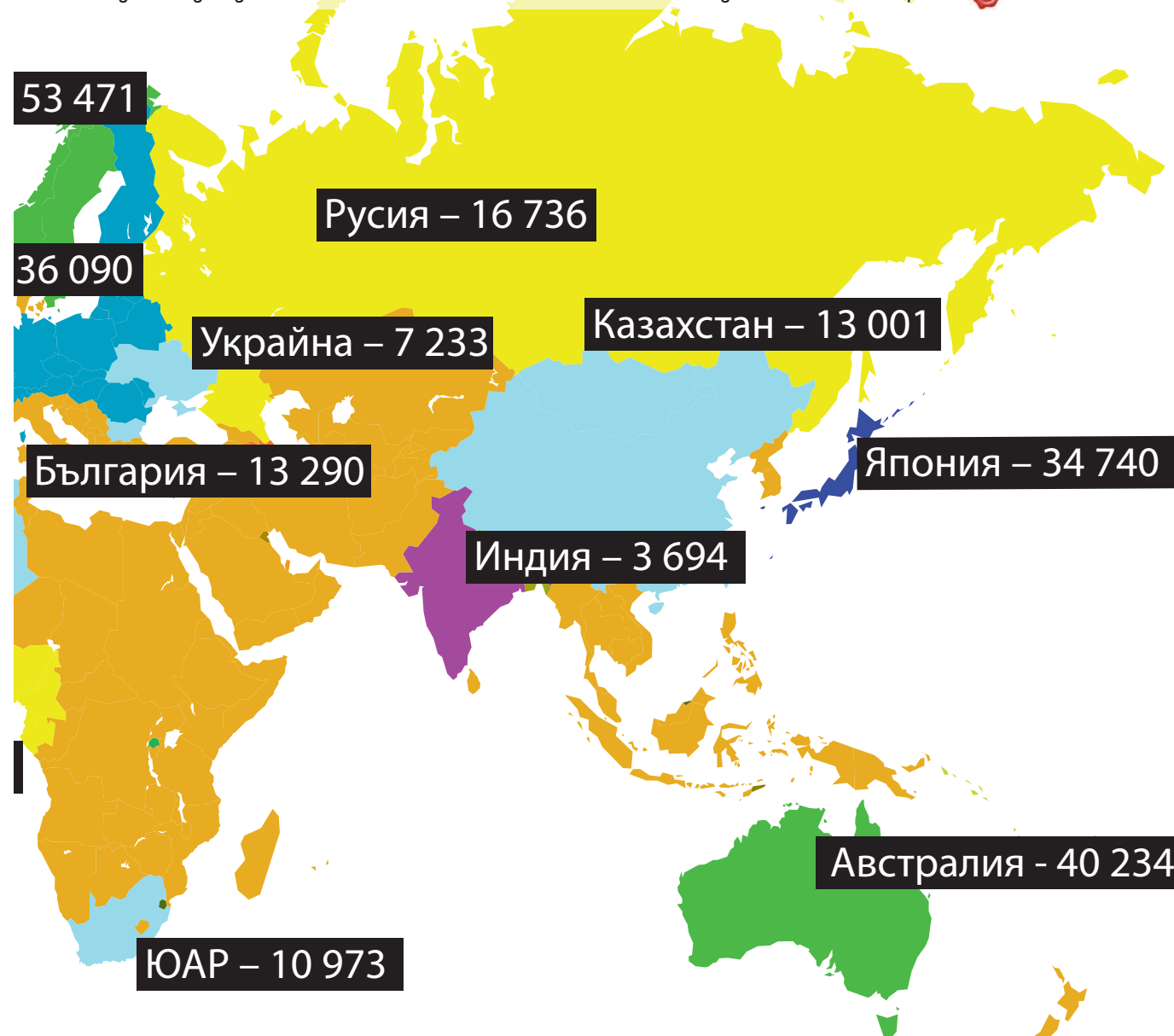

Източник: МВФ

до 5 787 долара. Регрес демонстрира и Йемен, който падна с 6 позиции надолу. Но ако двете гържави досега не са били сочени като основни икономически фактори, то сригът на страни като Гърция и Ирландия е повече от очакван на фона на икономическите трусове там. В южната ни съседка БВП на

глава от населението вече е 26 294 долара, а в Ирландия 39 639.

Най-големи скокове отчетоха относително небогати гържави, а промените в първата двадесетица на най-богатите гържави в света са най-вече за Кувейт, Германия и Хонконг, които отчитат значителен ръст.

Пенсионни

ПЕТЯ СТОЯНОВА

Коефициентът на безработица у нас през първото тримесечие на годината е 12,9% и в сравнение със същия период на 2011 г. се увеличава с 0.7 процентни пункта, изчислиха в Националния статистически институт. Броят на незаетите достига 422.5 хиляди, а от наблюденията

върху работната сила се оказва, че броят на работещите на възраст между 15 и 64 години е 2 813.7 хиляди. Коефициентът на заетост на населението е 56.9% и намалява с 0.3 пр. пункта в сравнение със същото тримесечие на миналата година.

Пазарът на труда е изправен пред рискове като ниска заетост и замразени доходи

Икономическата активност в България се влошава и тенденцията се вижда най-добре в спада на промишленото производство, който вече е 4% на годишна база. Макроикономическите данни към края на април 2012 г. показват най-високо ниво на безработицата, наблюдавана от януари 2004 г. насам – 13.5% през февруари и март. Според анализаторите на Райфайзенбанк (България) пазарът на труда у нас

остава един от най-съществените рискове пред устойчивото възстановяване на икономиката.

По данни на Евростат безработицата в Европа за март е 10,2% и показателят е без промяна в сравнение с февруари. В 27-те страни на ЕС без работа са 24,772 млн. души, информират от Европейската комисия. Има страни с по-висока безработица от българската - в Испания тя е 24,1%, а в Гърция

АНТОН КОВАЧЕВ

ция не са ефективни.

При дълбока криза трудовете регламенти са безсилни пред настъпващата безработица, оскъпяват труда и спъват създаването на нови работни места. В проучване на Института за пазарна икономика върху пазара на труда се посочва, че осигурителните и трудовите регулации са пречка пред заетостта и създаването на нови работни места. В тях се включват минималните осигурителни прагове, минималната заплата и правилата за допълнителното възнаграждение, колективните трудови договори и „насилственото“ им разпространение, както и значителната административна тежест по отношение на условията на труд. От ИПИ твърдят, че трудовото законодателство в България е архаично и не способства за създаването на нови работни места. Публичните усилия по отношение на пазара на труда според експертите се изчерпват с разходни политики, а се пренебрегват структурните решения, свързани с промени в трудовете и осигурителни разпоредби. Един от популярните съвети на Нобеловия лауреат за 2010 г. Кристофър Писаридис е „повече гъвкавост, по-малко осигурителни тежести и по-малко административни пречки пред новите предприемачи“.

В България наемането на работници е свързано с разходи и вече има разделение между хората на пазара на труда и другите извън него. Заетите ползват защита от загуба на работното място, а и имат привилегии като увеличение на осигуровките, бонуси за клас прослужено време.

Проблемът с разкриването на нови работни места се усложнява заради различни административни регулации, придружени с огромни количества документооборот. Дори според самата инспекция по безопасност на труда има изисквания, които водят до разходи, глоби и корупция, но не и до реално подобряване на работната среда. „Това е валидно най-вече за малките фирми в услугите, където обикновено работят по двама души. Плащаш на някого, за да направи оценка на риска и да напише план за промяна на

Трусове

21,7%. За сравнение в Австрия извън трудовия пазар са 4,0%, в Холандия - 5,0%, Люксембург - 5,2% и в Германия 5,6%.

В търсене на алтернатива

„И на други места в Европа има повишение на нивото на безработица, но при нас е в по-висока степен. Големият проблем е липсата на нови работни места. През 2009 и 2012 г. фокусът беше как да спрем безработицата, като с ефективни мерки или облекчения запазим работните места. Това се провали и над 300 000 души станаха безработни по време на кризата. Голяма част от служителите на БДЖ също бяха освободени, въпре-

ки колективния им договор. „Сега целта трябва да е създаването на нови работни места и отстраняване на пречките пред този процес, смята Петър Ганев, старши икономист от Института за пазарна икономика. - От началото на кризата липсват стимули, които да отворят пазара на труда и да се премахнат административните тежести. Фокусът беше програми за субсидирана заетост, обучение и преквалификация, а това са мерки, които не улесняват създаването на работни места в частния сектор.“ В потвърждение на заключението на Ганев, че политиката на пазара на труда не е насочена в правилна посока са констатации в докладите на Сметната палата, които показва, че програмите за квалифика-

средата, но документът завършва своя път в нечие чекмедже”, посочва като пример Петър Ганев.

Непосилната лекота на осигуряването

Скокът при осигурителната тежест от началото на кризата до момента е около 30% при положение, че се отбелязва спад при заетостта. По изчисления на ИПИ един на всеки четирима работници се осигурява на минимален осигурителен доход плюс 5% допълнително, като понякога разликата е от 5 или 10 лв. През 2008 г., преди кризата, на минималния праг се осигуряваха 18% от работещите. През 2011 г. този процент достига 25. Покачването на осигурителните прагове през последните години принуждава все повече хора към подобно решение и допълнително влошава ситуацията на пазара на труда. Като изход от положението от ИПИ посочват отмяна или редуциране на различните видове колективни трудови договори. Експертите препоръчват да се преразгледа документооборотът, свързан с регулациите в трудовото законодателство. В същата посока са и предложенията на Европейската комисия за намаляване на административната тежест с 1/4. Други мерки са връщане на осигурителните прагове на нивата отпреди кризата, понеже след 2008 г. заетостта тръгна надолу, а заплатите бяха замразени.

Предизвикателството младежка безработица

Най-страшното последствие от финансово-икономическата криза, която обхвана Европа, са значителните социални трудности, оставили своя отпечатък върху съдбата на младите хора. Много от тях не могат да имат своя първи работен ден, да започнат да градят кариера. Младежката безработица в някои страни достига до 50%. Във Франция тя е 23%, в Гърция е повече от 30%, а в Испания е над 50%.

Според оценките на Евростат в края на март 32,8% от младите в България са без работа и последици за пазара на труда ще са много сериозни, ако не се вземат спешни мерки. Според министъра на труда Тотю Младенов трябва да се смени политиката, а това се постига в диалог със синдикатите, академичната общност и бизнеса. „Няма нужда от предоставяне на социални помощи, а от бърз преход от образованието към работа”, заяви социалният министър.

През март правителството прие национална инициатива за работата на млади хора през 2012-2013 г. и вече се водят преговори със синдикатите и представители на бизнеса за нейното начало. По ОП „Човешки ресурси” се предвижда четири месеца след завършването на обучението на младите да се предлага програма за специализация, а в срок от шест месеца след завършване на средно и висше образование да се осигурява стаж по специалността. По думите на Младенов близо 50% от младежите, които досега завършваха тези програми, остават при работодателите си с постоянни трудови договори.

Общо 90 млн. лв. са предвидени

за мярката, като около 6 млн. лв. ще се използват за актуализиране на методите и програмите за преподаване, като в тяхното разработване ще участва и бизнесът. Около 2000 в момента стажуват в предприятията, а квотата е за още 6500 души. С част от средствата ще се плаща по половин минимална работна заплата на наставник от организацията, към който е прикрепен стажантът, предвижда група мярка.

Бизнесът срещу безработицата

В периода 2012-2013 г. частният сектор трябва да разкрие поне 12 000 работни места за младежи до 29-годишна възраст. Ангажимента за това имат работодателите, синдикатите и държавата и той ще бъде поет с подписването на национално споразумение. От профсъюзите също се иска да съдействат в предприятията, където имат структури, да започнат работа поне 4000 младежи. В началото ще се предлага работа на безработни със средно и висше образование. „Ще направим консултации с браншовите съюзи в кои сектори

фото ВИКТОР ЛЕВИ

Агенция по заетостта

и фирми има такава възможност”, заяви Божидар Данев, председател на БСК. Според него в инициативата ще се включат само предприятия с успехи в износ от сферата на машиностроенето и химията.

Отвъд хоризонта

Икономическият растеж и заетостта са най-голямото изпитание за пазара на труда. Промените обаче подлагат на натиск системите за социална сигурност, основани на солидарността между поколенията, между мъжете и жените, между богатите и бедните. Реформата в социалната област е неизбежна. Заради закъснението стъпките, които трябва да се предприемат, ще окажат сериозен натиск върху обществото. Като се имат предвид демографските процеси, мерките с увеличаване възрастта на пенсиониране трябва да се прилагат възможно най-бързо.

Според официалната статистика у нас на 100 работещи се пада 80 пенсионери. От това, колко време младата генерация ще е на пазара на труда, зависи издръжката на хората от третата възраст.

При пенсионната реформа на по-

върхността излизат емоциите, а в дълбочината е студената математика. Невъзможният избор е между високи пенсии и ниска пенсионна възраст, понеже двете заедно не са постижими. Увеличаването на пенсионната възраст само с една година означава, че 100 хиляди души ще останат на работа, ще продължат да се осигуряват, а това пряко ще повлияе върху размера на пенсията им. Като се имат предвид демографските тенденции и прогнози, хората, които са между 30 и 40 години сега, са 1 млн. души, а през 2035 г. работещите ще са два пъти по-малко. Структурата на населението показва, че все повече възрастни хора ще останат на пазара на труда заради запазената си работоспособност. Сред причините за негативното отношение към по-късното пенсиониране е неговият дългосрочен хоризонт, след който ще се усети ефектът от прилагането му. Необходимо е да нараснат доходите, да се правят редовно осигуровки, за да се натрупат средства в капиталовите фондове.

Позитивният ефект от пенсионната реформа се очаква към 2035 г., ако дотогава не се промени моделът. Едва тогава доходите от пенсии ще позволят на възрастните хора да запазят стандарта на живот, който са имали, преди да се пенсионират. Според анализите избраният у нас пенсионен модел е съвременен и българският пример

се ползва от страни като Македония и Украйна.

Формула на възрастта

Нова политика по доходите трябва да замести тригодишното замразяване на възнагражденията, което вече има дълготраен негативен ефект върху пенсионноосигурителната система. За целта на реформата може да не е достатъчно приетото поэтапно вдигане на пенсионната възраст с четири месеца на година през следващите 15 години, както и изравняването на 65 години при жените и мъжете до 2020 г. Трябва да се потърси онази формула, която ще стабилизира финансово системата. В Дания вече са я намерили. В скандинавската държава за първи път в света правят връзка между продължителността на живота и пенсионната възраст. Когато примерно за три години общата продължителност на живота нарасне с шест месеца, пенсионната възраст също се увеличава пропорционално. Така от дневния ред на обществото отпада вечният дебат за пенсионната възраст. Веднъж завинаги горчивата чаша ще бъде изпита и поколенията напред ще знаят – ако има увеличаване на продължителността на живота, това ще означава и по-голяма пенсионна възраст.

Иван Нейков, председател на УС на Балканския Трябват ни десет години,

Г-н Нейков, преди време казахте, че за едно поколение е достатъчна една пенсионна реформа. Не се ли получава така, че и следващата генерация също ще трябва да се реформира?

- Моето измъкване в стил Маклавели е, че това, което сега се прави, не е пенсионна реформа, а нейно продължение. Явно параметрите, до които стигнахме през 2000 г., като пенсионна възраст и осигурителен стаж се оказват недостатъчни и затова е необходимо летвата да се вдига още по-високо. Всъщност те се оказват недостатъчни, защото не се сбъднаха други параметри на пенсионния модел, които бяха предвидени още през 1998 – 2000 г., а именно - друга политика по доходите с друг размер на осигуровките. Нямаше как да се прогнозира икономическата криза и ръстът

на безработицата, но заради погрешни действия не се сбъднаха прогнозите за приходите, но за сметка на това беше направено всичко необходимо, за да преизпълним прогнозите за разходите! Увеличението на пенсиите не беше обвързано с приходите и вместо да продължим тенденцията на намаление на ранното пенсиониране, ние разширихме обхвата му. В резултат на това една сутрин бяхме изненадани с 2 млрд. лв. дефицит в солидарния фонд.

- Колко време ще е необходимо за постигане на баланс, за да не ни притеснява дефицитът и в бъдеще?

- Според направените разчети през 2000 г. Националният осигурителен институт през 2012 г. трябваше да излезе на нула и да започне да трупа резерви. Сега обаче, след като за десет години

Кой как се пенсионира в Европа

ВЕЛИКОБРИТАНИЯ

✓ Минимална възраст за пенсиониране: 65 години за мъжете, 60 години за жените. Този

праг ще се повиши до 66 години за всички от 2018 до 2020 г., а след това до 68 години до 2046 г. През октомври 2011 г. беше премахнато автоматичното пенсиониране след навършване на 65 години.

✓ Условия за получаване на пълна пенсия: 44 години пенсионни вноски за мъжете и 39 години за жените (данни от 2008 г.).

✓ Стимули: увеличение на пенсията с 10,4% годишно при продължаване на работа след 65 години (данни от 2008 г.).

ФРАНЦИЯ

✓ Минимална възраст за пенсиониране: увеличена от 60 на 62 години до 2017 г.

✓ Условия за получаване на пълна пенсия: 41,5 години пенсионни вноски при поколението след 1955 г. В противен случай осигуреното лице получава по-ниска пенсия. Досега възрастта за пълна пенсия беше 65 години и постепенно ще бъде увеличена до 67 години до 2022 г.

✓ Стимули за по-продължителна работа: прилага се увеличение на пенсията с 1,25% на всяко тримесечие допълнителен труд над възрастта за получаване на пълна пенсия. Новоизбраният президент Франсоа Оланг обеща да издаде указ, за да могат гражданите, започнали работа още на 18-годишна възраст, да се пенсионират на 60 години, ако са внасяли пенсионни вноски 41 години.

ГЕРМАНИЯ

✓ Минимална възраст за пенсиониране: правото настъпва още на 63 години, ако са внасяни пенсионни вноски в продължение на 35 години.

✓ Условия за получаване на пълна пенсия: в момента 65 години, които ще бъдат увеличени постепенно на 67 години до 2029 г. (по един месец годишно). Прагът обаче може да остане 65 години при внасяни пенсионни вноски в продължение на 45 години.

✓ Стимули: понижава се пенсията с 3,6% за всяка неотработана година при пенсиониране под минималната възраст.

За да преодолеем дефицита в НОИ

успяхме да натрупаме 2 млрд. лв. дефицит, според бюджетните правила колкото години си потъвал, поне толкова ще са необходими да изплуваш! Затова ни трябва минимум 10-11 години да преодолеем дефицита. Проблемът обаче е, че не можем да излезем от гупката в осигурителната система с тази политика по доходите, при която те са замразени. Вече губим години за преодоляване на дефицита, защото не може с ниски осигуровки, като процент, и с ниски заплати, като абсолютни цифри, да се осигурят текущите приходи и да се постигне необходимия баланс.

- Кое според вас най-спешно трябва да се направи, за да се разчупи статуквото? Какво бихте посъветвали управляващите?

- Слава Богу, че не трябва аз да разрешавам проблема, защото ако зависи от мен, пенсионната

възраст вече трябваше да е 67 години. Но извън шегата, конецът, от който трябва да разплитаме чорапа, за да го оплетем наново, зависи от гледната точка. Трябва да приложим нова политика по доходите, която да е базирана на квалификацията на хората. За всяко допълнително умение, което има работещият, трябва да се създаде механизъм за увеличение на възнаграждението му. По този начин ще се постигнат няколко ефекта и най-важният от тях е, че работникът ще има друга мотивация за повишаване на квалификацията си. От своя страна работодателите ще оценяват и ще плащат повече за висококвалифицирания труд на работниците, които ще са и по-производителни и ще направят предприятието конкурентоспособно. Затова според мен трябва да се започне откъм политиката на

доходите.

- Много е дълга тази тема, но съществува толкова голяма разлика в образованието на хората и това се насочва все по-осезаемо...

- Големият проблем през следващото десетилетие ще бъде не капацитетът на икономиката, защото той е произведен и е следствие, а капацитетът на работната сила. Работна сила с нисък капацитет по никакъв начин не може да доведе до конкурентоспособна икономика. Приказките, че ще станем иновативен център на света, ще останат само пожелателни, защото са необходими висококвалифицирани хора, а те се създават минимум за десетилетие. Затова да говорим, че от дотодина нещата ще се оправят, означава да приемем желаното за действително.

ИСПАНИЯ

✓ Минимална възраст за пенсиониране: 65 години в момента при минимален срок на пенсионно осигуряване от

около 13 години (данни от 2008 г.). След 2013 г. осигурителният стаж се увеличава до 15 години и ще бъде възможно пенсиониране на 63 години и дори на 61 в някои случаи при 33 години пенсионно осигуряване.

✓ Условия за получаване на пълна пенсия: навършени 65 години и 35 години осигурителен стаж, като възрастта постепенно ще се увеличава от 2013 г. до 67 навършени години и 37 години пенсионни вноски през 2027 г. по силата на реформата, подета от правителството на Сапатеро. Работещи, които са внасяли пенсионни вноски в продължение на 38 години и половина, ще могат да излизат в пенсия на 65 години без понижение на пенсията.

✓ Стимули за по-продължителна работа: увеличение на пенсията с 2% годишно при осигурителен стаж над 40 години.

ПОЛША

✓ Минимална възраст за пенсиониране: в момента 60 години за жените, 65 години за мъжете. Възрастта ще се повишава постепенно, за да достигне 67 години през 2020 г. за мъжете и през 2040 г. при жените.

ИТАЛИЯ

Пенсионната система се основава на два фактора:

✓ Пенсии за прослужено време, позволяващи пенсиониране без оглед на възрастта, ако са внасяни 40 години пенсионни вноски или след навършване на 60 години при 36 години осигурителен стаж.

✓ Пенсии за старост, при които се изискват най-малко 20 години пенсионни вноски, позволяващи пенсиониране след навършване на 65 години при държавните служители и 60 години при жените в частния сектор. Пенсионната възраст трябва да достигне най-малко 67 години за всички през 2026 г.

ШВЕЦИЯ

✓ Минимална пенсионна възраст: 61 години
✓ Няма правила за получаване

на пълна пенсия

✓ Стимули: пенсията е пропорционална на натрупаните права и се прилага коефициент, който се увеличава с възрастта на пенсиониране.

С 12 милиона евро Eleven ще превърне стартиращи иновативни идеи в реален бизнес

Пари за начинаещи

ТАНЯ КИРКОВА

„Преди 10 години имах една мечта, да карам сноуборд. Беше ме страх. Началото беше трудно, болезнено ...не се отказах. Днес аз съм този, който кара хората да учат сноуборд. Същото е със стартирането на нови компании.“

Така Дилян Димитров от start-up акселератора Eleven започна презентацията си за възпиращите страхове и необходимите условия за успешен старт на малка компания чрез една добра идея или мечта. Това стана на конференцията за предприемачи TEDx Sofia, която се проведе на 10 май в Университета за строителство, архитектура и геодезия.

Когато европейската инициатива JEREMIE, заедно с Европейския инвестиционен фонд отварят новия инструмент за подпомагане на стартиращи бизнеси в България и региона, Делян с още двама свои съмишленици Ивайло Симов и Даниел Томов, и тримата с опит в дяловите инвестиции и рисковия капитал, решават, че това е техният инструмент, създават акселератора събирач на идеи, менторство и инвестиции Eleven. През март т.г. Европейският инвестиционен

фонд (EIF) избра Eleven да управлява фонд с капитал 12 млн.евро. В края на май Eleven ще обяви официално началото за набиране на иновационни идеи на стартиращи предприемачи, като процесът ще продължи до края на юни. Инвестицията в една компания се очаква да бъде между 25 000 и 200 000 евро.

Eleven е създаден по сравнително нов модел. Първите акселератори в света се появяват през 2005-2006 година в Силиконовата долина в Щатите. Моделът бързо набира скорост и популярност и партньорите в Eleven решили, че регионът е изключително благоприятен за такъв тип микроинвестиране. „Запалихме се по проекта, защото, работейки в инвестиционната индустрия, в дяловото инвестиране, където гледахме проекти от 10 млн. евро нагоре, виждахме страхотни идеи, които обаче имат нужда от по-малка инвестиция. Връщяхме ги и те не виждаха реализация, обясняват мениджърите на Eleven.“

От дълго време в България има страхотен вакуум за инвестиции в стартиращи компании и следващото ниво, което е за рисков капитал. Така че причината толкова га ни хареса този модел е, че имаме

собствена история и сме видели много млади, смели хора, които са искали да стартират свой бизнес, но просто не са имали финансови средства, за да започнат, обясняват тримата предприемачи.

„Искаме да сме част от катализатора на превръщането на България в център за иновативност и предприемачество в Централна и Източна Европа, чрез създаване на иновационен технологичен парк, за какъвто говори президентът Росен Плевнелиев при официалното си посещение в САЩ“, казва Делян.

Той обяснява, че могат да бъдат много полезни в създаването на екосистема, като дадат необходимите инструменти на младите хора, за да предпочетат вместо да работят в една корпоративна среда, да излязат от нея и да се опитат да направят нещо ново, да стартират своята малка компания.

Технологичен партньор на Eleven е Google, а опитният разположен в Лондон акселератор Springboard е неговият партньор в менторството.

Всяка такава програма е подкрепена от много интензивно менторство, работа със специалисти в много различни сфери на бизнеса и на живота, които още в самото

ФОТО ЕМОНА ЦОНЧЕВА

Даниел Томов,
Дилян Димитров
и Ивайло Симов
(отляво надясно)
нямат търпение
да се запознаят
с иновативните
идеи на млади
българи за
стартиращ
бизнес

Страхове за първа крачка към започване на бизнес

1. Много съм млад, нямам достатъчно опит.

И отговорът на практиката:

✓ Колкото по-млади са хората, които стартират компании, толкова повече страст влагат в идеята и в преодоляване на препятствията. Бил Гейтс е направил първата си фирма, когато е бил на 20 години.

✓ Стартирайте, докато сте още млади, докато сте в университетата, всички сте в една среда.

2. Колебая се, започвам работа в корпоративна компания.

✓ Колкото по-дълго престояте в тази среда, толкова по-дълго ще останете в нея. Стартирайте своята компания, опитът идва постепенно, ще имате време за грешки и за нови идеи.

3. Дали съм достатъчно умен.

✓ За старта се изисква повече дисциплина и постоянство, съветва Стив Джобс.

4. Искам сигурност. Искам да мога да планирам.

✓ Вече никой не може да планира.

5. Имам семейство, отговорности, не мога да рискувам.

✓ Може да имате подкремата на семейството.

начало на програмата правят едни бързи срещи с екипите. Екипите им разказват идеите си, а менторите им връщат първата обратна връзка за това, което са измислили като концепция. Това е сравнително интензивен процес, който се случва от самото начало на програмата и след като се видят с може би 80-100 специалисти в различни сфери.

Ние сме събрали портфейл от ментори. Твърдя, че след първите 10 гена от началото на програмата самите екипи могат да харесат нещо от предложенията, които са им дадени като обратна връзка от тези ментори, и да видоизменят идеята си. Възможно е и при самата работа по идеята тя да тръгне по една или друга посока.

Другото, което се случва в програмата, е, че след първите 100 срещи екипите и менторите се харесват и всеки екип продължава да работи до реализиране на идеята. Менторите са хора, които могат да са полезни с някакво ноу-хау на компанията, защото познават сферата, познават индустрията или са работили с подобен проект, или пък могат да са много полезни с контактите, които имат.

Защото една отворена врата е нещо изключително ценно за един млад екип. Менторът може да ги свърже с партньори или следващи инвеститори. Екипите ще бъдат събрани да работят по идеите си в една сграда, защото 30-40 млади ентузиазирани предприемачи на едно място са изключително динамична среда.

Основното и водещо нещо, когато избираме един конкретен проект, е колко силен е екипът, защото той е факторът, който може да реализира една идея. Ако екипът не е достатъчно силен, дори добра идея може да остане нереализирана, казва Димитров.

В България вече има формирани общности от млади предприемачи, някои от които наброяват повече от хиляда членове. Момчетата и момичетата се срещат регулярно, общуват и се социализират един с друг като партньори.

Средата е вече много активна. Неправителствени организации правят форуми, игри на предприемачество и споделят идеи.

Ние наистина искаме да катализираме процеса и хората сравнително бързо да могат да преодолеят мита „учи ,мамо, да не работиш“.

Знаем ли как се прави бизнес?

КРАСИМИРА МИНКОВА

Какво му трябва на човек, за да прави бизнес в България, като изключим финансовите средства? Една мечта, страст, желание, сила и смелост. Дори само един от факторите да не е достатъчно силен, начинанието вероятно ще бъде неуспешно.

Не става въпрос за онзи, едрия бизнес, който изисква едва ли не безкрайни капиталовложения и загължително връзки по върховете. Става дума за бизнес, който да ви даде нужната финансова независимост, поне на първоначален етап. А защо не по-късно да се превърне в голяма, преуспяваща компания.

Това беше посланието на събитието TEDx Sofia, което е погшапката на световноизвестните TED (Technology Entertainment Design) конференции.

Не е задължително и да сте „голяма риба“, веща в далаверите. Стига ви да сте добър в това, което правите, и да намерите правилните хора, които да ви подкрепят. На първо време семейството и близките приятели са напълно достатъчни.

Примерите за успешни бизнес начинания на млади и креативни хора са многобройни. Тези хора никога (или само за малко) не са били в корпоративна среда и не са се оставили на „машината“ да ги завърти и въвлече в баналността на сивото ежедневие.

Ако тръгнем от световните примери, най-пресният като че ли е Марк Зукърбърг – основателят

Стигат ни една мечта, щипка страст и повече смелост

на Facebook, социалната мрежа, тръгнала като студентски проект. Ако се върнем няколко години назад, това са Сергей Брин и Лари Пејџ, основателите на Google. А ако се върнем в „зората“ на съвременните нови технологии, примерите са Стив Джобс, визионерът основател на Apple, Бил Гейтс, основателят на Microsoft, Майкъл Дел, основателят на Dell, и още много, много груги.

А примерите от България? Вероятно всеки познава поне един човек (или едно семейство), който се е захванал сам да прави нещо и е постигнал успех. Със сигурност не е натрупал милиони, но се чувства добре и удовлетворен, защото има възможността да експериментира, да се развива в каквато посока пожелае, да определи правилата.

Да си признаем - колко пъти сме завидвали благородно на тези хора? Лично аз – поне веднъж дневно.

Повечето примери са от сферата, тясно свързана с ИТ, защото бизнес проектите от новите технологии не изискват огромни капиталовложения. Особено днес, когато цената на комуникациите, на ИТ инфраструктурата, на ефективната реклама и на каналите за популяризация силно е спаднала, един малък бизнес може да се стартира с малко средства и има практически неограничен потен-

циал и възможности за развитие.

Има ли подходящ момент, в който да започнем да правим бизнес? Поскоро винаги има причини, с които да се оправдаваме, за да не започнем. Било то страх, отговорности или семейство.

Оправданията обаче са излишни, особено когато сме млади и единственото, което се иска от нас (а и ние искаме), е да се развиваме и да вземем живота си в ръце. Малко или много всеки се е чувствал притиснат от родители и груги роднини да се захване с някоя доходоносна и престижна професия, но това, което семейството иска за нас – най-добротото, винаги можем да им го дадем и под груга форма.

Отново да вземем за пример Майкъл Дел. Семейството му е настоявало той да стане лекар. Едва ли са останали разочаровани от него, защото той доста успешно е намерил своя път за развитие.

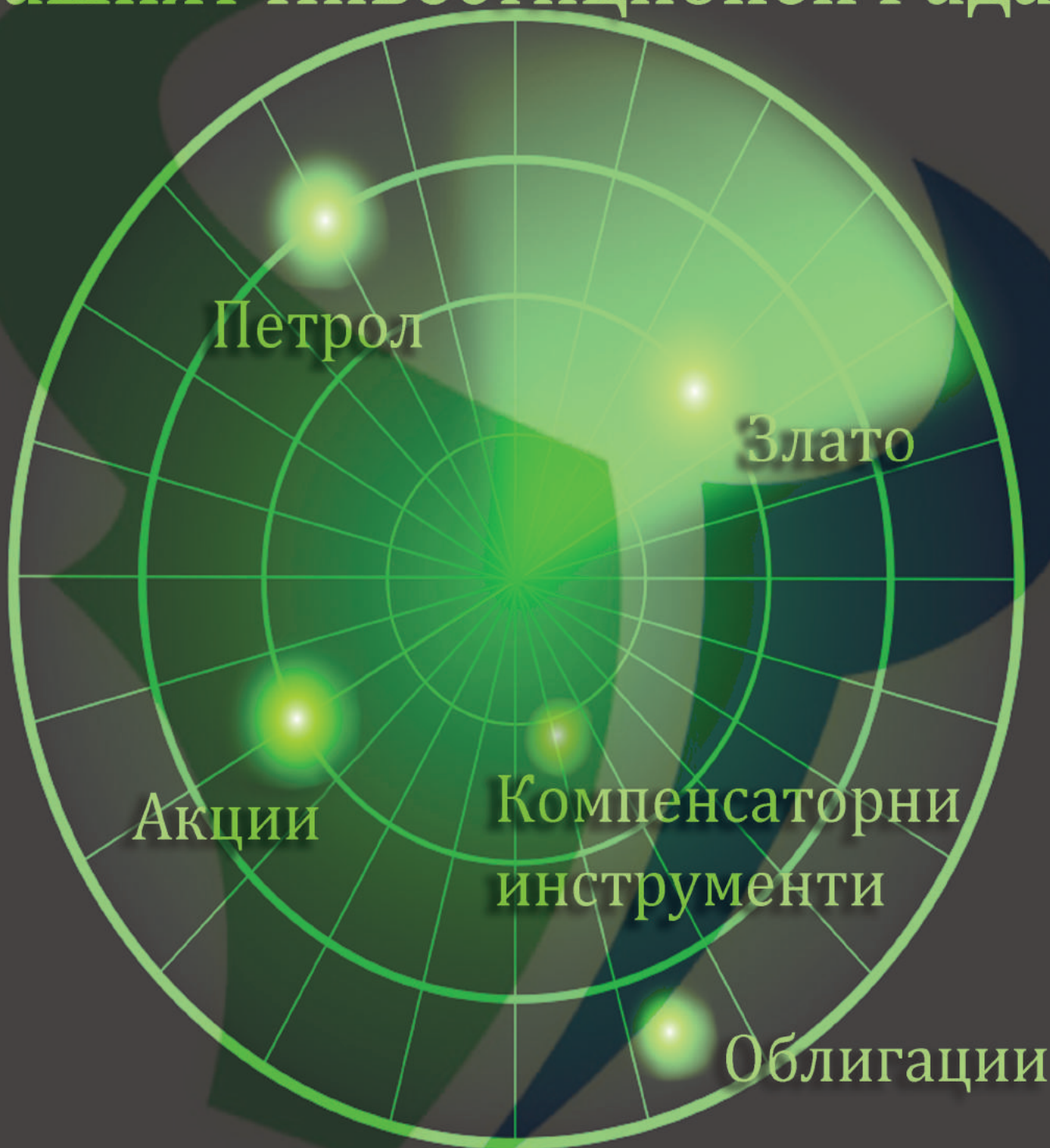
Някак стоплящо е да видиш млади хора, събрани на едно място, които споделят идеите си за бизнес и различните възможности за тяхната реализация. Кой ли си е и помислял, че с велопоход из Европа може да се набират средства за изграждане на екоселище? Идеята е хрумнала на Ивайло Христов и със съпругата му са на път да осъществят мечтата си. Младият аниматор Негелчо Богданов пък месеци наред се е опитвал да пробие в някоя телевизия с анимационния си сериал, преди да се досети, че интернет е врата в полето, направо цял портал. Сега сериалът му „Българ“ е един от най-популярните в мрежата, а наесен ще тръгнат още два негови проекта.

Като се замислим, кризите наистина не са в резултат само на алчността на „финансовите динозаври“, а и на ... мързела! Както казва Ивайло Пенчев от Walltoria, има три типа хора – мрънкачи, последователи и водачи. Последните са най-малко, но всъщност движат света. Колкото повече нараства групата на първите, толкова повече светът ще затъва в собствената криза, без значение дали е финансова или груга.

Шарени балони, свежо настроение и много осъществени идеи - така премина TEDx Sofia 2012

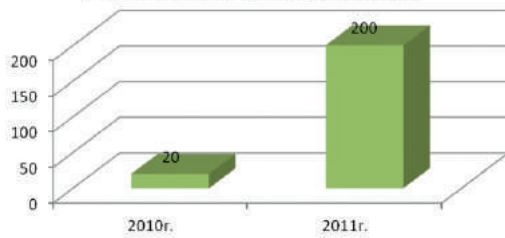
Вашият Инвестиционен Радар

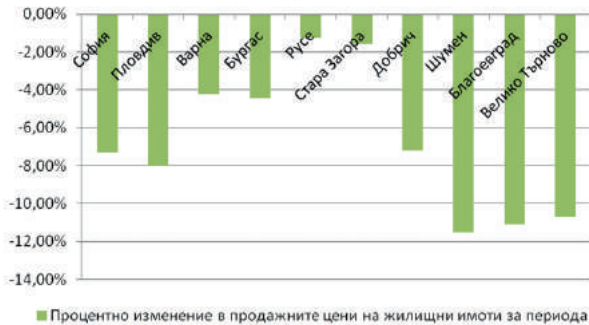
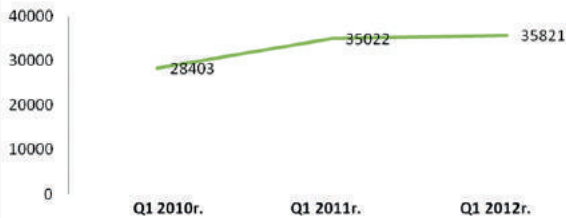
Централен офис:
ИП "Бул Тренд Брокеридж"
Централен Офис:
Телефон: +359 2 815 56 60;
Факс: +359 2 815 56 65
Адрес: София 1000,
ул. Златен рог №12, офис 2
E-mail: bulltrend@bulltrend-bg.com
Web: www.bulltrend-bg.com

Инвестиционен посредник Бул Тренд Брокеридж ООД е създаден през 1997 година и е един от първите лицензирани инвестиционни посредници в България. Ние управляваме активи и консултираме широк кръг от клиенти. Привърженици сме на дългосрочните стратегии, но не пропускаме и краткосрочните възможности, които пазарите ни предоставят. Нашите коментари и анализи са широко отразени в медийното пространство. Компанията притежава лиценз за извършване на дейност като инвестиционен посредник в рамките на Европейския съюз.

Инвестиции в имоти в България за 2010 и 2011г. в млн. евро

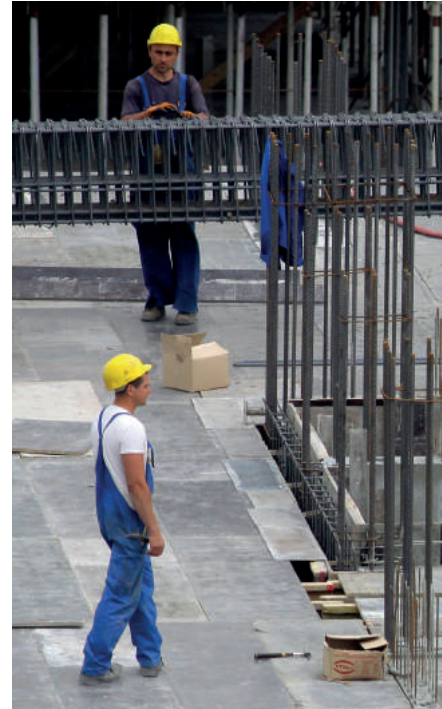
Сключени сделки в България през първите тримесечия на 2010, 2011 и 2012г.

Сключени сделки и брой жилищни кредити за периода 2006-2011г.

Средна доходност на жилищните имоти в някои градове

Дилема пред предприемачите - да създават нови обекти или да изчакат активизиране на купувачите

ЖИЛИЩНА

ПЕТЯ СТОЯНОВА

Индексът на строителството през март отбеляза 2,1% ръст в сравнение със същия месец на 2011 г. На годишна база увеличението на строителната продукция е 7,1% и промяната се дължи на положителни тенденции в гражданското и инженерното строителство. Годишните данни на Националния статистически институт обаче показват, че сградното строителство намалява с 1,4%. Разрешителните за строеж на блокове, офиси, магазини и хотели за поредно тримесечие са по-малко на брой, както и инвеститорите, които влагат средства в нови здания.

Митичната „първа конка“

По данни на НСИ за януари - март 2012 г. издадените визи за жилищни постройки са само 868 - с 27% по-малко спрямо предишното тримесечие. Броят и площта на жилищата в тях също се свиват приблизително с една трета, което означава, че и мащабите на сградите се смаяват. Според годишната статистика три области надминават столицата по разрешителни за жилищни сгради за първите три месеца на годината - Пловдив води със 108 издадени визи, следван от Варна със 102 и Бургас с 93. София е на четвърто място само с едно разрешително преднина пред Благоевград, където са получени 66 визи.

В строителството на администра-

Източник: GVA Sollers Solutions и Grupe

ДИЕТА

тивни сгради също не се наблюдава трайна устойчивост. За първата четвърт на тази година общините са дали зелена светлина за строеж само за 35 офис здания, което е с 37,5% по-малко от предишното тримесечие. Известен оптимизъм има само в групата на „други сгради“, където за строителството на цехове, складове и хотели НСИ отчита 6,3% увеличение.

Данните за започналото строителство вече разколебават надеждите за съживяване на сектора. През първите три месеца на годината реално се работи само по 382 жилищни сгради, 17 офис постройки и 394 „с друго предназначение“. Данните показват свиване на строителните площадки за кооперации и къщи спрямо предишното тримесечие - с 40,3%, а на жилищата в тях - с 27,5%. Намаление с 39,3% се отчита и при административните сгради в процес на строеж, а за другите сгради срифтът е с 41,2%.

Най-много жилища предстои да бъдат започнати в областите Бургас - 445, Варна - 345, Пловдив - 222, София (столица) - 158, и Благоевград - 148, съобщават от НСИ.

В очакване на купувачи

Всяка пролет се наблюдава

раздвижване на имотния пазар. Тази година не направи изключение, но строителните предприемачи все още се ориентират каква ще е посоката на продажби, за да решат дали да се върнат към чертожната гръска за създаването на нови обекти, или да изчакат активизиране на купувачите към вече съществуващия строителен фонд. Засега статистическите данни не подкрепят амбициите им да строят, защото средните цени на новите, както и на старите жилища, продължават да спадат. Темпът на намаление обаче е значително по-слаб и настроението на пазара е, че гръното вече е достигнато. Според НСИ през първото тримесечие жилищата в страната са поевтинели само с 0,4%. Средната пазарна цена за периода януари - март е достигнала 883,9 лв./кв. м срещу 887,6 лв./кв. м в края на 2011 г. За сравнение - миналата година започна с 2,3% намаление на цените през първите три месеца. Със същия процент са поевтинели жилищните имоти и в началото на 2010 г. спрямо последните месеци на 2009 г.

Слабото понижение от началото на тази година, според брокерите е знак, че жилищният пазар е близо до равновесната си точка. Икономическата среда все още не дава сигнали за потенциален нов ръст и

така вероятно ще продължи поне до края на 2012 г.

„Пазарът на недвижими имоти в България все още не е достигнал гръното. Ако си представим, че той е часовник и 12 часа отбелязва неговия пик, а при 6 часа е гръното, то в момента се намираме някъде между 3 и 5 часа - има свое определение за състоянието на жилищния пазар Ричард Макдоналд, съосновател и собственик на MRP International property investment. - Преди известно време всички мислеха, че в бизнеса с недвижими имоти няма рискове, а само бърза печалба“. Според него все още строителните предприемачи и купувачите на имоти са изправени пред предизвикателство и трябва внимателно да преценят момента на инвестицията си.

„Една от грешките в периода на бума на строителството беше да се инвестира в райони без урбанизирана среда и инфраструктура - на практика бяха изградени блокове без пътища до тях. Едва ли има по-подходящ момент за покупка на имот от сегашния, защото бумът на строителния пазар доведе до бум на цените. Сега те се установиха на нива, които да отговарят на очакванията на клиентите. Няма да има втори пик на кризата, а напротив - устойчив растеж“, е мнението на Асен Чавдаров, заместник-директор на Контракт Сити. Но Ричард Макдоналд съветва инвеститорите в бизнес имоти внимателно да преценяват местоположението на проектите, преди да вземат инвестиционни решения. Той напомня, че в България има много примери на празни офис сгради, неуспешни търговски центрове и дори изоставени проекти, които са се провалили именно заради лошата преценка на местоположението и непознаването на очакванията на бъдещите потребители.

От различен ъгъл

„Ръстът на пазара на имоти през миналата година се дължи основно на сделките със земеделска земя и жилища. Тенденцията за увеличаването им продължава и през 2012 г., коментира Добромир Ганев, управител на Форос - Национална Компания Недвижими Имоти и GVA Sollers Solutions. През първото тримесечие са сключени близо 36 хил. сделки, което е с 2% повече спрямо първото тримесечие на миналата година. В

сравнение с първите три месеца на 2010 г. сделките в периода януари-март са се увеличили с 26%”.

Все повече инвеститори търсят да вложат свободните си средства в стабилни активи, затова се повишава интересът към земеделска земя. Очакванията са до края на годината цената ѝ да се вдигне вследствие на очаквани сделки с големи пакети.

Групова мобилност

За 37 години демографските процеси и урбанизацията намалиха населението в селските райони с повече от 1,6 млн. жители, докато в градовете се регистрира увеличение с 277 хил. души, показва проучване на МКБ Юнионбанк. Според актуалните данни от последното десетилетие населението в България намалява с 563 хиляди, като спад с около 135 хиляди се регистрира при градското население. Очакванията са тези тенденции да се задълбочават през следващите десетилетия. Основните изводи в прогнозата на банката са, че ако демографските процеси влияят негативно върху новата строителна продукция, то относително по-ниските цени и изисквания на купувачите оказват положително влияние на сектора на недвижимите имоти.

Има признаци на съживяване на строителството в България. Те обаче не трябва да бъдат приемани като индикации за цялостно възстановяване на страната, но все пак дават основания за надежда, пише Financial Times. Авторитетното издание цитира Тодор Брешков, председател на Фонд за недвижими имоти България АДСИЦ, според който и 2012 г. може да се окаже слаба за

Меката на моловете

✓ Бургас ще стане първенец по площ на търговските центрове на хиляда души население през 2012-2013 г., след като бъдат открити новите молове, които се строят в момента. До една година от 130 кв. м на 1000 души, каквото е разпределението на търговските площи в Бургас сега, те ще набъбнат до 464 кв. м на 1000 души.

✓ В момента пазарен лидер е Варна с 361 кв. м търговски площи на 1000 души. Следват я Русе с 306

кв. м и Стара Загора с 279 кв. м. В София търговските площи са 138 кв. м на 1000 души. След няколко месеца, когато ще отворят врати новостроящите се три мола, търговските площи в столицата почти ще се утроят до 306 кв. м на 1000 души.

✓ С откриването на новите търговски центрове като цяло България почти ще достигне средноевропейския показател от 450-500 кв. м търговски площи на 1000 души население.

пазара на имоти. Това ще помрачи прогнозите за евентуално покачване на цените, които „може да паднат с още 10-20%”. Според експерта основният проблем е, че банките са много предпазливи при кредитирането на покупки на имоти, освен ако не очакват сигурни парични потоци. В същото време търсенето остава слабо както от страна на институционални инвеститори, така и от физически лица. Нивата на свободните площи също са твърде високи – около 25,4% за офисите и 18% за имотите от висок и среден клас, сочат данните на Colliers, въпреки че от 2010 г. на пазара няма нови мащабни проекти.

По данни на Colliers International обемът на инвестиционните сделки през 2011 г. се е увеличил до 186 млн. евро и е постигнал най-високото ниво от 2008 г. насам. В тези данни обаче влиза продажбата на Мол София, един от най-големите търговски комплекси в столицата, която представлява 55% от обема на инвестициите за миналата година, и това донякъде изкривява картината. Цените продължават да се понижават, макар и с по-бавен

темп, но при по-високия клас имоти вече се наблюдава стабилизиране.

В търсене на идеалния дом

Инвеститорите вече избират имоти с добра локация. Преди кризата много ентузиазирани купувачи се насочваха към ваканционни имоти на места без почти никаква инфраструктура, защото бързаха да осребрят бума в жилищния сектор. „В условията на криза клиентите са предпазливи и правят много повече огледи на потенциални жилища. Някои клиенти посещават имотите над 20-25 пъти, преди да сключат сделка, показват наблюденията на Калоян Богданов, маркетинг мениджър в „Адрес”. Според него са активни три групи купувачи. Първите търсят имоти до 35 000 евро. Най-често това са хора, които досега са били на квартира и се нуждаят от собствено жилище. В този пазарен сегмент се наблюдава повишаване на търсенето. Втората група купувачи се интересуват от имоти до 50 000 евро. Най-активна е третата група, която си поставя ценова граница от 70 000 евро и търси да замени по-старите си жилища с ново и качествено строителство. „Като цяло предлагането на жилища е по-високо спрямо търсенето, но купувачите в момента са доста придирчиви”, обяснява експертът.

„Най-голям е интересът към прагматичните градски имоти - жилища, които видимо могат да се ползват почти веднага, без да са необходими допълнителни разходи за довършване, ремонт или преустройство. Тези обекти са не много големи, нито много скъпи, без видими архитектурни или качеств-

вени недостатъци. Като размери и суми параметрите варират за различните градове, но най-търсени са жилища с една или две стаи, без много общи части и без високи разходи за придобиване. Големите луксозни апартаменти, затворените комплекси и новото строителство остават приоритет за определена група купувачи анализира Иван Велков, председател на УС на Националното сдружение за недвижими имоти. - Въпреки че те не са много като брой, при тях също се забелязва известно съживяване както в София, така и в някои квартали на Варна и Бургас."

Свързващ елемент

„Отпускането на ипотечни кредити за подпомагане на бизнеса е много важна част от развитието на пазара за недвижими имоти, особено като се има предвид цялостната икономическа обстановка у нас и по света. Това, което може да се очаква през тази година, е изясняване на условията и предлагане на иновативни продукти в областта на ипотечните кредити, но не и агресивно пагане на лихвите”, прогнозира Огнян Павлов, началник управление „Бизнес развитие и продажби” в Емпорики Банк. По думите му, банките в България работят с реални лихвени нива, а ако се променят реалностите в Европа, може да се очаква някаква промяна.

През март България е на първо място в Европейския съюз по намаляване на лихвите по ипотечните кредити. „До една година ставките ще достигнат нива от 6-6.5%, смята директорът „Банкиране на дребно” в МКБ Юнионбанк Стоян Бозвелийски. Банкерът е на мнение, че тенденцията за ръст в броя на новоотпуснатите заеми ще продължи до края на 2012 г. и очаква общият годишен обем на новите ипотечни кредити да достигне 1-1,2 млрд. лв. Тенденцията за месечен ръст е около 100 млн. лв.

По думите му сега е един от най-добрите моменти за купуване с жилищен кредит и причината е в подобрените условия при отпускане на заеми след 2009 г. насам. Спадът в цените на имотите е допълнителен фактор, който оказва позитивно влияние върху тенденцията на взимане на решение за покупка на имот с банков кредит.

Радослав Манолов,
изпълнителен директор на Адванс Терафонд АДСИЦ:

Ще се търгуват големи пакети земеделска земя

Повишеният интерес към инвестирането в земеделска земя е от 2007 г., когато започна субсидиране в сектора. Въпреки увеличението на цените, земеделската земя поддържа вниманието на инвеститорите, като от значение е качеството на продукта, който може да бъде закупен. Земята е актив, който държи цената си, и затова неговата стойност ще продължи да расте. Големите масиви със земеделска земя вече се продават по 1000 лв. за декар, а по-малките парцели в някои райони се копират и по 500 лв.

Много селскостопански производители се стреснаха от активността на гружествата със специална инвестиционна цел. Те се опасяваха, че АДСИЦ-ите могат да им станат конкуренция, затова също започнаха да купуват земя. Така постепенно се пристъпи към окупняване на площите, до повишаване на прозрачността на сделките и до появата на активен вторичен пазар.

През последните десет години специализираните гружества инвестират около 700 млн. лв. в покупка на ниви. След влизането на страната ни в ЕС вложените пари са около 200 милиона и интересът към този тип имоти бързо се повишава. От две години вече има вторичен пазар на земеделска земя и гружествата продават част от купените площи.

Много от арендаторите опtimi-

зират бизнеса си и инвестират в покупката на земеделска земя. Някои от тях дават и по-високи ренти на собствениците, които стигат до 100 лв. за декар само и само да не допуснат конкуренти в землището, където работят. Такива примери има във Врачанско и Видинско. В момента се наблюдава засилена активност в цялата страна, но както винаги най-динамична е обстановката в типично земеделските райони с добре изразена конкуренция. Очакванията за периода до края на 2012 г. са да се търгуват големи пакети земеделска земя, което заедно с прогнозите за успешна реколта може да доведе до повишение на цените на земята. Селскостопанските производители ще закупят толкова площи, колкото са им необходими, за да оптимизират разходите си и дори с по-малко декари да постигнат повече приходи. В много случаи може да има еднакъв доход при обработката на 100 и 200 хил. дека и 30 или 50 хил. дека.

Държавата планира да предложи на търг до 800 хил. дека под аренда, което ще окаже ефект върху пазара на обработваеми площи. Седма поредна година броят на сделките със земя расте, а в следващите години основни играчи на пазара ще бъдат арендаторите, които ще предпочитат да купуват ниви, за да могат да работят, без да бъдат притеснявани.

Няма голям спад или

Желанието за промяна движи покупко-продажбите

ЯНА
КОЛЕВА

В събота АДРЕС отваря широко вратите на пет от 4000-те си имота в София. Бъдете наши скъпи гости от 11 до 15 часа, разгледайте слънчевите ни апартаменти на живо, безплатно и без ангажимент. За всички посетители АДРЕС осигурява последна пазарна информация и безплатна професионална консултация. При покупка на апартамент от „Събота LIVE“ – без комисион от купувача! Това е покана от АДРЕС. Явно агентите за недвижими имоти започват да прилагат нов подход за привличане на клиенти, но дали това ще пробуди платежоспособен интерес? В рамките на съботните „отворени врати“ Мариета Ангелова, мениджър кантора „Люлин“, ни показва тристаино жилище в центъра на София на пресечката на бул. „Янко Сакъзов“ и ул. „Кракра“.

- Госпожо Ангелова, как се стигна до тази нестандартна инициатива „Събота LIVE“?

- Идеята е на нашия регионален мениджър Любомирка Атанасова и всички я посрещнахме с ентузиазъм. Това е първият опит и мислим да разширим инициативата, като отворим не само пет

жилища в София, а и топимоти в цялата страна, където имаме кантори.

- Кое ви подтикна към такъв нов подход?

- Желанието да обнови начина на представяне на имотите и стремежът да променим нагласите. Ние даваме възможност потенциалните купувачи сами да предложат цена. Така ще можем да ориентираме продавача за настроените на купувачите, за техните възможности и за възможностите им за пазара като цяло.

- Но ако предложенията на купувачите не удовлетворяват продавача, той може да се откаже да продава имота...

- Не мисля. Клиентите познават нашия стил на работа и знаят, че ще им предложим имот, който си заслужава. Знаем параметрите на тяхното търсене, наясно сме с бюджета им. Същевременно им даваме възможност да оценят конкретното предложение и ако имотът е надценен, да стигне до реалната си стойност.

- Продавачите на петте имота твърдо решени ли са да ги продадат?

- Целта им е продажба, независимо дали точно на този ден ще открият точния

купувач.

- Ако офертите на купувачите не ги удовлетворяват?

- Прогължаваме нататък.

- Това няма ли да е разочароващо за купувачите?

- Не, защото може да се стигне до реална сделка. А и нашата работа не приключва с тези оферти, ако те не удовлетворяват продавачите.

- Другаде по света има ли аналог в това предлагане на живо?

- В САЩ например, но ние не копираме едно към едно американския опит. Подобна практика има и другаде зад граница. Нашата компания непрекъснато вкарва новостии в своята работа. Преди сме правили ген на отворени врати за конкретен имот. Непрекъснато усъвършенстваме контакта с клиентите.

- А ако и други агенции копират вашия опит?

- Радващо е, ако стилът ни на работа се харесва.

- Каква е ситуацията на пазара на недвижими имоти?

- Пазарт е устойчив, няма големи спадове и покачване на цените, което показва, че е в равновесие.

- Какви са цените в центъра на София?

- Зависи от състоянието на цялата сграда и на конкретното жилище, повечето сгради са монолитно старо строителство и средната цена е около 900-1500 евро/кв. м. Но има много „зависи“. Липсата на асансьор е голям минус. Зависи дали имотът е саниран, каква точно е локацията, някои сгради

добре забравено старо

Ренесансът на традиционната балканска къща

Във времена, когато човечеството търси алтернативни източници на енергия и начини да се справи с възлеродните емисии, един стар метод за конструкция на сгради се възражда. Строителната техника „Плет“ или „Плетак“ намира все повече последователи, а почитателите на естествените материали притежават вече над 50 такива биокъщи у нас. Повечето от тях се намират в южната част на страната, а само в пловдивското село Храбрино са изградени три постройки по традиционен

за Балканите метод. По време на строителството им всичко се прави на ръка. Изграждат се изцяло от естествени материали като камък, дърво, глина, пясък, кал и слама. Техните собственици твърдят, че домовете им са не само природосъобразни, но изграждането им струва и в пъти по-евтино от стандартните модерни сгради. Такава къща всеки може да си построи сам. Инвеститорите са на мнение, че къщите от плет и кал са устойчиви при земетресение, а гаранцията им на живот е поне 100 години.

ПОКАЧВАНЕ НА ЦЕНИТЕ

са с архитектурна стойност...

- **Какви най-често са мотивите за продажба в центъра?**

- Те са най-различни. Ако собственикът е сам, той иска да купи по-малко жилище. Има хора, които вече са се установили зад граница и продават имоти, които са им ненужни. Някои предпочитат да се преместят в по-тих район за живеене или в близост до местоработата си.

- **Агенциите за недвижими имоти от-**

давна правят опити да пробудят пазара. Има ли достатъчно реални сделки в момента?

- Имоти винаги се продават и се купуват. Пазарът няма да замре, тъй като в семействата се появява причина, която ги кара да излязат на пазара на имоти. Българинът вече е склонен към промяна.

- **Доскоро трудно се разделяхме със своя стар дом, а сега?**

- Гледната точка на продавачите вече се промени – нов начин на живот, ново мислене и нов стил.

- **Кога е най-добрият момент за покупка на имот?**

- Когато има имот, който отговаря на нуждите и на финансовите възможности. Повечето от хората изчакват появата на подходящ за тях имот.

- **Има ли покупки със спекулативна цел?**

- По-скоро някои купуват с цел инвестиция.

- **Какво според вас ще е движението на цените на имотите?**

- Както и на световните пазари, така и у нас в момента има, образно казано, покой. Аз и моите колеги нямаме очаквания цените да тръгнат нагоре, нито пък да поемат надолу.

- **Каква е динамиката на бизнеса на агенциите за недвижими имоти, в покой ли е той?**

- В никакъв случай не е замрял, имаме работа седем дни в седмицата и до късно вечер. Купувачът не се спира с един-два огледа. Имало е клиенти, които са правили по 15-ина

огледа, преди да направят своя избор. А има и такива, които са търсили и по половин година. Продажби и покупки има, отдаване под наем - също.

- **Има ли интерес нови хора да влизат в този бизнес?**

- По-скоро не, защото пазарът е пренаситен от еднолични брокери. И купувачът, и продавачът имат право да избират с кого да работят. При нас са идвали хора, които са загубили време и средства. Оставащи са капаро и не са успявали да го купят, ако колегите не са се запознали добре с историята на имота. Не са малко случаите, когато апартаментът е запориран поради задължения към топлофикация.

Трябва да знаем какво продаваме и да информираме купувачите. Подводни камъни може да има много и затова трябва да се ползват професионални консултанти, които ще ги предупредят за стъпките, които ги очакват, а те не са малко и не са лесни.

- **Имат ли продавачите сантимент към имота, с който се разделят?**

- Да, но времената се менят. Има клиенти, които са емоционално свързани с жилищата и затова внимателно избират на кого да го продадат. Клиентът предпочете купувача с по-ниската цена, защото имотът ще отиде в добри ръце. Това не е рядкост. И миналия месец имах случай, в който бе предпочетен купувачът с по-малки финансови възможности. Ако двете страни в покупко-продажбата си допаднат, стига се до сделка, създават се дори приятелства.

- **Вземате ли стажанти в АДРЕС?**

- Наскоро правихме презентация на професията консултант по недвижими имоти в УНСС и се появиха много кандидати за стаж при нас, въпреки че той не е платен. Консултантът е като изповедник, той трябва да усети клиента, да разбере емоциите, които го движат, за да направи верния избор и добрата сделка. Ние можем да насочим и към фирми, които да преобразят жилището. С много от клиентите отношенията не приключват с конкретната покупко-продажба. Можем да дадем идеи как да преустрои имота, как да го управлява по-добре, когато е с инвестиционна цел. 🍷

Винаги е подходящо време да закупка на жилище, стига да има имот, който отговаря на нуждите и на финансовите ви възможности

Триумфалното завръщане на кирпича

Световните имена в архитектурата Антонио Гауди и Франк Лоуи Райт са сред първите, които оцениха глината и я превърнаха в модерен строителен материал. През 1884 г. Гауди използва кирпич (трамбована глина, наричана в Испания *terral*) за изграждането на павилионите при входа на фермата на Еузебио Гуел. За тази цел са наети специално обучени майстори от провинция Лерига. Франк Лоуи Райт предлага трамбованата глина за строителство на жилища в своя проект за „Броудакър Сити“ - комуна за автомобилини работници в Мичигън. За съжаление този проект не се реализира. С него Райт показва своята представа за модел на квартал със зелено пространство и свеж въздух, където всяко семейство ще има дом и достатъчно земя за отглеждане на собствена храна. Според арх. Георги Георгиев, един от най-ревностните привърженици на екотехнологиите в строителството у нас, глината поддържа оптимална влажност от около 50% в помещението. Германски изследвания доказват, че глинените къщи имат целогодишно силна хигроскопичност, поддържат най-добрата влажност за човешкия организъм и предпазват от простудни заболявания и алергии. По думите на специалиста къщата от глина практически е вечна, ако се пази от гъбковите. Дълготрайността ѝ зависи единствено от добрия покрив.

Фонд за зелена енергия привлича вниманието на инвеститорите

Горещи пари на покрива

ТАТЯНА ЯВАШЕВА

Инвеститорите търсят убежище за вложенията си, но огромната част от хората с пари в момента виждат сигурност в депозитите и предпочитат този вариант, който при липсата на икономическа активност вече създава тежест на банките. В момента той изглежда най-безрисков. Лихвите по депозитите паднаха, където обаче има възможност за по-висока доходност? Фондове за зелена енергия започват да предлагат алтернатива. Но дали това е вашият вариант, преценете сами.

Зелени намерения

Преди две години и половина финансова група „Капман“ създаде фонд за инвестиции във възобновяеми енергийни източници - Капман Грийн Енерджи Фонд АД. Наскоро той получи от КФН потвърждение на проспекта си за увеличение на капитала в размер на 2 млн. лв. и през юли започва реализацията. От гружеството уверяват, че в този момент не планират издаването на облигационни емисии. Стремелът е да предложат на инвеститорите на БФБ специализиран продукт, фокусиран върху инвестиции в зелена енергия с максимално широк профил на действие.

Инвестиционните намерения са

свързани с набирание на средства, с които фондът ще финансира собствени проекти, свързани на първо време с изграждането на соларни инсталации върху наети покривни пространства с капацитет до 30 kWp. Дружеството „Капман Солар Инвест“ ще подпомага клиенти при условията на финансов лизинг, които се ангажират с монтиране на големи фотоволтаични инсталации върху свои покривни площи. Заложната възвръщаемост на инвестициите е около 9% годишно при положение, че спрямо сегашното законодателство преференциалната цена на изкупуване на енергията е гарантирана за период от 20 години и се фиксира към момента на присъединяване на инсталацията към електропреносната система.

В рамките на закона

Очакванията на изпълнителния директор на Капман Грийн Енерджи Фонд АД Николай Ялъмов са инвеститорите със свободни средства да не подминат този шанс, защото според него соларните проекти имат потенциал и секторът има голямо поле за развитие у нас. След последните промени в Закона за енергията от възобновяеми източници бяха въведени редица ограничения за строителството на соларни инсталации върху земеделски земи.

Забранено бе изграждането им върху агроплощи до четвърта категория, а за останалите категории режимът за узаконяване и присъединяване към електропреносната мрежа е крайно сложен и свързан с много рискове. Но пък всички тези спънки в новото законодателство не се отнасят за инсталации до 30 kWp, поставени на жилищни сгради, и до 200 kWp - върху промишлени. Още повече че покривните инсталации се правят там, където е и основната консумация на електроенергия, което им дава предимство. В допълнение покривните инсталации получават допълнителен стимул от държавата - най-високи преференциални цени за изкупуване на произведената електроенергия от 605,23 лв./MWh.

Партньорство

Вече е подписано предварително споразумение за партньорство с една от големите в Европа инженерингови компании Alpine Energie Австрия. Според договореностите те трябва да доставят и гарантират качеството на соларната техника за 10 години напред, като в същото време българските клиенти ще получават привлекателни цени. Това партньорство е своеобразна застраховка инвеститорите средства да не отидат на вятъра и да не се допусне изпълнение на проект

с некачествени соларни панели или лош монтаж.

Съмнения

Цената на соларната енергия е в пъти по-висока дори от вятърната. „В България токът е изключително евтин в сравнение с целия Европейски съюз. Стратегията 20:20:20 означава повишение с 20% на енергията от ВЕИ, която се консумира, задължение с 20% да се подобри енергийната ефективност, като трябва това да стане до 2020 г. В Германия един битов потребител, независимо от доходите си, купува тока по 24 евроцента/кВтч, а в България битовите консуматори плащат едва 9 евроцента. Ясно е, че ние трябва да вървим към европейските стандарти, а не те към нашите, - коментира Николай Ялмов. - За българските граждани е приготвена „гилотина“, която се нарича поскъпване на тока, и ние рано или късно ще плащаме 24 евроцента/кВтч. Когато цената на енергията нарасне, и у нас, както в Германия, ще имаме стимул да слагаме фотоволтаични панели на покрива. Произведената зелена енергия влиза в електропреносната мрежа, а не е за собствения нужди, тъй като това е по-изгодно. Соларните технологии обаче рязко поевтиняват и ако цената на закупуване на електроенергията се запази висока, а не следва темпа на поевтиняване, има опасност в България да не остане територия, незаета от соларни панели.“ Ялмов признава, че на пръв поглед е несправедливо да стимулираме производството на толкова скъпа енергия. Но когато технологиите поевтиняват и вземем мерки за енергийна ефективност на всяка сграда, тогава и сметките няма да са чак толкова високи, уверява той.

Производството на соларна енергия зависи от интензивността на слънцето и затова тя е непостоянна като количество. Елмрежата за пренос и разпределение в България е твърде остаряла и трудно може да поеме новите мегаватови мощности, изграждани извън населените места от източниците на възобновяема енергия, което създава огромни проблеми. Какво ще е бъдещето на зелената енергия, само бъдещето ще покаже. Капман Грийн Енерджи Фонд АД опитва да направи крачка напред.

Модел за включване на едно домакинство

Визитка

Николай Ялмов е председател на борда на директорите на Финансова Група Капман. Професионалната му кариера започва преди 18 години във финансова къща „Евър“, където работи като брокер на Forex пазара, след което се присъединява към екипа на инвестиционен посредник „Капман“, а през 2001 г. става негов изпълнителен директор. Под негово ръководство активността на компанията се разширява, учредяват се няколко нови дружества, фокусиращи дейността си на капиталовия пазар.

Финансова Група Капман се състои от седем компании – инвестиционен посредник, управляващо дружество, три взаимни фонда, консултантско дружество и фонд за инвестиции във възобновяеми енергийни източници - Капман Грийн Енерджи Фонд АД.

Приемаме, че за една еднофамилна къща използваемата площ на покрива за соларна инсталация е около 50 кв. м. По сегашните технологии може да се монтира инсталация с около 8 kWp мощност. Цялата инвестиция по тази инсталация е на стойност около 15 000 евро. При лизингово финансиране Капман Солар Инвест ЕООД изисква от собственика минимум 30% самоучастие, което означава, че той трябва да осигури сума около 4500 евро, а дружеството дава остатъка.

След включване в мрежата инсталацията започва да генерира приход от производството на електроенергия, с който за около 7 години се изплаща задължението по финансирането. Според разчетите за още 2 години собственикът възвръща самоучастията си и в рамките на следващите 11 години той получава приход от производството на електроенергия от порядъка на 5500 лв. годишно.

ЛИЦЕН АРХИВ

Индустриалецът

ТАТЯНА ЯВАШЕВА

Ако в България някой би могъл да се нарича индустриалец, по безспорен начин право на това има доц. д-р инж. Никола Добрев. Той е главен изпълнителен директор на КЦМ 2000 Груп и е съсобственик на КЦМ, в чиято приватизация участва през 2000 г. с работническо-менеджърското дружество КЦМ 2000. Сделката се осъществява в съдружие с холандската търговска компания „Трафигура Бехеер Б. В.“, но през 2009 г. КЦМ 2000 успява да изкупи дела на партньора си и комбинатът става изцяло български.

Никола Добрев завършва металургия на цветните метали във ВХТИ, има специализация в Политехниката на Аахен, после защитава докторат, след което има две специализации

в университета в Саарбрюкен и в института „Макс Планк“ в Щутгарт. Но „монетата“ се преобръща и той заменя научната сфера с производство на олово, цинк, сребро и злато. През 1985 г. е назначен за директор на КЦМ „Димитър Благоев“, Пловдив. В годините на демокрацията комбинатът минава през редица изпитания, но днес е лидер в производството на цветни метали. В него златото се извлича по уникална технология, като КЦМ е единственият производител на златни ключета у нас. Предприятието е ядрото на индустриалната група КЦМ 2000, която обединява 11 различни по формат и дейност фирми, свързани с преработка на минерални суровини, производство на метални продукти, индустриален и стопански сер-

Закален в много битки, главният изпълнителен директор на КЦМ 2000 Груп Никола Добрев успява да развива печеливш бизнес и да се ползва с доверието на партньори от цял свят

В КЦМ са се уверили, че само с най-съвременни технологии може да си лидер на пазара

виз, технологичен инженеринг и търговия.

Инж. Добрев е член на Международната академия по екология в Санкт Петербург, Русия, на Комисията по информация, образование и имидж към Международната цинкова асоциация, както и на Световния консултативен съвет по оловото и цинка. За наградите „Мистър Икономика“ през миналата година той бе сред номинираните от сп. „Икономика“ за принос в развитието на индустрията.

Ето какво разказа Никола Добрев за работата си от първо лице:

Дялан камък

Да си производител е много по-трудно, отколкото да си търговец или финансист, тъй като производителят трябва да мисли и за финансирането на своята дейност, за пазарите на продукцията, за социалните проблеми на работниците, за инвестици-

ите... Всичко това е свързано с много средства и те невинаги се оправдават, а рисковете са големи. Производителят трябва да е като дялан камък, където и да го сложиш в стената, да пасва на своето място.

Човекът от бизнеса трябва да постига баланс – с рискови операции се печели много, но може да се загуби всичко. С умереност в стъпките на развитие рискът е по-малък, а съответно и печалбата, но пък се постига устойчивост на бизнес модела. Зная, че готови рецепти няма, а всеки трябва да намери формулата за справяне с трудната ситуация и добре да гозира съставките на своя растеж в дългосрочен план. Всеки бизнес е специфичен, климатът във всяка държава е различен и затова най-погрешното е да предпишеш някому рецепта за бърза печалба. Вслушайте се в съветите, които ви дават, но винаги ги пречупвайте през своите виждания и усещания, тъй като отговорността за неуспеха е също ваша.

Особености на българския бизнес

Правилата са написани, но има невъзможност и нежелание на онези, които участват в бизнеса или в контрола над него, стриктно да ги спазват. Повечето предприемачи се придържат към шопската поговорка „Законът е врата у поле широко, кой е луг да минава през нея“. Заобикалянето на тази врата разстройва общия

Никола Добрев е носител на наградата „Буров“ за индустриално управление

бизнес климат и вече се усеща как чуждите компании и инвеститори започват да ни отбягват.

Правилата, към които един бизнес лидер се придържа, трябва да са лични. Нужна е отговорност, че онова, което правиш, е достойно за уважение от другите. Необходимо е да имаш честно отношение към себе си и към бизнеса, което означава, че ще си честен и към другите. За да има добър бизнес, в основата на всичко стои личността със своя морал и ценностна система. Щастлив съм, че около себе си създадох екип, който изповядва тези ценности. И ще призная, аз съм доволен, че имам малко пресечни точки с българския бизнес, тъй като над 90% от нашата продукция е за глобалните пазари. Контактваме с партньори, които спазват други правила и етични норми. За тях договарят е договор, подписът е подпис, ангажиментът е ангажимент. Нещо, на което у нас не може да се разчита на 100%, без да слагам всички под общ знаменател.

Може да се каже, че съм доайен в частната металургия на България, и аз постигнах този свой висок морален стандарт с участието си в много битки. Те бяха от всякакъв характер – синдикални, социални, екологични, политически, приватизационни и антиприватизационни, като през цялото време дейността трябваше да се поддържа печеливши. Успяхме с цената на много усилия и нерви, но успехът е възможен, когато имаш най-ценната валута – убедеността, че постъпваш правилно и честно.

С пулса на глобалните пазари

Работим в базов бизнес, свързан с металите, като покриваме целия цикъл – от производството на суровината до метала и неговите сплави, почти готови за употреба в другите сфери на индустрията. Нашите метали се търгуват и с инвестиционна цел и дейността ни е индикатор за инвестиционния климат по света и в България. Осезаемо усещаме пулса на световната икономика както по тър-

сене, така по цени и възможността за набавяне на съответните ресурси. След дълбоката икономическа и пазарна криза през 2008 г. започва постепенно оттласкване от дъното и се очертава положителна промяна по отношение на инвестиционните метали, но не може да се каже, че тенденцията за растеж ще е трайна. Независимо от оптимистичните очаквания се наблюдава задръжане през 2011-2012 г. в търсенето на метали, което е показателно, че има забавяне в темповете на инвестиции. Връщане назад обаче няма. Моите очаквания са до 2015 г. бавно и прогнози, но с положителен знак да вървим напред. След това ще започне по-бърз растеж, тъй като се натрупват очаквания и възможности, които трябва да бъдат реализирани. Развитието ще бъде все по-близко до реалните потребности, а не просто да има откъсване на финансовите и капиталовите пазари от действителността, макар да има стремеж и за това. Но инвеститорите разбират, че подобен сценарий би предизвикал нов крах. Мнозина вече осъзнават, че ако кокошката загине, няма яйца.

На шахматната дъска

Индивидуалистите в бизнеса днес не може да са успешни. Всички сме в среда, в която трябва да се споделят и плюсовете, и минусите, нужни са съмишленици, с които да вървим напред. Универсалният бизнесмен не би имал перспектива. Когато добре подредиш фигурите на шахматната дъска, дори външната среда да е враждебна, имаш достатъчно устои да противодействаш и да постигаш успех. Дали ще си в тежката индустрия или в леката промишленост, всичко е въпрос за управление на риска. Ако произвеждаш плодови сокове, не значи, че имаш по-малки рискове от това да добиваш метал.

Моят стремеж винаги е бил онова, което правя, да е най-доброто, и мисля, че го постигам. Минал съм през различни позиции, 15-16 години

Екипът от изпълнителни директори и управители на КЦМ 2000 Груп начело с Никола Добрев (в средата)

съм бил в науката, работил съм и в други времена и имам увереност, че на това поприще е моята сила.

Ноу-хау

Преходът към реална пазарна икономика създаде условия, при които няма кой да финансира науката у нас. В бизнеса си даваме сметка, че без въвеждане на високотехнологични решения не може да спечелим конкурентната напревара. Но вече имаме над 20 години изгубени за развитието на собствени научни разработки и изследвания от фундаментално до приложно ниво. В годините на социализма обаче науката в България беше като във футбола: много хубаво играехме, но не вкарвахме голове. По онова време много се говореше за наука, но малко бяха случаите, когато се стигаше до краен резултат.

За да наваксаме технологичното изоставане, в нашата дейност мак-

Гледна точка

✓ В една фирма кризата съществува тогава, когато продукцията ѝ не се търси и не се продава на пазара. Светът може да процъфтява, но ако нейната продукция не е конкурентна, тя е в криза.

✓ В момента банките се задушават от пари. Това е по-страшна болест, отколкото липсата на пари.

✓ Оценката и управлението на риска в днешно време заместват куража и смелостта в предишните години.

✓ Конкурентоспособността на нашата икономика е ключът към растежа.

✓ Всеки се стреми да има повече пари, но въпросът е кой какво прави с тях, когато ги има.

симално бързо прилагаме най-високите постижения от началото на XXI в. Японци и корейци вече са минали по този път – внедряваха най-нови технологии, за да стигнат до момента, в който да създават свои. Но трябва да се знае, че изгубим ли хората, няма да можем да стигнем до такъв момент. Ще дойде ново поколение и ние трябва да сме създали предпоставките то да работи на високо ниво. Не бива да гледаме само в рамките на нашия живот. Проблемът е дълбок, изпуснати са 25 години за развитието на науката и технологиите в България.

Посоки

Моята убеденост е, че българинът си тежи в България. В нашата страна обаче стана много тежко поради мъчителния пазарен преход и трудната смяна на мирогледа на хората. Никои не работеше за създаването на модерна дър-

жава, по-лесно бе да се наложи чалгаджийският модел. Имаше примера на Чехия, Полша, Словения, където промяната за разлика от тук стъпи на здрава основа. В България се тръгна по най-малкото съпротивление - водата тече там, където не среща прегради. Преди ни манипулираха по един начин, а сега – по друг. Вече няма идеи, има материални придобивки.

Задържах и двамата си синове да останат в България, въпреки че са с много добро образование. Имам четирима внуци, единият изкласява във френската гимназия, готви се да учи навън, но не казва, че не би желал да се върне. Расте поколение, което ще приема по друг начин нещата и ние не бива да им се сърдим, че са различни от нас, защото светът не се повтаря, той се развива. Голяма част от тях ще разберат, че в чужбина никои няма да им поднесе на тепсия лек живот. Нито германец,

нито швед ще дойде да оправи българските неща, ако ние сами не се заемем с това.

Без граници

Предприятията е добре да вложат средства в най-нови технологии, защото така ще избегнат риска да са неконкурентоспособни. КЦМ в момента усвоява уникални технологии за олово и оловни сплави на стойност над 100 млн. евро, каквито в Европа няма. Ние не говорим за екология, защото в съвременните технологии проблемът е решен.

Вървя уверено напред, защото това, което аз и моят екип правим, е устойчив бизнес, оценен в целия свят. Нашата компания е припозната като единствената в Югоизточна Европа, която може конкурентно, качествено и отговорно да предостави съответните метали.

Статистиката за последните години показва, че все повече хора използват и ще използват въздушен транспорт. Прогнозите на авиоиндустрията са, че до 2030 г. техният брой ще се удвои. След пускането в експлоатация на Терминал 2 на Летище София, изграждането на новата писта, модернизацията на аеропорта и влизането на България в Европейския съюз трафикът до българските летища също се удвоява. Тази година се очаква столичната аерогаза да обслужи 3,5 милиона пътници.

А когато се планира строителството на Терминал 2, се предвижда до 2018 г. да бъде постигнат капацитет от 2,5 млн. пътници годишно, плюс още 1,5 пътници от Терминал 1.

Ако се погледнат анализите за нарастване на трафика и цените, направени с цел да се осигури възможността за връщане на кредитите към ЕИБ и Кувейтския инвестиционен фонд, взети за изграждане на новия терминал и писта, се вижда, че увеличението на пътниците надхвърля най-оптимистичната прогноза.

ВЪЗДУШНИ

ТАНЯ КИРКОВА

Летищата в Европа и по света, както и Летище София се изправят пред предизвикателството да осигурят необходимия капацитет за нарастващото потребителско търсене, но и за конкуренцията между самите тях и за привличане на повече пътници и товари.

Летище София заема седмо място по брой обслужени пътници през 2011 г. сред 13 летища в региона и се класира след Будапеща и Букурещ, но преди Белград, Загреб, Тирана, Братислава, Любляна и Скопие. По брой обработени товари и поща обаче столичният аеропорт отстъпва едно място и отива след Любляна.

Засилващата се конкуренция с наземния транспорт повежда авиационната индустрия към обединяване на усилията в посока осигуряване на повече и по-големи удобства и

улеснения за пътниците. Тази година летището ще инвестира над 26 млн. лева за оставка на машини и съоръжения и над 24 млн. лева за основни ремонти, обясни изпълнителният директор Веселин Пеиков. Чрез програма за предоставяне на специални ценови отстъпки Летище София ще подкрепи авиокомпаниите, ще стимулира разкриването на нови въздушни линии и увеличаването на честотите по вече съществуващи маршрути, каза директорът на аеропорта.

Летището и авиокомпаниите взаимно се издърпват, показва досегашната практика на столичния аеропорт и на българската авиационна индустрия.

„Приемането на България в ЕС и отпадането на всички ограничения спрямо българската авиация гадерът на нашите авиокомпани. Това гадер възможност на нашата авиационна индустрия да започне да

Според плановете за следващите 10 години Летище София може да стане хъб за Балканите и да поеме и презокеански полети

Нови пътнически и карго терминали може да поемат увеличеният трафик на пътници и товари между Европа, Азия и Америка на Летище София

МАГИСТРАЛИ

използва предимствата на либерализирания достъп до авиационния пазар в рамките на общността, а също така и да могат да оперират и до летища на САЩ. Ако преди се говореше за авиация, тя се състоеше от самолети, които работеха предимно в страни извън общността и превозваха най-вече товари извън България, а пътническите без право на каботажни полети в рамките на ЕС и без да имат право на достъп до летища на територията на САЩ. Сега българските авиокомпани като брой и тип самолети и като начин на опериране са абсолютно конкурентни и могат да работят навсякъде по света.

„Всички авиационни оператори могат да изпълняват както полети от България до определена държава, така и между и в страните в ЕС, включително и до САЩ. Условиата са създадени, сертификатите им се признават в общността”,

каза Захари Алексиев, който като изпълнителен директор на ГД ГВА (Главна дирекция Гражданска въздухоплавателна администрация) успя да измъкне българската авиация от предпазната клауза, която ни беше наложена с влизането ни в ЕС, а също така и от ограниченията, наложени от федералните власти на САЩ.

Хъб на Балканите

Летище София може да стане хъб на Балканите. Изпълнителният директор на дружеството Веселин Пейков вярва, че това е възможно, ако на столичното летище се база много силна авиокомпания, която изпълнява и междуконтинентални полети. Това може да бъде чуждестранен или български превозвач. Авиокомпания „България Ер” вече заяви намерения за откриване на презокеански полети до Ню Йорк.

По този начин, но и със силни (държавни) публично-частни инвестиции, Турция е направила Летище „Ататюрк” в Истанбул конкурентноспособно и го превръща в хъб за транзитен трафик на Балканите, допълва примера директора на столичното летище Захари Алексиев.

Както сегашното правителство взе решение да се строят магистрала и последователно го изпълнява, така може да се намерят и обединят национални, европейски и частни средства за подобряване на инфраструктурата на Летище София. Летището генерира приходи, които се формират от чистата авиационна дейност, а също и от така наречените неавиационни дейности, коментира Захари Алексиев. При недостиг на средства от собствените дейности е необходимо да се потърсят и други адекватни начини за финансиране и управление.

Разширяване на летището е сред плановете на ръководството

фото АРХИВ

Летище София трябва да побърза да създаде необходимите условия, за да стане хъб на Балканите, за да не го измести Летище Белград, което се развива и възстановява линии. В момента всички авиопревози на Западните Балкани минават през Виена. За да отидеш от София до Загреб, трябва да минеш през Виена. За да отидеш от София до Сараево, пак трябва да минеш през Виена. От Гърция до Дубровник - също ще летиш през Виена, обясни Люгмил Манасиев, директор на Дирекция „Летища“ в ГД ГВА.

На авиофорум Хърватска и други страни от Западните Балкани предложили на България да се организират, включително със съвместно равно участие в авиокомпания, която да обхване региона. За тази цел изключително подходящо е да се използва като базово Летище София, защото то е най-голямото летище, обясни Манасиев.

Хърватска, Босна и Херцеговина, Словения имат собствени авиокомпани, които не летят до София. Българските авиокомпани също не отиват там. В момента Виена е хъбът, който обслужва цялата Балканска зона. А би трябвало хъбът да е тук, е категоричен директорът. От Летище София може да се лети до САЩ, защото неговите съоръжения позволяват кацане на най-големите типове самолети и защото още преди две години ни възстановиха отнетата категория, която бяха понижали преди това. Тоест, ако ние

станем хъб и обхванем региона, ще имаме възможности за трафик на пътници до САЩ и до Канада, където има огромна емиграция с балканска националност, която постоянно пътува. Само в Торонто българите са 4000, още толкова са гърците и македонците. Няма ли да направите директен полет, питали често в транспортното министерство емигранти от Чикаго. Сериозните възможности за София са полети до Таиланд, Сингапур, Индия, Австралия, все направления, до които е летяла преди 20 години Националната авиокомпания „Балкан“.

Близките плановете

Инвестираме в нова техника, в разширение на терминала, в разширение на пероните, на които ако проектирането завърши тази година, догодина ще започнем строителство, казва Веселин Пейков, който разбира от строителство на летища и е участвал в изграждането на Терминал 2, на новата пистова система и модернизацията на столичното летище.

Разширението на пероните ще увеличи паркоместата за самолетите. Преговаряме с нови потенциални клиенти, които искат да извършват полети до и от Летище София, обяснява Пейков.

Терминал 2 ще се разшири на север под галерията с ръкавите, където са автобусните стоянки. Добавят се нови ескалатори, стъл-

бищна клетка, асансьор и се оформят нови изходи към отдалечени стоянки и търговска площ с много нови магазини. Изготвят се техническите задания за разширение на търговските площи на Терминал 2 на ниво +1.

Ще стартира и процедура за оформяне на търговска зона с кафене на площ 100 кв. м и около 20 кв.м площ пред него над паркинг-гаража. Това ще повлияе върху подобряване на обслужването и намаляване на цените в останалите кафенета. Подготвени са технически задания и се работи по процедурите за проектиране на нови пътеки за рулиране - една скоростна и една свързваща. След като бъдат изградени, пистата ще

Нови кафенета и търговски площи ще бъдат изградени на аеропорта

фото КРАСИМИР СВРАКОВ

Повече обслужени
пътици и полети е цел №1

може да поема повече самолети.

Генерален план

Нов Генерален план за развитие на Летище София ще планира изграждане на карготерминал и на трети пътнически терминал. В него ще влезе както линията на метрото, така и възстановяване на стара жп линия, която ще свърже аерогарата с Централна жп гара. Последната актуализация на Генералния план е от 2000 г. и включва реконструкцията и модернизацията на Летище София, изграждането на терминал 2 и на нова пистова система. През 2002 г. са подписани договорите с изпълнителите, а в края на 2006

г.-началото на 2007 г. на подновения аеропорт започват да кацат и излитат самолети.

Генералните планове се актуализират на всеки 5 години, а са минали повече от 10. В авиационния бизнес са настъпили госта промени, има нови моменти, съоръжения и решения. Трафикът расте много по-бързо от заложеното увеличение във все още действащия Генерален план. Новата актуализация на Генералния план ще я прави летището или евентуален бъдещ концесионер, обясни Людмил Манасиев, директор на Дирекция „Летища, авиационна сигурност и аеронавигационно обслужване“.

При новата прогноза на трафика трябва да се съобразят всички изменения, настъпили през последните 10 години. Тогава ще се покаже реалното състояние и бъдеще на летището, каза Манасиев.

Частни капитали

Летище София е едно от четирите държавни летища, показва анализ на 13 аеропорта в Югоизточна Европа. Другите са Прага, Белград и Братислава. Летище Скопие в комплект с Летище Охрид бяха дадени на концесия на турската компания, която оперира летището на Истанбул плюс Antalya, Vatumi и „TAV Airport Holding“ и вече изгражда нов терминал. Летище Загреб също е вече концесионирано и ще бъде управлявано от един от

най-големите летищни оператори - Aéroports de Paris, в следващите 30 години. Частно е и Летище Тирана.

Сред летищата в Европа и региона на Балканския полуостров преобладава смесеният тип собственост, при който публичният сектор притежава мажоритарен дял, както е в Атина, Букурещ, Будапеща, Любляна, Виена, Истанбул.

Летище София в комплект с Летище Балчик е включено в Програмата за концесиониране на транспортни държавни компании.

В момента тече процедура за избор на компании, които ще изготвят анализите за концесиониране на двете летища. Тръжната комисия е задала допълнителни въпроси на кандидатите за отстраняване на някои неточности в предварителните им оферти. След като пристигнат допълненията, ще се види дали предложенията отговарят на условията на процедурата, ще се отворят финансовите оферти и ще се изберат изпълнители. Анализите трябва да се предадат 6 месеца по-късно, или към края на годината. В началото на 2013 г. ще се вземе решение дали ще се концесионират Летище София и Балчик и как - заедно или поотделно, дали концесията ще бъде от вида „Построй, експлоатирай и предай“ - за изграждане на карго и трети пътнически терминал, дали ще е пълна или частична.

фото КРАСИМИР СВРАКОВ

БОРСОВ МОСТ КЪМ

ПЕТЯ СТОЯНОВА

Българската фондова борса вече има директна връзка с друг пазар в Европейския съюз. След като години електронна търговия с ценни книжа можеше да се прави само у нас, вече е факт технологичното свързване с румънския капиталов пазар. Това става възможно, след като на официална церемония в София на 15 май изпълнителните директори на българския и румънския централен депозитар Иван Димов и Агриана Танасою сключиха споразумение за сътрудничество. Те се разбраха да съдействат за улеснението на електронната търговия между двете страни.

„Директната връзка между двете институции ще даде възможност за осъществяване на двоици и крос листвания на емисии при ниски финансови разходи за емитентите,” заяви Иван Димов. По думите му вече се предвижда да се извършват сделки на двата пазара с възможност за трансграничен сетълмент.

От своя страна, Агриана Танасою посочи, че в партньорство с българския депозитар ще се изгради цялостна и устойчива сетълмент връзка с българския фондов пазар. „С тази инициатива ние създаваме електронен мост на Дунав, който ще даде възможност за нови услуги за финансовите общности в двете страни”, обяви тя.

Бъгещи планове

Фондовите борси в София и

Букурещ обмислят общ борсов индекс. Той ще е инвестируем (върху него ще се издават сертификати и ETF) и ще включва най-ликвидните компании от двата пазара, подбрани и по пазарната капитализация на свободно търгуемите им акции. „По идеята се работи вече от няколко месеца”, информира Георги Български, член на борда на директорите на БФБ. По думите му сега се уточнява разпределението на компонентите в него между пазарите. Очакванията са да има превес на румънските компании спрямо българските в отношение 10 към 5 например заради дисбаланса в оборотите на двата пазара. Докато в Букурещ среднодневният оборот е 10 млн. евро, в София той е пог 1 млн. евро.

Вече има интерес от български компании за листване на борсата в Букурещ, но екипите на Централния депозитар и Българската фондова борса не оповестяват имена, защото всяка информация може да повлияе на инвестиционните намерения на публичните дружества.

Към европейските борси

Изграждането на връзка с чужд капиталов пазар е само начало на

приобщаването към европейските фондови структури. Тя е елемент от задължителното усъвършенстване на местната инфраструктура, защото ще улесни достъпа до повече инвеститори и ще създаде нови възможности за финансиране.

Според Васил Големански, изпълнителен директор и на Централния депозитар, и на Българска фондова борса – София, директни връзки между пазарите „ще се изграждат, когато има реален интерес”. По думите му в момента депозитарът търси прекия път към полския капиталов пазар. Този процес се бави с години, но от страна на варшавските регулатори вече среща разбиране и желание за осъществяване на намерението.

„По-лесното позициониране на българските компании на големите европейски капиталови пазари ще стане благодарение на по-активното използване на сметката на Централния депозитар в Clearstream и по тази опция вече се работи”, категоричен е

Букурещ

Ръководствата на българския и румънския фондови пазари при подписването на споразумението в София

Български компании ще дебютират на румънския капиталов пазар

Големански.

Започва сериозно модернизиране на инфраструктурата на капиталовия пазар, за да може българският пазар да оперира по общоевропейските правила, известни като TARGET 2. Промяната в регулациите и корпоративното управление на компаниите са част от стъпките за привличане капитали в ситуацията на изключително свита ликвидност.

Основателят на Фейсбук Марк Зукърбърг даде старт на борсовата търговия с акциите на компанията на 18 май в присъствието на служителите

ФОТО: РОЙТЕРС

Фиаското Facebook

Емоциите около социалната мрежа едва ли ще стихнат и след слабия ѝ дебют на борсата. За да оправдае капитализацията си от над 100 млрд. долара, компанията трябва да повишава приходите си средно с по 50-60% на година и да запази оперативния марж на печалба на ниво от поне 50%

ВЛАДИМИР МАЛЧЕВ,
ИП „Бул Тренд Брокеридж“

IPO-то на социалната мрежа Facebook илюстрира типичната за човека и за пазарите бърза и рязка промяна на настроението от „Осанна“ до „Разни го“. Преди борсовия дебют на компанията ни заливаха новини и коментари от специалисти и неспециалисти за огромното търсене на акции, за големия потенциал, като постепенно се заформи истинска вихрушка от свръхочаквания, като гумата на скептиците почти не можеше да се чуе в глобалното пространство. След първата си търговска сесия акциите на Facebook се превърнаха по почти безпрецедентен начин в основна гъвка за негативни коментари и анализи. Като че ли техническите проблеми на технологичната

фондова борса NASDAQ, които изнервиха максимално пазарните участници при старта на търговията, бяха предвестник на последвалата истинска катастрофа за акциите на Facebook. Записалите книжа от първичното публично предлагане само за три дни изгубиха близо 20% от вложените средства, от 38 долара до 31 долара за акция. Още по-зле вероятно се чувстват инвеститорите, които може би маркираха дългосрочен максимум на цената на акция на компанията от 45 долара, която беше постигната в първите часове след старта на борсовата търговия.

Огромната и нарастваща маса от потребители на социалната мрежа, надхвърляща вече 900 млн. души по целия свят, съвсем не означава, поне засега, подобни внушителни приходи и печалби, които да оправдаят пазарна-

Социалната мрежа отбелязваше спад на акциите си с всеки изминал ден от търговията на Nasdaq в края на май

ФОТО: РОЙТЕРС

та капитализация на компанията от над 100 млрд. долара. Съвсем груби сметки показват, че при равни други условия в следващите няколко години Facebook ще трябва да намери начин да повишава приходите си средно с по 50-60% на година, като същевременно запази оперативния марж на печалба на ниво от поне 50%. Това не изглежда никак лесна задача, особено като се има предвид, че данните за първото тримесечие показаха ръст на приходите от едва 45%, спад на нетната печалба с 12% и спад на оперативния марж до 36%. Проблемите с генерирането на приходи от реклама стават все по-сериозни с увеличаването на посещенията на социалната мрежа посредством мобилни устройства, където се визуализират далеч по-малко реклами, а освен това все по-съмнителни стават ефектите и резултатите от рекламирането в социалната мрежа, доказателство за което е и оттеглянето на автомобилния гигант General Motors от рекламиране в социалната мрежа.

Макар и очевидни, признаците за инвестиционен балон бяха пренебрегнати, и то най-вече от институционалните инвеститори, които взеха най-голямото парче от инвестиционната торта, наречена Facebook. Изглежда всички се надяваха на бързи спекулативни печалби, генерирани от масови покупки след IPO-то, подкрепяни и от медийната истерия, и от оптимизма на знайни и незнайни анализатори. Още повече, че в исторически план излизането на фондовата борса на подобни популярни компании почти винаги е носело отлични печалби още в дебютната си седмица, както се вижда и от таблицата. И

Facebook гонесе такива, но само за тези, които бяха най-бързи и успяха да продадат още в първите минути и часове на търговията на 18 май.

Какво да очакваме? Най-горещите големи IPO-та в последната година, представени в таблицата, реализираха средна загуба от 44% шест месеца след дебюта си (изчислено спрямо цената на отваряне след първичното си публично предлагане). Това би означавало, една акция на Facebook да се търгува за около 24 долара в средата на ноември. За разлика от LinkedIn, Groupon, Renren, Pandora и Zynga, Facebook имаше ужасяваща първа борсова седмица. Дали пък фалстартът на публичността на социалната мрежа няма да ѝ

Ден след борсовия фалстарт Зукърбърг се ожени за дългогодишната си приятелка Присила Чан и публикува снимки в мрежата, а някои заподозряха в това пиар ход, с който да се повиши интересът а към компанията

предреша обратно на логиката по-добра съдба след половин година в сравнение с вече споменатите ѝ конкуренти за вниманието на инвеститорите в горещи книжа, или пък Facebook дори ще подобри „постиженията“ им?

Бързите и големи загуби веднага генерираха скандал, при който някои инвеститори решиха да оправдаят собствената си глупост, обвинявайки някои от най-големите инвестиционни банки и водещи мениджъри на емисията в прикриване на негативна информация за финансите на социалната мрежа, или най-малкото в неразкриването ѝ пред всички инвеститори. По този повод Morgan Stanley, а вероятно и JP Morgan Chase, и Goldman Sachs, ще бъдат обект на разследване от финансовите регулатори в САЩ, допълвайки картинката на пълното засега фиаско на Facebook като публична компания.

Най-голямата социална мрежа, изглежда, е обречена да е уникална във всяко едно отношение и със сигурност ще влезе и в учебниците по инвестиционно банкиране, и в учебниците по инвестиции. След като Facebook стана най-зле представилата се акция на „милиардна“ компания след третия ген от борсовия си дебют от 2007 година насам, един репортер на CNBC възкликна „Това е срамно!“. Едва ли емоциите, които предизвиква социалната мрежа, ще са по-слаби и за в бъдеще, както сред потребителите ѝ, така и сред инвеститорите.

*Заглавията са на редакцията
* Материалът не е препоръка за инвестиционно решение

Компания	IPO цена	Ръст при отваряне първи ген, в %	Спад 6 месеца след отварянето, в %
LinkedIn	\$45	84%	-13%
Groupon	\$20	40%	-64%
Renren	\$14	39%	-72%
Pandora	\$16	25%	-47%
Zynga	\$10	10%	-27%
Facebook	\$38	13%	\$24 ???

Дали екзотиката овации ОБИРА

**Пивоварите
търсят
нестандартни
начини да
увеличат
продажбите**

ТАТЯНА ЯВАШЕВА

Всичко тече, всичко се променя. Тази максима с пълна сила важи и за пивото. Дори да сте с най-консервативен вкус по отношение на бирата, не подминавайте този материал. Докато не опитате, няма как да разберете дали екзотичните предложения на пивоварите няма да ви допадат.

Може да се каже, че лошото време е най-големият враг на бирените компании, освен кризата, разбира се. Има ли гъжд, сняг, студ, вятър консумацията на пенливата напитка рязко спада. В последните години пазарът осезаемо се сви, а конкуренцията стана убийствено жестока. Това принуждава производителите да търсят различни способы за привличане на фенове и нови любители на охладената течност. Екзотиката в пивото, станала популярна напоследък, е опит за увеличаване на продажбите.

Нисък гравус

„През тази година се разшири предлагането на комбинацията от плодов сок и бира. Това е вид бирен микс, известен като раглер.

Новите плодови предложения са напълно подходящи за летните месеци, тъй като са с приятен вкус на лимон, портокал, грейпфрут и ниско съдържание на алкохол – под 2%. Очакванията са плодовете бири да се превърнат в хит на летния пазар”, коментира Ивана Рагомирова, главен секретар на Съюза на пивоварите в България.

За лято 2012 „Карлсберг България” приготви няколко нови продукта под различни марки. В чест на своята 130-а годишнина бе разработена освежаващото Шуменско Twist, съдържаща 60% натурален лимонов сок. За любителите на алкохолни напитки с плодов вкус, „Карлсберг България” излиза с ново допълнение към успешно дебютирала миналото лято сајдер „Самърсби”. Освен свежия вкус на ябълка любопитните може да опитат и сајдер круша. Компанията е убедена, че плодвата формула има изключителен потенциал и у нас, особено сред младата аудитория. При създаването на Шуменско Twist пивоварите стъпват на успешния опит и рецепта на „Карлсберг” в други държави в региона. Миналата година раглерът стана популярен в Сърбия, а в Хърватия само за три месеца завоюва над 15% от бирения пазар, уверяват

Шеф Ради Стамболов умее да приготви дори бирени гурме изкушения

от компанията.

Не сте сами

И в тази нова тенденция никои няма монопол на пазара. Пивоварите се надпреварват с предложения. Така например от началото на май „Каменица“ пусна „Каменица Фреш Грейпфрут“. През миналата

година компанията първа тества интереса с новата за българския пазар „Каменица Фреш Лимон“, с която откри сезона на нискоалкохолните бири с плодов вкус. Тези напитки не са адресирани до типичния консуматор на бира, а по-скоро към онези, които търсят нещо различно и свежо. Също през миналата година „Каменица“

разработи нефилтрираното пиво „Пшенично“, което е с преобладаващо съдържание на пшеничен малц и е насочено към ценителите на натуралните и нетрадиционни бири. Въпреки че средностатистическият български консуматор на бира остава традиционалист във вкусовете си предпочитания, през последните години той е все по-отворен и любопитен към нови вкусове, твърдят от „Каменица“. И обяснението е, че модерният българин има възможност да пътува, да открива нови култури, изкушен е да експериментира с непознати продукти. Пивоварите виждат индикации, че пазарът е склонен да промени и разшири предпочитанията си и към други вкусове, и се надяват новата категория плодови бири да намери своя ниша и верни почитатели.

Ниша

Установено е, че радлерът обикновено е най-харесван от младите в активна възраст. От Съюза на пивоварите се позовават на маркетингови проучвания, според които

И Васко Кръпката е ценител на пивото

около 36% от консуматорите у нас възприемат бирения микс като отделна категория, а не като алтернатива на някоя от съществуващите. Разширяването на целевата група потребители е един от начините производителите на бира да си осигурят допълнителни приходи. „Загорка“ залага на бирата с вкус на текила Desperados, насочена към по-младите потребители, и затова

се разпространява изключително в заведенията. С подобна насоченост бе разработена и специална алуминиева бутилка Heineken от 0.33 л опаковка, която свети на ултравиолетова светлина.

Къде, какво, колко

В страната всяка година се появяват нови марки и видове

бира, като само през 2011-а те са девет. Пог натиска на кризата стана още по-силна преориентация на консумацията от „студен“ (където напитките се консумират на място) към „топъл“ (магазинната мрежа) пазар. През миналата година дялът на продажбите през търговските обекти достигна 72 – 74% от бирения пазар. Като обща тен-

С В Я Т

Бирата е третата най-популярна напитка в света след водата и чая и е първа сред съдържащите алкохол. Вавилонците са знаели тайната на приготвянето на бирата още през 4300 г. пр. н. е. В Европа производството на пиво с търговска цел започва през XIII век. Бирата се е ползвала не само за утоляване на жаждата, но и като лечебно средство при зъбобол например. Дори днес във Финландия тя официално е призната като антидепресант, а в Чехия е включена в менюто на хокеистите. Пивото отдавна не е само светло и тъмно. Има изненадващи предложения и ние представяме пет от тях.

Председателят на Съюза на пивоварите Александър Грънчаров вярва, че екзотичното пиво ще е хит това лято

Детско

И геца на 3 години в Япония могат да вдигат наздравича с големите. За тях се предлага специална безалкохолна бира с аромат на ябълка. Наречена е Kodomo-popopotom, което означава „питие за най-малките“. Произвежда се в кутии и бутилки и дори прави пяна. Това не е първата детска бира. Нейн предшественик е Kidsbeer, модифицирана версия на популярната японска безалкохолна Guaraná. Детската бира се радва на интерес, но среща и яростна съпротива, тъй като тийнейджърите лесно може да я заменят с алкохолна.

Златно пиво

В чест на 60-годишнината от управление на кралица Елизабет II британски пивовари от Нотингам приготвили специална златна бира. Наименованието идва единствено от цвета. Чешкият пивовар Марек Петон обаче отива по-далеч и добавя частици 24-каратово злато. Технологията на необичайната бира е проста - в празна бутилка пивоварът поставя ивица от много тънко златно фолио с дължина 8 см и тегло 0,018 грама, което се разбива под напора на течащата бира. Първата партида е наречена „24k Gold Faust“ като символ на тайните на древните алхимици. Цената е 13 евро за бутилка. По-късно пиетието е преименувано на египетския бог на слънцето.

Министър Томислав Дончев и проф. Николай Овчаров тестват новите предложения на пивоварите

денция у нас и в другите страни от ЕС потребителите се насочват към по-гостъпни марки и разфасовки, които се купуват от магазинната мрежа. Най-предпочитана е бирата на промоция. По предварителни данни през първото тримесечие на тази година има спад в консумацията на пиво с около 10%, което се дължи както на студената зима, така

и на свиването на семейните бюджети, обясняват от Съюза на пивоварите. Според техните наблюдения все повече българи купуват бира целогодишно, като през месеците април - септември се предпочитат най-вече светли пива.

Около 60% от хората пият бира поне веднъж седмично през топлите месеци. Продажбите в

този период са около 70% от годишния обем на пазара, а само през месеците май, юни, юли и август се реализират почти 50% от потреблението на пиво.

Дали екзотиката в предлагането ще открие платежоспособен интерес, ще стане ясно на есен. Какво харесва българинът, ще разберем по количеството изпита бира.

Новите разновидности радлер бяха представени на пролетния салон на бирата в София

Против стареене

Германски пивовари създават рецепта за бира против стареене. Производството ѝ започва през 2004 г. и не е спряло. В Anti Aging Bier освен традиционния ечемик, хмел и мая, се включва вода от горещи минерални извори, витамини и антиоксиданти. Но основна съставка е екстрактът от особен вид водорасли, който подсилва имунитета на организма и дори има противоракови свойства. Според производителя това тъмно пиво забавя процесите на стареене и подобрява здравето. Освен за вътрешен прием пивото се препоръчва и като добавка за вана.

Млечно

В началото на 2007 г. в японския град Nakasibetsu се появява необичайна бира, приготвена на основата на краве мляко. Наречена е Bilk, като съчетание от английските гуми „beer“ (бира) и „milk“ (мляко). Идеята вместо на водна да се прави на млечна основа, хрумнала на фермера Хокайдо, на който му било жал да изхвърля излишното мляко. Споделил я с местна пивоварна компания, която разработи-

ла технологията. Млякото се нагрива с горещ въздух, добавя се бирена мая и хмел. Преди ферментацията по цвят и аромат течността напомня на чай с мляко, но след охлаждането напитката е като традиционна нефилтрирана бира. Bilk има плодов аромат и необичаен вкус. Според уверенията на производителя млечното пиво премахва умората и има благотворен ефект върху циркулацията на кръвта.

Бира за кучета

Фразата „кучешки живот“ през последните години все по-малко се отнася за четириногите домашни любимци. Сред екстримите за тях през 2007 г. компанията Bowser Beer пуска в САЩ първата бира за кучета по 3,5 долара бутилката. Безалкохолната напитка съдържа същия ечемичен малц, който се използва в приготвянето на традиционното пиво, плюс глюкоза и витамини. Хмелът е заменен от пилешки или говежди бульон, което превръща течността в любима за домашните питомци.

Където е Георги Гълов от Бирената партия, винаги е забавно

25 000 ТОНА

Въпреки кризата, българите са похарчили 244 милиона лева за шоколад само за година. Хапваме все по-малко родно производство, тенденциите за здравословно хранене пък подсилват сегмента на натуралните продукти и бисквитките с полезни съставки

СВЕТЛАНА ЖЕЛЕВА

244 млн. лв. са похарчили българските домакинства за шоколадови изделия за времето от март 2011 г. до февруари 2012 г. при 235 млн. лв. преди една година. Пазарът продължава своето стабилно развитие, нараствайки с приблизително 14 на сто през последните 4 години. Това сочат данните на Института за маркетингови изследвания GfK-България.

През 2008 - 2009 г. годишният пазар на сладки изкушения възлиза на 214 млн.лв., като за следващия годишен период цифрата се покачва на 229 млн.лв. В категорията „Шоколадови изделия” се включват консумираните шоколади в трите разновидности - млечен, бял и тъмен, както и течен шоколад, шоко-

ладови бонбони и десерти, шоколадови бисквити и вафли, уточняват от GfK-България.

От 2009 г. насам се откроява значителен ръст в закупуването количество шоколадови изделия собствени марки на търговските вериги, достигайки пазарен дял от 18 на сто за последния период. Още по-значимо е тяхното проникване в подсегмента на шоколадите, заемайки 37 на сто дял като обем.

Очаквано, София-град, София-област и Пловдив като региони с най-много жители имат и най-голям дял в закупуването количества шоколадови изделия. От категорията на шоколадовите изделия шоколадите са най-предпочитаният продукт в София, Пловдив, Бургас, Хасково. Докато във Варна, Русе, Ловеч и Монтана най-търсени са били шоколадовите бисквити, сочат още анализите на GfK-България.

Все още най-големи количества шоколадови изделия се закупуват в традиционните малки хранителни магазини, но тенденцията е към свиване на техния дял. С бързото си навлизане на българския пазар дискаунтърите („Лидъл” и „Пени”) като тип магазини успяват да заемат 15 на сто от закупените количества шоколадови изделия и 33 на сто от шоколадите за последния годишен период.

25 000 тона е потреблението на шоколадови изделия за времето от март 2011 г. до февруари 2012 г., от които в България са произведени 13 хил. тона, а извън страната - 12 хил. тона. Потреблението на шоколади нараства с 13 на сто, достигайки до 6 хил. тона, сравнено с предходния период.

Тенденцията на спад в дела на шоколади родно производство през последните 4 г. продължава. През 2009 г. той е бил 50 на сто, докато за последния

КАКАОВО ИЗКУШЕНИЕ

годишен период намалява до 25 на сто за сметка на шоколади чуждо производство, чиято консумация нараства до 75 на сто.

Закупуваното количество и в трите сегмента на шоколади (бял, млечен и тъмен) нараства, като единствено при тъмния шоколад имаме спад през последния годишен период, сравнен с предходния, сочат още данните на GfK-България.

Здравословното хранене е най-ясно очертаващата се тенденция в световен мащаб, която става все по-силна и в България. Това обяснява и ръста в консумацията на натурален шоколад, изключително богат на антиоксиданти, на шоколад без захар, на бисквити

с различни полезни съставки. Освен това консуматорите на шоколадови продукти все повече търсят такива, с които могат да си доставят наслада и удоволствие и в същото време да се чувстват леко и във форма, да не мислят за килограмите и калориите.

В същото време определено се увеличава консумацията на луксозния клас шоколади. Българинът търси висококачествени шоколадови изделия, за които е готов да заплати и по-висока цена.

Дори и във време на криза у нас сегментът на луксозните шоколади и бонбони отбелязва ръст.

Био продуктите - новата пазарна ниша

„При тези годишни обороти, които генерира шоколадовият пазар, на ден всеки от нас брои средно

*последен годишен период – от март 2011 до февруари 2012 г

Годишен период – март 2011 – февруари 2012		Закупено
Шоколадови изделия	Общо	25 000
	Произведени в България	13 000
	Произведени извън България	12 000
Шоколади	Общо	6 000
	Произведени в България	1 500
	Произведени извън България	4 500

Потребление на шоколадови изделия в България – годишни продажби за периода март 2011 – февруари 2012 г.

по 0.25 лв до 0.33 лв. за шоколадово лакомство”, пресметна Невена Панталеева, производител на „For you”.

„Родните производители можем да правим много качествен шоколад, но защо да не вземем пример от белгийците как печелят от своите марки - продажбите им са направо измерими с тези с петрола”, подчертава Панталеева и добавя, че малкият и средният бизнес очакват повече подкрепа от страна на държавата. Негативно върху продажбите на малките фирми се отразява и политиката на търговските вериги и най-вече натискът за сваляне на цените. По този повод в Министерството на икономиката вече се подготвят промени

в Закона за защита на конкуренцията, така че да не може хипермаркетите да злоупотребяват с пазарна сила.

Кризата обаче удари жестоко малките производители. Девет-десет фабрики за шоколадови изделия от цялата страна вече са затворили производствата си. Стоотици групи малки и средни фирми изпитват трудности

при погасяване на кредитите си и бавят изплащането на работни заплати към своите служители.

„Българските производители не сме конкурентоспособни, не защото не сме производителни или защото производството не е достатъчно технологично, а защото други фактори се намесват“. Като се върнем назад - виждаме скъпата захар, в Германия производителите работеха на малко над 600 евро за тон, а у нас цената ѝ бе 2100 лв., което правеше себестойността на нашите изделия висока, обяснява гамата.

Невена Панталеева също търси изход в кризата, след като е изнасяла продукцията си за Германия,

Ирак, Америка. От години е дистрибутор за България на германската компания „Haribo“ Г.

За фабриката им в Казичене има интерес от страна на чуждестранни компании да използват техните мощности за производство на биошоколад. Запитването било направено от Англия, като оттам ще се внася и суровото какао. Пазарът на биопродукти у нас обаче е все още слабо развит. Оборотите са малки, ДДС е висок, плаща се скъп транспорт за малки количества и в крайна сметка надценките литват от 50% - 70% до 150-200 на сто. Това, което е сигурно обаче е, че този пазар един ден ще живне.

Блиц

Ивайло Найденов,
маркетинг директор на „Крафт Фуудс - България“

Хората лесно се отказват от импулсивни покупки

- Г-н Найденов, какво се случва на пазара на шоколад след кризата?

- Най-общо казано, след 2009 година консумацията на шоколад прогресивно намалява. Това се дължи основно на факта, че покупката на шоколад в по-голямата си степен е импулсна и поради тази причина хората най-лесно се лишават от нея. Интересна тенденция в консумацията на шоколади е свързана с повишения интерес към продукти с пълнеж. Това е и причината наскоро марката „Своге“ да лансира на пазара линия в тази продуктова гама.

- Експерти лансираха мнението, че в криза хората си стоят повече вкъщи и наблюдават на сладките и шоколадовите изделия.

- Тенденцията, която се наблюдава, е на спад в потреблението на шоколад в сравнение с нивата от 2008 г. и 2009 г.

- Кое направление носи повече приходи - на шоколадови бонбони и дражета или на вафли и шоколадови десерти.

- Маржовете във всички сегменти са до голяма степен изравнени, като се запазва баланс между различните ценови сегменти.

- Може ли да се говори за своеобразен

натиск от страна на луксозния клас бонбони, както и на ековарианта - шоколад без захар, черен, био?

- Потребителите запазват предпочитанията си към т.нар. млечен шоколад, който представлява около 90% от общата консумация. По отношение на шоколадовите бонбони най-предпочитаната марка е „Сушарг Фигаро“, който представлява перфектна комбинация от цял лешник, обвит в нежен крем и покрит с фин млечен шоколад.

- Какви новини, свързани с „Крафт Фуудс - България“, да очакваме скоро?

- Знаете, „Крафт Фуудс- България“ е гъщерна компания на „Крафт Фуудс“ Инк., която обяви миналата година, че предстои разделянето на компанията на две самостоятелни подразделения – Северна Америка и Интернешънъл. В тази връзка скоро ще знаем и новото име на нашата компания, защото „Крафт Фуудс“ ще продължи да се казва само компанията в Северна Америка.

Потребителският вкус се ориентира към вариантите с пълнеж

MOST FINANCE

Управление на вземания

гр.София, България
бул. "Симняково" 23, ет. 6
e-mail: mostfinance@mostfinance.eu
тел: 02/9600123
факс: 02/9600124

ТАТЯНА ЯВАШЕВА

Всеки ден е интересна случка, твърди Дора Василева. И как не, когато работи в най-динамично развиващия се бизнес, свързан с интернет и новите технологии на комуникация. Тя е изпълнителен директор на агенцията за онлайн маркетинг „Калипърс“ и председател на Българската уебасоциация.

От А до Я

Уеббизнесът върви по най-скороплетната писта, но освен бързина и иновативност се изискват и много други качества. Успехът идва, ако е налице много креативност, и то не само на ниво графичен дизайн, а като стратегия, подход, канали, послание. Напред може да ви изтласка усетът, будното съзнание, уменията да хванете удобния момент и да създавате продукти, които са различни, удобни и ефективни за този, който

ви поръчва и ползва. Необходима е толерантност към клиентите и добър диалог с тях, тъй като те вече са наясно с предимствата на уеб като комуникация и среда за бизнес. Днес много от българските агенции работят за световноизвестни марки, които търсят подкрепа за своето уебприсъствие, разказва Дора Василева.

Всички се стремят към максимална ефективност от своята уебкомуникация, към постигане на видимост и познаваемост и в „Калипърс“ са наясно с това. Ето защо компанията има грижа за цялостното онлайн обслужване - от маркетинговата стратегия за присъствие и комуникация, създаването на визуална, графична и словесна идентичност, уебразработката на сайтове и приложения до онлайн маркетинг и интернет реклама.

Бърз растеж

Дора Василева е с магистърска степен по икономика и арт

Усетът и уменията да се хване удобният момент може да ви изтласка напред в бизнеса, уверява Дора Василева

С ТОЧНОСТ ДО МИЛИМЕТЪР

Практиката е най-добрият учител, твърди Дора Василева

мениджмънт. Специализирала е управление на изкуството и културна администрация. Има значителен опит с успешни проекти в областите уеб дизайн, оптимизация за търсещи машини и интернет маркетинг. В периода 2005 - 2010 г. отговаря за цялостното проектиране и развитие на онлайн маркетинг услугите в IT компанията „Ладжър“, която се занимава с бизнес анализ, създаване и развитие на уеб базирани софтуерни приложения. След десетки отлично реализирани онлайн кампании за клиенти от най-различни браншове в страната и чужбина Дора създава „Калипърс“ чрез спонсори, т. е. едно звено се отдели и започва успешен самостоятелен бизнес.

Стартът на „Калипърс“

Причините да бъде основана „Калипърс“ са няколко. От стратегическа гледна точка искаше да затворят цикъла на уебобслужване: да създават всичко, което е нужно на даден бранд, за да е в уеб, но и да се грижат за ефективната онлайн комуникация на това присъствие. От гледна точка на времето и развитието на интернет бизнеса у нас 2008-а е годината, в която преценяват, че средата е благоприятна и е дошъл моментът за реализиране на голямата цел. Името идва спонтанно: Докато излизват детайлите по дизайн на конкретно задание и се борят за всеки милиметър в него, се шегуват, че ако някой измери с шублер (англ. caliper), ще се убеди в тяхната прецизност. Думата символизира точност и макар пряко да не е свързана с уебтерминологията, решават, че това ще е не просто наименованието на новата компания, но и водещата ценност в тяхната работа.

Искрено и лично

Когато учех арт мениджмънт, за хората около мен тази специалност беше непозната. Оказа се, че в професионален план съм направила възможно най-добрия избор на специалност. Магистратурата ми беше на тема: „Интернет – връзката меж-

В края на юни Дора Василева пак ще раздава награди

ду изкуството и бизнеса“. Пишех за сайтове, хостинг и гомейн доставчици – тогава те едва проходаха у нас, а българските сайтове можеше да бъдат лесно преброени. За близо 15 години успех да премина през всички ниша в процеса по разработката на комуникационни инструменти за уебприсъствие на даден бранд. Истината е, че с времето не само нарасна желанието и ентусиазмът да помагаме на бизнеса да има качествено и ефек-

тивно присъствие, но премина във фикс идея. Преди години беше важно фирмата да има уебсайт, днес то е нужно по подразбиране, споделя Дора Василева.

Факторът Социални мрежи

Фейсбук се превърна в много добър канал за бизнеса. Присъствието, изграждането и поддържането на форми за комуникация в социалните мрежи стана задължителен реквизит от уебинструментите на един бранд. В България има редица компании, които правят приложения за социалните мрежи. Професиите в уеб бранша, продуктите и технологиите се развиха и благодарение на социалните мрежи.

България е в крак с най-новите тенденции, но трябва да се отбележи, че всеки пазар си има своите специфики, които зависят от неговите ценности, а също и от редица демографски фактори. Социалната мрежа Туитър е много популярна в САЩ, но в България не толкова.

Развитието на технологиите гадат ново усещане, което гоиде с възможността да имаме интернет дори в телефона и през него да управляваме цялата си комуникация. Уебкомпании като „Калипърс“ ще имат блестящо бъдеще, но само ако продължат да предусещат посоката и внимателно да направляват развитието.

През уеб СИТОТО

И през тази година Българската уебасоциация организира конкурса Български награди за уеб, който се провежда за четвърти път. Основната цел е да поощри професионализма и да стимулира добрите практики. През тази година освен съществуващите досега браншови, медийни и професионални награди е въведена категория маркетинг награди за уеб. В напреварата ще има и изцяло нова селекция за мобилно уебприложение, сложен за реализация проект, социална мрежа, най-добър корпоративен или продуктов сайт, най-добър сайт в категория онлайн бизнес, стартирача компания, блог, приложение за социални медии.

Уебасоциацията чака с интерес да види кандидатите и техния напредък, тъй като една година за уебразвитието е много време. Новата тенденция е, че телевизията навлиза много агресивно в уеб и заемат достойни позиции. Потребителят все повече е ангажиран да участва в изграждането на съдържанието, той е част от целия процес от присъствието на медията, на марката. В почти всички медии е отворено да се коментира, така потребителите стават модератори на съдържанието, те насочват мненията и предлагат нови теми. Единствено в медийните награди има възможност проекти, които са печелили и в предишни издания на конкурса, да се включат отново, тъй като тяхното съдържание е твърде динамично. На 28 юни ще бъдат връчени 44 награди.

ТАТЯНА ЯВАШЕВА

Христо Христов е интернет предприемач. Основател е на „Дарик уеб“ и е собственик на дружеството за събиране на вземания „Мост финанс мениджмънт“. Работил е в Дарик радио и е бил на стаж в световната редакция на BBC, където обстойно дискутирали тенденциите на развитие на медийния бизнес. От Лондон се върнал със своя представа какво да се прави и успял да развие визията си за бъдещето.

Той е само на 28, а вече управлява над 15 сайта и не спира да разработва нови проекти. В портфолиото са dariknews.bg, gong.bg, darikfinance.bg, vmeteto.bg, lex.bg. Също така поема ангажимент да участва в управлението на външни проекти, в случай, че идеята е възвръщаваща. Негова е компанията „Уеб рисърч“, която следи в дълбочина поведението на интернет потребителите, докато презглеждат новините, докато са във Фейсбук или четат форуми. Платформата дава възможност бизнесът да наблюдава интереса към себе си, както и ефекта от свои рекламни кампании, без да се следи поведението на конкретен потребител. В момента обаче в по-голяма степен от това се възползват обществени личности, политици и партии.

Христо Христов е завършил право, но бързо видял деформациите в прилагането му и решил да заложи на номер двете в своите интереси – интернет. Убеден е, че уеб базираният бизнес дава възможности за бърз растеж. Стандартният начин на развитие включва представителства, офиси, търговци, много служители, което изисква големи разходи. Всяка година „Дарик уеб“ постига растеж въпреки кризата. Ето защо основателят на компанията твърди, че в уеб с малък екип лесно може да се стигне до момента, в който нещата да потръгнат. За 6 години и половина развитие служителите, ангажирани с компанията му, са почти 40. Данните сочат, че всеки трети интернет потребител в България чете поне веднъж месечно сайтовете на „Дарик уеб“.

Посоката

Проучванията показват, че в момента се наблюдава миграция към интернет. Затова все по-малки вестници ще се четат, а списанията ще поддържат интереса на определен кръг от потребители. Когато някой иска бързо да получи информация, той отдавна не чака до утрешния ден, за да отвори вестника, а влиза в мрежата. Но читателят изисква анализ, дълбочина, коментар, различна гледна точка. Онлайн медиите много бързо поднасят новината, но вече се появяват и такива, които предлагат и

експресен анализ. В ерата на интернет оцеляват онези офлайн издания, които дават повече от новината, и това са списанията, а до известна степен и седмичните вестници.

Диригентът

Стандартните медиуми също отиват в интернет. Но това, че всички са в мрежата, съвсем не означава, че всички правят пари в нея. Подобно на балона в имотите, се образува и интернет балон. Правят се все повече уеб базирани проекти. Проблемът е, че за голяма част от хората то е просто хоби, тъй като прекарват много време в интернет, но това не е техният бизнес. Наливат се пари, които обаче не носят очакваната възвръщаемост. Интернет е много динамична среда и за да успееш, трябва да си готов за непрекъснатата промяна. „Дарик уеб“ има сайтове, които сме направили или придобили, но година по-късно Facebook е пуснал същата функционалност и това ни убива. Освен че трябва да се борим с конкуренцията, трябва да водим битка на световния пазар, която е много по-сериозна.

Youtube „отвя“ българския сайт за видеосподеляне VBOX и нито една социална мрежа

Подобно на балона в имотите, се образува и интернет балон, предупреждава Христо Христов

Уроци за уеб

не можа да се развие като Facebook. Опитите на локално ниво да се повтори нещо от триумфа на Фейсбук се оказаха безрезултатни. За да успееш, трябва много познания. От идеята до реализацията пътят е труден и има много подводни камъни, които трябва да се избягват. Освен всичко трябва да се следят и най-новите тенденции, с които да сте в крак.

(Без) граници

Освен малкия мащаб друг минус на българската уеб индустрия е, че няма достатъчно дизайнери и IT специалисти. Образованието не се стреми да навакса с този дефицит.

Плюсът на българския уеб е, че

може да се стартира с малко пари. В годините на криза от 2008 г. насам българската уеб индустрия няма нито една година, в която да няма ръст на продажбите. Миналата година беше малко по-слаба като растеж, но той пак е между 6 и 12%, като има групи, които бележат и по-голям ръст. Това е индустрията, която се развива динамично. Най-голямата златна мина на нашия уеб е, че с местния ресурс – работна ръка, хостинг, наем, които са евтини, може да се направи продукт, който да се пусне в целия свят. Върхът обаче е да уцелиш нуждата на пазара в дадения момент. Но парадоксът е, че за да стане това, трябва да си на онзи пазар, за да усещаш осезаемо пулса му. Иначе е много трудно да налучкаш от какво има нужда той и какви са тенденциите там.

скоро, като в рамките на 3 месеца ще се тества на вътрешния пазар и тогава на външия. Горчивата истина е, че от много на брой проекти само един успява да се развие, да стане атрактивен и печеливш. За експеримента да се направи нещо значимо за уеб средата често не са нужни огромни суми, но колкото повече и по-компетентни хора са ангажирани с разработката, толкова шансовете за успех на начинанието нарастват. Но дори да успее, няма гаранция, че след 1-2 години някой от световните гиганти няма да вземе идеята, да я развие и усъвършенства с огромния си екип. Не е изключено, разбира се, да ви бъде предложено партньорство.

Рязко напред

Пари от българския уеб се правят, но трябва да имате практика зад гърба, да разполагате със специалисти, нужно е да развиете голям сайт, в който влизат много потребители, без значение дали е новинарски,

тази ниша. Това няма да е аналогична социална мрежа, защото няма нужда от подобия. Успешната социална мрежа е онази, в която са хората, тъй като в нея има нещо, което ги привлича и задържа. Причината, поради която Facebook порасна, е причината, заради която Facebook забавя темп, тъй като се усеща пренасищане. Докато в социалната мрежа си свързан само с приятели, всичко е наред. Но колеги, роднини, стари познати също ти предлагат приятелство, което вече те кара да се ограничаваш - и започваш да не качваш снимки, които би ти се искало да споделиш с приятели. Това лавинообразно разрастване на Facebook малко по-късно може да преобърне играта. В момента се появяват много по-фокусирани мрежи по интереси. Нишови сайтове за комуникация и обмен на идеи ще започнат да откъсват потребители от Facebook.

Пътища на успеха

Проблемът на България е, че пазарът е много малък, затова трябва да се търсят възможности навън. Тук трафикът е ограничен, а и населението като цяло не е много платежоспособно. Интернет пазарът е за 20-30 млн. лв. и ако в продължение на 20 години един играч расте с по 20% годишно, той ще има устойчив растеж, но няма да порасне много. Най-добрата рецепта е „стабилна основа на българския пазар с повече трафик и професионалисти, с които да се правят опити за излаз навън”. В България се отделят сравнително малко средства за интернет реклама – официално около 5% от общия микс. Още преди две години във Великобритания интернет рекламата надмина телевизионната, а в САЩ се очаква това да стане през тази година. Но дори и у нас се усеща, че процесът на промяна вече върви.

В България се прилага и изкуствено увеличаване на трафика, което става чрез заплащане. Ползват се различни групи, които движени от финансови стимули, започват да влизат на даден сайт. Това може и да не е морално, но не е незаконно. То обаче не остава незабелязано за хората от бранша.

Има само един устойчив начин да генерираш голям трафик – това е сайтът да е добър. Не поддържа ли интереса на потребителите, те не се връщат отново. Продуктът трябва да се развива и колкото по-интересен е той, толкова по-висок ще е резултатът. Това не става бързо, но гарантира ефект. Интернет дава възможност за проследимост на резултата.

Българският предприемач трябва да мисли как да направи уникална разработка. Не бива да копира чужд продукт, а да направи свой, който може да намери пазар навън.

предприемачи

Но вече има българи, пуснали сайтове, които работят някъде по света – например за онлайн игри, за обмен на файлове, за запознанства и др. Не е никак лесно да се направи пробив навън, но пък има успешни примери. Финансовата подкрепа от бизнес ангели или фонд обикновено идва на по-късен етап, когато нещо от разработката вече е налице. Ако някой реализира уеб проект с голям потенциал, няма как той да остане незабелязан. Фондовете за рисков капитал, както и някои индивидуални играчи, натрупали значителен финансов ресурс, се огледват за перспективни възможности.

Прилив и отлив

Разработваме две нови концепции с прицел зад граница. Те ще стартират

спортен, услуга поща, за запознанства и т.н. Но за да се радвате на голям трафик, трябва да предлагате на аудиторията новости и удобство. Решите ли да правите нещо вече познато, трябва да се придържате към принципа на Стив Джобс: Като си изостанал, не бива просто да догонваш лидера на пазара, а трябва да го изпревариш със значителна преднина. Трябва да се постигне съвършенство на продукта или услугата. Белегът на една иновативна компания е не само това, че първа измисля идеите, тя знае също как да дръпне рязко напред.

Всеки опитва да предлага повече социални възможности, за да се създаде добра среда за комуникация в неговия сайт, и всеки гледа да отнеме някакво късче от най-голямата социална мрежа. Но започва да се усеща как вече се търси следващият голям играч в

Да клатиш стола на

Game Craft са първи в Състезанието по младежко предприемачество, организирано от Start It Smart

ЛИЧЕН АРХИВ

нат всичко в игра. Да започнем от визитките - забавлението тръзва още оттам. В тях е скрита игра на камък-ножица-хартия-калашник. На гърба има отделен символ за камък/ножица/хартия/калашник. И нали често се раздават на няколко души наведнъж, както се досещате, калашникът побеждава. Ефектът от раздаването на визитки винаги предизвиква положителни емоции. Но нещата не спират дотук – използват ги и като измерител чии визитни картички предизвикват най-много посещения на сайта. Принципът е прост, всеки GameCraft-ер има собствен линк на визитките, който води до landing page, специфична за човека, по този начин отчитат „обменния курс“ на визитките. И това госта ги забавлява.

Младите предприемачи от Game Craft вярват, че след като светът вече знае какво е компютърна игра, всичко е по-просто: „Остава да сме достатъчно приспособими в игровизацията, за да стане изключително „яко“, когато я прилагаме! А и публиката очаква от даден бранд да е иновативен и забавен.“

Забавно учене

В Game Craft са убедени, че парадигмите на образованието може да бъдат преобърнати, и вече имат няколко проекта. С разработката Университетска платформа за електронно обучение, базирана изцяло на игра, участваха в конкурса Empower 2011 за изключителни млади предприемачи и спечелиха финансиране. Тяхната платформа прави ученето лесно и занимателно, тъй като чрез нея се преодоляват апатията, скуката и общата незаинтересованост към онова, което се преподава.

Двамата съоснователи на компанията Радослав Георгиев и Виталий Филипов, които учат във Факултета по математика и информатика на СУ и са в трети курс, решили, че е крайно време да дадат някаква възможност на своите колеги да си кажат мнението за преподавателите. Създали онлайн анкета <http://game-craft.com/fmifeedback/>, която по интерактивен начин подтиква да споделят

ТАТЯНА ЯВАШИЕВА

Радослав, Виталий, Петър... Те са студенти, които имат свой бизнес, и Game Craft е техният стартъп. Получили са редица признания за креативност и иновативност, а на състезанието по младежко предприемачество, организирано от Start It Smart в средата на май т.г., се пребориха във финалната напревара с още две компании и грабнаха голямата награда. Game Craft успяват, защото са победители по дух.

Игра... с калашник

Играта не е само в наименованието на фирмата, тъй като във всичко вкарват много игрови модели. ТЕкипът може да преобърне към по-добро всеки бизнес.

Те са геймъри с толкова много опит за гърба, че умеят да превър-

С игровизацията младите ентузиастични от Game Craft опитват да преобразят учебния процес и бизнеса

ДИНОЗАВЪРА

позитивни и негативни мнения за своите преподаватели, както и да дават конструктивни предложения за промяна. В случая разработката „тества“ настроеността само във ФМИ. Резултатите показали, че ако ръководството е отворено за конструктивни идеи, вместо на всичко да казва „не“, образованието в България ще повиши качеството си.

Млаги и стари

Преподавателите не били във възторг студентите да им дават оценка. „Процесът на учене е двупосочен и трябва обратна връзка, образованието не е наливане на знания с фунията, а трябва да се отчитат интересите на младите хора, както и нуждите на пазара. От маркетингова гледна точка е нужен и канал за обратна връзка, което обаче плаши университетите в България“, смята Рагослав.

Game Craft правят системата, след като усещат напрежение сред студентите от нивото на преподаване, и за по-малко месец платформата била готова. Компанията обаче няма намерение да се посвети на развитието на точно такива разработки, но те са дали основата Софийският университет, а също и други висши училища да се погрижат на техните сайтове да има обратна връзка. Технологиата не е сложна, нужно е единствено желание

за внедряването и използването ѝ. Ако се въведе такава система, само поради натрупаната информация качеството на преподаване рязко ще се повиши, без дори да се налага допълнителна инвестиция, вярват студентите предприемачи.

В ерата на технологиите

Платформата е отворена, лесно може да се свали и да се използва от факултети и цели висши училища. Тя може да се усъвършенства и доразвие. Има други цялостни решения, които също биха могли да се използват, посочват младите предприемачи. „Ако приемем, че университетът е под вода и диша със сламка, нашата система осигурява резервния

Рагослав, Виталий и Петър

С отличие от Empower 2011

приток на въздух. Ако бюджетирането се запуши, университетът се дави, но ако има резервна сламка за информация и комуникация със студентите, тогава има още един шанс за изплуване“, образно обяснява Рагослав.

За цял век образованието не е помръзнало много, смята Петър Петров, студент от Техническият университет и също член на екипа. „Базата е остаряла, остарял е начинът на поднасяне на знанията, ученето би могло да е приятно, а не отблъскващо.“ Смяната на динозаврите ще е трудна, но първата стъпка е да се промени начинът на преподаване.

Младите са готови за онлайн обучение и за използване на всички съвременни средства и технологии. А ако някои преподаватели нямат потенциал да се справят с новостите, те просто трябва да се оттеглят. Не се отказвайте, живеете и дишайте идеите си, е съветът на Рагослав към младото поколение, което усеща у себе си предприемачески дух. Екипът на Game Craft не спира да се забавлява, но и да работи здраво. Момчетата са готови със слою игровизация да превърнат света в едно още по-интересно място.

Седем причини за игровизация на процесите или продукта

„Кое се измерва, се управлява“ - Питър Дракър

1. Възвръщане на инвестицията

- Игровизацията решава конкретни проблеми и така инвестицията се възвръща многократно.

2. Пазарът е готов

- Потребителите очакват любимият бранд да е иновативен и забавен.

3. Загържане на потребителите

- Когато се реализира игровизация, е 3 пъти по-вероятно потребителите да се върнат към продукта или услугата,

4. Система за лоялност

- Игровизацията дава възможност изключително лесно да се вземат всичките плюсове на една система за лоял-

ност.

5. Инструмент за автоматизация

- Може да се проектира система за игровизация, която да насърчава конкуренцията или сътрудничеството, а може и двете едновременно.

6. Мотивация и ангажираност

- По-високата мотивация за работа води до по-висока продуктивност и ангажираност на служителите, а и до по-силна привързаност на потребителите.

7. Лесна вирусност

- Ако се сложи слою игровизация, се наблюдават до 200% увеличение на споделянето на информация за даден бранд.

Тайният живот и явната смърт на марките

Печелившата за вас рецепта за растеж все още не е написана и ако някой отстрани ви я предложи, значи вече сте закъснели

ТАТЯНА ЯВАШЕВА

Трета Възраст

Русия слага край на гългата си любовна история с автомобила, който някога бе възхваляван, но след това се превърна в символ на упадъка на автомобилостроителния сектор, а за някои - и на самата страна, съобщи триумфално Reuters.

Решението на гържавния автомобилостроител АвтоВАЗ да спре производството на последните модели от серията „Лада Класик“ след четири десетилетия е не само краят на пътя за един автомобил. „Това е национална привързаност. Дълги години по времето на СССР за много мъже „Лада Класик“ бе недостижимата мечта. Много трудно беше да се сдобиеш такъв автомобил и хората в списъци чакаха с години“, припомня Вячеслав Лисаков, член на парламента и ръководител на асоциация на автомобилите „Свобода на избора“. Това обаче не е краят на АвтоВАЗ, тъй като руският автомобилостроител произвежда нови модели, съобразени със съвременните тенденции и с вкусове, без, разбира се, да има гвардия от чакащи на опашка да купят „Лада“.

Година наред компанията се опитва да се настрои към новите реално-

сти след загубата на огромните пазари в соцлагера и с конкуренцията на световните брандове и особено след като производители на автомобили от цял свят акостираха в Русия да търсят купувачи. А Porsche, Jaguar, Cadillac и Bentley търсят платежоспособни фенове сред олигарсите и новия елит.

Глобализацията е предимство за едни и смърт за други. „Лада“ показва, че най-опасното за един бранд е да влезе в своята „трета възраст“.

Технологиите свишат номер

През януари т. г. Kodak погледна документи за защита при фалит, но продължава да работи. За целта е било одобрено финансиране от почти 1 млрд. долара, предоставено от Citigroup, тъй като в САЩ е практика концерни да бъдат оздравявани с помощта на Закона за защита на кредиторите.

Как обаче тази икона на фотографията стигна до банкрут? През 1888 г. Kodak предлага на пазара първия фотоапарат и в продължение на много десетилетия е лидер в развитието. Но пионерите в снимането пропускат връзката с модерното съвремие и оказват съпротива срещу новите тенденции за цифровиза-

- Как можеш да удвоиш стойността на „Лада“?

- Като напълниш резервоара.

Тази безмилостна шега напомня колко сложни задачи имат да решават производителите днес. С парите си потребителят решава съдбата на марки, продукти и услуги, на компании. Затова всички се борят да привлекат вниманието на „клиента цар“ и да вземат неговия финансов „Вот“.

ция. В Kodak не вземат на сериозно дигиталната фотография, защото вярват, че американците не биха загърбили лентовите апарати. В началото наистина е така – първите дигиталки са големи, бавни и правят ужасни снимки. Когато обаче след време става ясно, че именно това е бъдещето, Kodak се гмурка в дълбокото, но вече няма как да навакса голямата дистанция.

Невъзможността да се полагат кабели в земята, когато мраз скове Финландия, предизвика технологичната революция в мобилните комуникации, което се случи със създаването на Nokia. Но пионерът в производството на мобилни

от съвременна метаморфоза може да ви извади от пазара.

Хамстер В колелото

Търговските марки са най-големият актив на всяка компания и когато брандът боледува, компанията страда и търпи загуби. Умре ли марката, с нея може да си отиде и самата компания. В грижата за фирмата и нейните търговски марки е добре да се има предвид и предупреждението на Стив Джобс: „Не можеш да свържеш нещата, докато си устремен напред, можеш да го направиш само когато гледаш назад. Трябва да вярвате, че точките

растеж все още не е написана. И ако някой отстрани ви я предложи, значи вече сте закъснели.

Хормон на растежа

Животът на марката е странен и никои не е застрахован срещу синдрома на внезапната смърт. Днес все по-силно се налага тенденцията големите да изяждат малките, като годините и опитът загърба са без значение. Фондовете за рисков капитал и групите съвременни инструменти за набиране на средства изграят ролята на хормон на растежа. Така някои от малките компании порастват много бързо,

телефони в последните години изпитва сериозни затруднения заради изоставането си от конкуренти като Apple и Samsung. Nokia просто пропусна „смартфон революцията“ в мобилната индустрия, въпреки че смартфонът е нейно изобретение. Сега компанията планира да навакса изоставането си от конкуренцията със собствени планшети.

Тези два примера показват, че първите в дадена технология трябва да са първи и в новостите, за да останат лидер на пазара. Иначе в даден момент някой от развилите се по-късно конкуренти ще вземе връх. Лежи ли на стари лаври, доайнът „излиза в пенсия“. Ето защо липсата на добър нюх за посоката на технологично развитие може да ви изиграе лоша шега. Затова не отхвърляйте възможности, които ви се струват като камъче в обувката, тъй като ви карат да се променят. Отказът

ще се свържат по някакъв начин в бъдещето.”

Нови и нови модели коли, телефони, компютри... Нагпреварата е така жестока, че прилича на хамстери, които въртят колелото. Ако един забави темпо, другите го смачкват. Отдавна отмина времето, когато добрите бизнес модели можеха да пораснат лесно и да станат световни гиганти в много по-проста и спокойна бизнес среда. Днес, както казва Джек Траут, авторът на „Големите проблеми на големите търговски марки“, „уроците, които се налагат, са толкова основни и традиционни, колкото майчинството и ябълковият пап: останете близо до потребителя, следвайте бързо променящите се ценности на предприемачите, открийте продуктивността чрез хората“. Имайте обаче предвид, че печелившата за вас рецепта за

изместват по-слабите и стават хегемон на пазара. За гребните играчи остават само нишовите пазари с големите разходи. Брандът живее, докато продуктът е търсен, и това не бива да се забравя от българските производители. Намираме се на отворен пазар, на който родните фирми все по-трудно устояват на големия натиск на световните марки, а приключи ли бизнесът с една марка, тя просто умира. Затова трябва да следите пулса на потребителите, както и поведението на вашите конкуренти, и то не само в България, а най-вече на глобалния пазар, и да не се съпротивлявате на промяната. Иначе тя ще ви помете! Спрете ли да създавате емоция у потребителите, краят не е далеч.

Royal Castle

Design Hotel & Spa

Enjoy the Beauty!

Royal Castle Hotel & Spa · Elenite Bulgaria
Phone: +359 55 468 960
call centre: +359 70 018 411
www.royalcastle-bg.net

С куче на работа в Гугъл

Около 20
българи се
трудят в
компанията

Градината

НАТАЛИЯ МАЛЧЕВА,
Сан Хосе-София

Да вземеш кучето си с теб в офиса може би изглежда абсурдно за повечето работни места, но не и ако ходиш на работа в гугъл. Това разказаха българите в централата на интернет лидера в Сан Хосе. Специални автобуси возят хората, които не искат да оставят лабрадора или пудела си сам въкъщи. В кампуса дори има кафене, което носи името на първия домашен любимец, който е положил традицията служителите да водят кучетата си в офиса. Щастливите служители са продуктивни и ефективни в работата си, обясни стремежа в Гугъл да съобразяват работния процес с личните нужди на служителите си пресаташето на компанията Маги Шийлс. За бизнеса е важно служителите ни да се чувстват като у дома си в кампуса, обясни тя. Освен 17-те стола, в които се сервира безплатна храна и напитки, на заетите в Гугъл са осигурени и хиляди други удобства. Във всеки един момент те могат да потърсят и намерят забавление, защото всъщност идеите се раждат не на бюрото в офиса, а именно когато си почиваш. Служителите имат на разположение волейболно игрище, скейт и велоалеи, няколко фитнес центъра, могат да дадат грехите си на пералня, да си направят масаж или да се насладят на хубав филм в кинозалата. И всичко това е безплатно, като освен това е отделено внимание и на опазване на околната среда – с пластмасови прибори в закувалните и рециклирани салфетки например. В Гугъл организират без-

Кафенето
в Гугъл

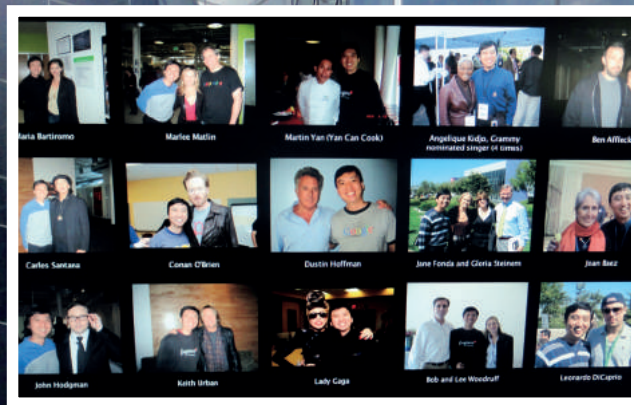
платни курсове за служителите си почти за всичко, което може да ви хрумне – от обучения за повишаване на работната квалификация до курсове за готвачи или бъдещи майки. Често се организират гурме вечери, на които готвят най-известните шефове. Гостуват звезди като Лејди Гага, които се срещат със служителите или изнасят концерти. Един от последните гости, за които се сецам, бе Дейвид Бекъм, обясни Андрей Евтимов, който от няколко години е в Гугъл. На стената на славата в кампуса се виждат дигитални фотоси на едни от най-известните хора на планетата – от американските президенти Бил Клинтън и Барак Обама през Ричърд Гийр, Уги Харлсън и Джина Дейвис до Далай Лама. До тях ще се нареди и снимката на българския президент Росен Плевнелиев, който бе на посещение в САЩ в средата на май.

В кампуса има детска градина, правят се курсове за бъдещи майки, дни на децата и дни на родителите, в които можеш да покажеш на семейството си какво всъщност работиш, къде и кои са колегите ти. Хубаво е, че в кампуса всеки е свободен да говори, да обменя идеи, да придобие знание, обясниха работещите там българи. В същото време освен заплатата, която започва обикновено от около 60 000 долара годишно, всеки служител получава бонуси за добре свършената работа – като такива можеш да получиш дори

от колегите, ако си им помогнал в критичен момент, обясни Андрей.

Всеки в Гугъл се облича както му хрумне – тениска с кецове, екип за спорт или колоездене, къси шорти и джпанки и понякога дори с костюм – когато имат предвидена среща с някой от вицепрезидентите например. Всеки от служителите редовно прави интервюта за привличането на нови работници. За 4 години и половина съм направил поне 50 интервюта, това е част от задълженията на инженерите, обяснява 28-годишен наш сънародник. За да те назначат на работа, трябва да решиш госта за гачи в реално време, а решенията им се следят онлайн. Не е лесно и малко успяват, обясниха българите. Досега не съм давал рамо на сънародник, защото просто не ми се е случвало да интервюирам такъв, обясни 28-годишният младеж. Той споделя, че изпитването на нови колеги е голяма отговорност, защото така се решават съдбите на младежите.

В Гугъл българите са около 20 души, а преди 6 години, когато аз започнах в компанията, от 10-15 000 души българите бяхме едва четирима, обясни Калин Стоянов. Сънародниците ни работят в различните подразделения – инженери, в спелинг тима, финансисти, рекламисти, но твърдят, че биха се върнали у нас, ако от Гугъл им предложат подобни условия в България, защото семействата им са у дома. Най-хубавото в работата ми е усещането, че правя нещо значимо, което има смисъл, категоричен бе Андрей. Младежите с интерес искаха да се запознаят с проекта за бъдещия София тех парк, но натоварената програма на държавния глава Росен Плевнелиев му позволи единствено да се здрависа с Всеки от българите в Гугъл, да ги приветства на родния им език и да обясни приоритетите си и целта на посещението му на английски език. Повечето искаха да разберат как върви проектът и какво точно представлява, защото търсят добра алтернатива на живота си зад океана обратно вкъщи. Христо пък бе категоричен, че иска да основе собствена IT компания в България, но това не може и няма да се случи, докато няма възможност да извършва електронни услуги и плащания.

Екрани

Следващото поколение екрани и видеоприемници ще са тънки няколко милиметра и ще могат да се нагъват като фолио. Това е само едно от разработките на бъдещето, върху които работят в лабораториите на „HP“ в Сан Хосе. Към момента екраните се разработват за армията и ще могат да се възраждат в униформите на военнослужещите. Ще са с големината на часовник. И ако се чудите какво още може да измисли човек и докъде да стигне, ще ви стане ясно, когато разберете годишния бюджет на лабораторията - 3 млрд. долара. От които, както сами признават, има

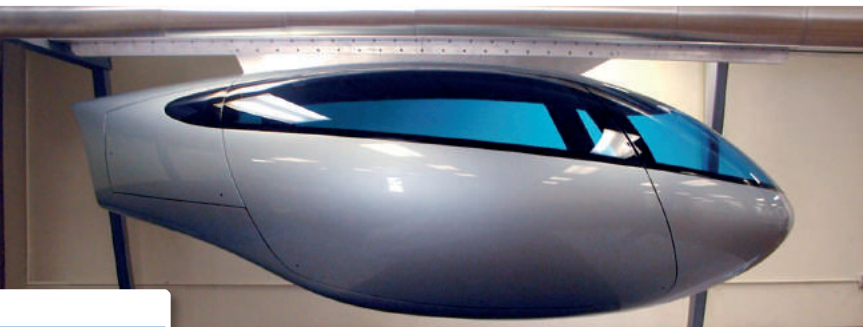
В НАСА тестват транспорта на бъдещето

Кой не си е мечтал, сега си в задръстване, да може да прелети над трафика и за броени минути да стигне до работа, любимото си заведение или киното? И без да участвате във филма „Петият елемент“, мечтата ви е на път да се сбъдне. Защото в НАСА от няколко

години работят върху транспорта на бъдещето. Проектът вече е почти във финална фаза и се търси единствено инвеститор, който да вложи нужните средства. Възможност не става

въпрос за летящи коли, а за минивлакчетата, които се движат на магнитни възглавници, прикрепени за вдигнати високо над земята платформи благодарение на електрически мотор. На външен вид кабинките, които ще са следващото поколение лични автомобили, приличат на хибрид между скоростен влак и кабинка за лифт. Те ще се движат над големите мегаполиси, като така ще позволят да се избягва трафикът и да се щади околната среда. С минивлакчетата ще изчезне и проблемът с паркирането. Ще има станции, на които да ги оставите, но ако няма празни места, те просто ще продължат да се движат в изградената система, като не пречат на трафика. Възможност „skytran“, каквото е работното име на транспорта, ще се ползва едновременно като публичен и като личен транспорт. Ако искате - можете да инвестирате в собствено минивлакче, в което има две места.

Интерес към проекта за влак над града вече има от Израел и Бразилия

Него ще можете да програмирате дори спрямо навигацията си. По-евтино ще излиза, ако ползвате произволно такса, което ще поръч-

вате подобно на такси с телефона си. В една система ще могат да се движат едновременно 14 000 превозни средства на час, като спирки ще има във всички търговски обекти и централни места, обясниха идеята си в НАСА. Влакчетата ще са изключително сигурни, защото няма как да се сблъскат, за разлика от безпилотни автомобили например, които не могат да различат движещо се от спряло превозно средство. Естествено ще има и всякакви връзки и възможности за изход от системата, подобно на отбивки на магистрала. Предимството на този транспорт е, че лесно се изгражда и сглобява според нуждите като гигантско легло. Влакчетата ще се движат с до 70 км в час в града и около 200 км. извън него. За кратки разстояния, например полети до 2-3 часа, с тях ще се придвижвате по-бързо, обясниха авторите на проекта. Причината е, че макар и да се

движат с 800 км в час, при самолета минавате куп проверки и процедури преди качването, които ви ангажират още няколко часа. Влакчетата ще се управляват от компютър и ще ви позволяват да гледате филм, да слушате музика или да се гримирате, докато пътувате. Вероятно ще бъдат предпочитан транспорт и от родителите, защото ще могат да карат децата директно до училище или на гости при приятели, без да се притесняват, че има опасност за тях. Единственият недостатък на возилата засега е, че нямат предвиден багажник. Тъй като отгоду е магнитна възглавница, а отгоре са захванати подобно на лифт, няма място и за външен багажник. Така, за да отидете с куфари до летището например, може да ви се наложи да наемете две влакчета. Цената за превоз ще излиза около 75 ст. за 1,5 километра. Очаква се в изграждането на системите първо да инвестират големи общини, които имат многомилионен трафик. В САЩ е по-трудно заради многото нужни одобрения, затова вероятно първо ще реализирате проекта в Бразилия или Израел, откъдето също има огромен интерес, обясниха изобретателите.

ВЪРХУ ФОЛИО

възвръщаемост едва 3-4%, а разработването и внедряването на гаден продукт отнема години, понякога и десетилетия. Супер полезно за всяка компания е да се сдобие с memristor. Това е флашката на бъдещето, при която няма опасност да изгубите каквато и да е част от предвидената за съхранение информация. Част от тези опити е и създаването на гъвкав софтуер, който можете да ползвате където и да сте и да няма нужда да сменяте стария харддиск. Например в момента в НР работят и върху Central Nervous System for the Earth, която би трябвало да ни даде възможност да общуваме с планета-

та като с живо същество. По този начин ще се предвиждат земетресения и други природни катаклизми, убедени са в лабораторията. Чрез social computing пък в Сан Хосе могат точно, почти до долар, да изчислят приходите от следващия филм на Брад Пит или на Джордж Клуни. Изследването се прави по най-пръв поглед ненаучен начин - чрез анализ на постинги в социални мрежи като Фейсбук и Туитър. Вече е факт ePrint, който позволява да принтирате на машината у дома си фотос или документ, независимо къде по света се намирате. Системата Magcloud, също разработена в лабораторията,

позволява да си направите собствено списание. Веднъж щом качите направените по ваш дизайн и идея страници, можете да си поръчате само едно копие или толкова, колкото са ви нужни. За професионалните издатели на списания пък е удобно, че клиентите си поръчват продукта им и не се налага да дават излишни разходи за хартия или печат, а след това да бракуват копия. Сред интересните джъджи, които можете да видите в центъра, са още прилична на огромен мозък топка, която позволява да разчетете и най-ерозивния надпис върху паметник, както и симулатор за Формула 1.

ФОТО РОЙТЕРС

Петгодишният Фреди Потър „изстрелва“ своята совалка играчка в градината на Кенеди Спейс център

АЗ,

Посетител на центъра се пробва на пилотското място в совалката

Не е лесно да издържиш подготовката за астронавт, убеждават се гостите на центъра

HTTP://KENNEDYSPACECENTER.COM

Кенеди Спейс Център на НАСА ще ви изстреля директно в орбита, изпробвайки совалка симулатор или просто като ви срещне на живо с хората, били вече в Космоса

ИВАЙЛО ДАСКАЛОВ

Kennedy Space Center (KSC), е базата на НАСА, която е в основата на Всеки един космически полет на САЩ от 1968 г. насам. Въпреки че в момента програмите, включващи хора на борда, са в застои, KSC продължава да ръководи изстрелването на безпилотни ракетни съоръжения.

Разположен на Мерит Айленг, центърът се намира между градовете Маями и Джаксънвил, щата Флорида, и обхваща площ от 570 квадратни километра в близост до авиобаза Кейп Канаверал, от която НАСА изстрелва совалките си. Приблизително 13 100 души са работили в него за 2011 г., а 2100 от тях са на служба в правителството. Иконната сграда на базата е така наречената VAB, или мястото, където се извършва сглобката на превозните средства. Тя е четвъртата по големина структура в света и номер едно по време на завършването си през 1965 г.

Създаден по времето на президента Дуайт Ајзенхауер, космическият център първоначално е в конкуренция със Съветския съюз.

През 1961 г. президентът Кенеди поставя амбициозната задача за кацане на Луната преди 1970 г. Това довежда до разширяване на центъра от няколко сгради до вида, в който е днес. За целта НАСА започва преговори с щата Флорида за придобиването на допълнителни 340 квадратни километра земя.

Тази година космосрумът отбелязва своята 50-годишнина, след като на 1 юли 1962 г. официално е открит Оперативният център за изстрелване.

KSC е основна туристическа дестинация на Флорида. Голяма част от територията му е зона с ограничен достъп и това го превръща в светилище за дивата природа. Не е рядкост да се натъкнеш на белоглав орел, американски алигатор или глизан, както и на множество изчезващи растения. Най-съществен интерес обаче предизвикват атракционите, пресъздаващи света на необятното. Срещу \$45 за възрастен и \$35 за дете си осигурявате пълен достъп до IMAX космически филми, експонатна изложба, автобусна обиколка и така наречената the U.S. Astronaut Hall of Fame - Зала на славата на

Изстрелване на совалката Атлантис STS-135 на 8 юли 2011 година

Хлапета се забавяват във фонтаните на Кенеди Спейс Център сред макети на космически совалки

АСТРОНАВТЪТ

американските астронавти. За да се насладите на обяд с истински астронавт на НАСА, е необходимо да се бръкнете с още \$25. За тази сума имате рядката възможност да получите отговор на въпросите си директно от специалист, а простата сметка показва, че от 6 милиарда души на земята едва приблизително 500 някога са летели в Космоса.

Десетилетия назад милиони хора затаяват дъх при първите стъпки на Нийл Армстронг върху лунната повърхност. Чрез показа на съкровища от мисиите на Аполо Кенеди Спейс Център дава възможност да се докоснете до изживяването на астронавтите. Наред със скафангъра на Алън Шепард са изложени и множество други експонати, както и списък с инструкции за това как точно да се разположи американското знаме. Не е за подценяване и изложбената зала, посветена на телескопа „Хъбъл“. От най-далечните краища на Космоса идват и най-ярките и точни образи, познати на човека. Кръжащ на 350 мили над планетата Земя, „Хъбъл“ е най-мощният телескоп в историята и способен да заснеме изображения, непознати досега. 🍷

Костенурка се разхожда из алеите преди старта на совалката „Дискавъри“. Много редки видове животни и растения населяват свободно Кенеди Спейс Център

ФОТО РОЙТЕРС

Полетете сами

Кой не е мечтал да бъде космонавт? Представете си се като пилот на совалка... Сам можете да усетите чувството преди изстрелването в космическия център Кенеди. Програма за обучение ви дава възможност да се потопите във вълнуващия свят на астронавтите. \$145 е цената на половин ден професионален инструктаж, фокусиращ се върху изпълнението на мисии. От НАСА използват реалистичен симулатор, който е в състояние да ви накара да забравите, че се намирате на Земята.

Едно от най-красивите и граматични изживявания буги и най-съществен интерес сред публиката. Гръмотевичният тътен от старт на совалка на НАСА се запечатва в съзнанието до живот, но малцина са тези, които успяват да проследят подобно събитие на живо. От НАСА съветват да се информирате от сайта им за предстоящи стартове, но бърза проверка утвърдява, че в близко бъдеще такива не са планирани. Последният е проведен на 30 Април, когато ракета Falcon 9 изстрелва космическия кораб Dragon C2, проектиран да доставя провизици за Международната космическа станция.

Кенеди Спейс Център безспорно е един истински Дисниленд за възрастни и очарова не само търсачите на силни усещания, но и уравновесените и любознателни личности. През годините се е превърнал в притегателна точка за милиони души, а от НАСА правят всичко възможно интересът към основната им база да не стихва.

АЛЕКСАНДЪР ДРАЙШУ

През последните месеци новините за големите американски и азиатски технологични концерни рязко зачестиха. Единственото странно нещо в това е, че поводът в повечето случаи не е нов продукт или пък прогнози за финансови резултати. Битката за пазарни дялове се пренесе от терена на иновациите и директната схватка за клиенти право в съдебните зали. Причината за това са къде обосновани, къде не толкова обвинения за нарушаване на интелектуалната собственост между конкурентите в условията на непрекъснато растящите залпове от патенти. Ето кой, какво и срещу кого предприема, за да запази предимство в тази война:

Патентите – новото

Apple срещу Samsung

Враждата между Apple и Samsung всъщност въплъщава борбата за надмощие на пазара на таблети и смартфони. От Apple са не само убедени, че операционната система Android е копие на iOS, като по този начин нарушава редица патенти на компанията от Купертино, Калифорния, но и водят редица спорове относно дизайна на продуктите със своите южнокорейски конкуренти. По този начин Apple продължава своята задочна битка срещу Google, насочвайки се срещу един от основните му съюзници.

Две от местата, които се превръщат в игрално поле на този спор, са съдът за интелектуална собственост в Дюселдорф, Германия, станал известен като основно съдилище за решаване на подобен рог спорове, както и Калифорния – домът на Apple. В Дюселдорф първата победа през 2011-а спечели Apple. Конкурентът на iPad - Galaxy Tab 10.1 – бе спрял от продажба за няколко месеца, докато Samsung не пусна

Битката на големите компании се пренесе от терена на иновациите към съдебните зали. От това обаче потребителите повече губят

Yahoo срещу Facebook

Позакъсалият през последните години интернет концерн Yahoo през януари се противопостави публично на редица приложения на социалната мрежа, нарушаващи техни патенти за онлайн реклама, отбелязване на снимки, настройките за сигурност, както и показването на актуални новини. Отговорът на Facebook не закъсня и те от своя страна отговориха с обвинения за нарушаване на същата цифра от 10 патента. Освен това, в желанието си да подсили позициите си в този спор, Facebook закупи редица патенти на IBM, за използването на които Yahoo плаща лиценз.

Моментът, в който се случва това, изглежда като добре обмислен ход от страна на Yahoo – през 2004 година, малко преди излизането на Google на борсата, Yahoo предприема същия ход. Едва ли е случайно това, което се случва и сега. Толкова по-ясно звучат обвиненията от страна на Facebook, че конкурентите им не обръщат толкова внимание на иновациите, колкото на споровете помежду им.

Не на последно място трябва да отбележим, че макар и Microsoft все още да остава настрана от тези събития, тенденцията към „въоръжаване“ с така ценните технологични патенти не подминава и тях. Наскоро софтуерният гигант успя да финализира закупуването на около 800 патента от AOL на цена от 1,1 милиарда долара. По този начин позагубилият от славата си интернет концерн прехвърля значителна част от патентите си върху онлайн търсачки и съпътстващите ги реклами.

Въпросът, който трябва да си зададем, е, какво печелят потребителите от това? А потребителите по скоро губят – губят част от иновациите, защото патентите все по-малко служат за защита на новото, отколкото за воденето на загочни спорове за надмощие. Така например в Германия притежателите на iPhone в момента не могат да използват Push технологиите заради спечелено дело за правата върху технологията от страна на Samsung. Така за потребителите остава да очакват от какво гружо ще ги лишат тези спорове.

оръжие на техно фронта

променения 10.1N на пазара. След поредното нападение от страна на Apple пред съда обаче той поставя нови, че продуктът от Южна Корея вече се различава достатъчно от своя американски конкурент. Не оставайки длъжни, от Samsung започнаха от своя страна редица дела с обвинения срещу американския концерн, касаещи прехвърлянето на данни и управлението на устройствата.

Ако поставим на единия фронт Apple, а на другия – Samsung и Motorola, като двата основни производителя на мобилни устройства, ползващи Android, както и Google като създател на операционната система, тогава виждаме и логиката в съпътстващите съдебните процеси събития. Паралелно с тези събития наблюдаваме и сделки от сериозен мащаб, касаещи, на първо място, патенти, да бъдат извършвани и от двете страни: Apple, както и други технологични гиганти, като Microsoft, Sony и RIM (производителят на BlackBerry), се възползваха от ликвидацията на патентите на канадския телекомуникационен концерн Nortel, за да си гарантират правата върху общо над 6000 патента за сумата от близо 4,5 милиарда щатски долара. Google по никакъв начин не остава по-назад, завършвайки закупуването на 17 000 патента на Motorola, с които да прибави достатъчно „муниципи“ към арсенала си, за да може да защити своя Android от бъдещи нападения. Измежду тях се открояват някои от ранните патенти на Motorola върху основополагащи иновации като мобилни устройства и софтуер за сигурност.

Oracle срещу Google

ORACLE®

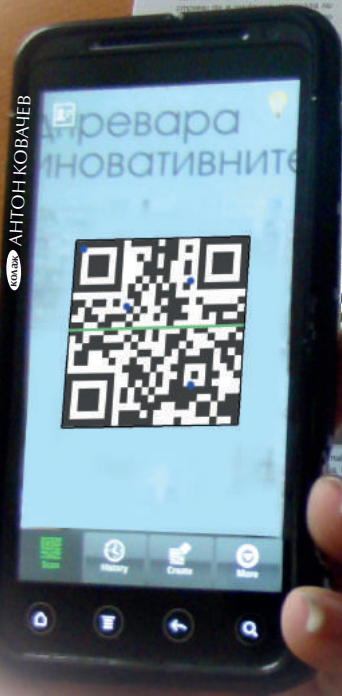
Google™

Спорът между двете американски компании се води за използваните в операционната система Android Java-базиран приложения, които нарушават редица патенти на Oracle – най-голямата компания за софтуер за обработка и съхраняване на бази данни. И след като двете дружества не стигнаха до извънсъдебно споразумение, и тази битка се пренесе в храма на Темуга. 🍷

Първите QR кодове започват работа в автомобилната индустрия. В началото те се използват, за да се следи производствения процес при сглобката на колите. Технологията е патентована през 1994 г., но набира изключителна скорост с навлизането на модерните мобилни технологии. Могат този път идва от Изток – азиатските държави откриват предимството на магическите квадрати.

КОДЪТ НА НОВОТО ПОКОЛЕНИЕ

АНТОН КОВАЧЕВ

Магическите QR квадратчета казват повече, отколкото очакваш

АНТОН
АНДОНОВ

Висенето с часове пред витрините на модните брандове по света отице в историята. Вече е достатъчно само да минеш покрай магазина или просто да намериш и сканираш малкото черно квадратче, разположено на рекламния банер във вестника или около табелката с работното време на любимата марка, а след това да се прибереш у дома. Там, излегнал се удобно на дивана, спокойно „ще влезеш в час“ с всички оферти на деня от бранда. За цялата операция е достатъчно да имаш смартфон и да сканираш последното чудо на техниката, наречено QR kod /quick response - бърз отговор/.

В магическото квадратче се намира целият магазин с всички стоки, цени и инфото, което е необходимо, за да направиш най-правилния избор. Не, няма шега! В наглед сложната плетеница от правоъгълници и линии се крие информация.

Технически грамотните ще кажат, че QR-ът е двуизмерен баркод, съдържащ голям обем от информация, с цифри и текст. Тя се запамятава и разчита от умните телефони. Апаратите с операционна система Symbian имат предварително инсталирана и качена програма за четене на кодовете, а за телефоните, работещи с Android или iOS на Apple, тя просто трябва да се свали от съответния маркет за безплатни приложения. След

това всичко става просто като гетска игра. Насочваш камерата на телефона към баркода, апаратът разчита QR-а и на екрана се открива всичко, което рекламодателят иска да ти каже. Освен това кодовете вече се използват и като ваучери за намаления при пазаруване и дори за визитни картчички.

В интернет съществуват сайтове, в които сам можеш да генерираш собствен QR kod, и то напълно безплатно. В мрежата има достатъчно генератори, които ще оплетат текста, който искаш да достигне до клиента или любимия човек например. Всъщност едно от най-странните обяснения в любов е направено точно с баркод, а американката, за която било предназначено, изпуснала телефона от изненада.

Новата технология стана обект на атака от страна на киберпрестъпниците. Те я използват, за да проникнат в сърцето на смартфоните, оттам и към личните компютри на собствениците, за да откраднат пароли за банкови сметки, имена и друга информация. Проблемът накара разработчиците на антивирусни програми да увеличат защитата пред разчитането на QR-а. За миналата година Google премахна над 100 злонамерени приложения от Android Market, откъдето съществуваше реална опасност от кражба на информация, а общият брой на злонамерените атаки само за четвъртото тримесечие на годината надхвърли 1 милион. Експертите посочват, че най-голям е пазарът сред най-напредналите в QR посланията държави – САЩ, Великобритания, а атаките идват от Бразилия. Към момента хората между 18 и 34 години най-често проверяват скритото зад QR kod а откъд океана. Повечето от тях – 60% - са мъже, а домакинствата им имат доход от 100 000 долара на година или повече.

Най-невероятната употреба на QR кода бе в Холандия. Там Кралският монетен двор отсече през 2011 г. юбилейни златни и сребърни монети. Отпред е изсечен ликът на кралица Беатрис, а на гърба има QR kod с информация за монетния двор. Поводът за пускането им бе 100-годишният юбилей на Кралския монетен двор. Металните късчета предизвикаха истински фурор сред нумизматите, които извиха дълги опашки точно преди година на 22 юни, за да се сдобият с редките монети. Те се продаваха само два часа на цени 5 евро за сребърните и 10 евро за златните, а никои нямаше право да си купи повече от един комплект.

МОДНИЯТ СИМВОЛ

PRADA

АНТОН АНДОНОВ

Еталон за вкус и символ на непогражаем престиж в света на модата. Това е Prada („Прада“). Тази марка създаде такива обувки, че накара дизайнерите да правят модни колекции по тях. Дори папата не издържа на изкушението и обу Prada, а до ден днешен дамските чанти на модната икона карат сърцето на всеки уважаващ себе си дизайнер да трепне при вида им. „Никога не се отказвайте от мечтите си, следвайте ги, борете се, учете и вървете смело напред по широкия свят“, съветва всеки, гръзнал да следва рецептата за бизнес успех Миуча Прада (Miuccia Prada) – третата от фамилията.

Историята

13 години след началото на миналия век никому неизвестен търговец решава да започне продажбата на

чанти за пътуване. Марио Прада сам измисля формата, обема и цвета им, че дори се занимава и с ушиването им. Най-голямо внимание обаче Марио отделя на материала. За първата си колекция той избира кожа от морж и веднага привлича вниманието на влиятелни клиенти от целия свят. Екзотичната мекота на кожата от морж направо побърква богатшите, които започват да търсят продукцията на Fratelli Prada.

Историята започва в Милано, където и днес се намира най-големият магазин на компанията на най-престижното място за търговия – пасажа „Виторио Емануеле II“.

И продължава до наши дни, в които неговата внучка - Миуча Прада, превърна марката във водеща не само в Италия. Тя по производството и продажбата на чанти, добави към тях несесери и всевъзможни пътни аксесоари, текстил, грехи, парфюми и дори мобилни телефони. Въпреки

Компанията, която през 2013-а ще навърши 100 години, отдавна се превърна в еталон на висша мода и лукс. Но всеки знае - и Дяволът носи „Прада“

образование си по политология Миуча от 1978 година здравостиска юздите на семейната компания. Момичето продължава традицията, завещана от нейната майка Луиза, която ръководи компанията от 1958 г., но за малко не я докарва до фалит, всеки ден да прави нещо ново и различно, за да развива себе си и компанията. Това се оказва рецептата за дълголетие на Prada, която догодина ще стане на 100 години. Но ще продължи да прави луксозни чанти, украсени с кристали, инкрустирани с черупка на костенурка, предизвикващи вкуса на съвременната аристокрация. Същност ръководството на вековната компания се извършва от управленската компания Prada s.p.a. със седалище в Тоскана - регион, известен като център на кожената индустрия и разкошните си морски плажове.

Пътят

Скокът към висините на висшата мода за Prada става възможен след 1978 г. Тогава внучката на Марио Прада наследява от своята майка предприятие за производство и продажба на кожни изделия. Миуча Прада буквално изстрелва Fratelli Prada в света на висшата мода. Същата година тя се запознава с мъжа, за когото впоследствие ще се омъжи – Патрицио Бертели. В началото той е само бизнес партньор, с когото момичето сключва договор за производство и разпространение

на колекции с марката Prada. Бертели има две фирми, които също произвеждат изделия от кожа с най-добро качество. Едната - „Sir Robert”, е в Арецо, а втората – „Granello”, произвежда в Парма. Контрактът открива пътя на компанията към международна дистрибуция на нейните стоки.

След години собственичката на Prada ще признае: „Ако не бях срещнала Патрицио, най-вероятно щях да захвърля всичко или нямаше да постигна това, което виждате в момента!” Признанието идва сякаш да покаже, че зад всяка преуспяла жена стои мъж.

Ударът

1989 е годината, когато за първи път марката Prada прави pret-a-porte. Колекцията на Миуча се отличава от наложените за времето си ярки цветове, превърнати в символ на женската сексуалност и изненадва със своите изчистени форми и събраност в цветовата гама. Доминира любимият на Миуча черен цвят, а колекцията печели симпатиите на предпочитаните строгата елегантност бизнес дами със своята изисканост и простота. „Контрастът винаги печели”, не без задоволство ще каже, когато си припомня дебюта на модния подиум, Миуча и ще продължи да

залага на елегантния шик.

Въпреки че модната критика разбива на пух и прах дебюта на Prada, почитателките на съдържания разкош започват да търсят новата марка. Изборът им не е повлиян дори от гумите на моден корифей, според когото грехите на Prada „приличат на униформа за хора, лишени от граждански права”.

Скоро обаче напук на всички критики марката Prada се превръща в кумир за младите италианци. През 1992 г. излиза нова колекция, наречена Miù Miù. В името е скрито името на нейния автор – Миуча Прада. За рекламата на грехите компанията прибегва до „странни” за времето си семейни фотографии, на които моделите влизат в образи на бездомни деца, позиращи в различни пози. Шест години по-късно излиза и линията Prada Sport, която произвежда обувки за тенис, а след това идва Prada Beauty, произвеждаща парфюми.

„Грозната”

Смелата Миуча не се притеснява да демонстрира индивидуалност. Когато през 90-те години на миналия век тя пуска слънчеви очила, тяхната дебела, квадратна рамка с ярки цветове не просто изненадва, а направо стряска модните експерти. Очилата са в очевиден контраст с всичко показвано досега и веднага си спечелват прякора Грозните. Но точно тази колекция

Магазин на модната къща в Хонконг

на 2-жа Прада печели Гран при на Международния конкурс за дизайн в САЩ в категорията модни аксесоари. Така очилата се превръщат в поредната визитна картичка за търговската марка.

Експанзията

В същото време славата на търговската марка продължава да расте. Prada открива втори свой магазин в Милано на престижната Via della Spiga, който засиява със светлозелените си стени. Този цвят след 1983 година ще се превърне в емблематичен за всеки магазин на Prada по света. Дизайнерът на всеки обект е създаден от архитектурните бюра Rem Koolhaas и Herzog & de Meuron. А в тях вече се продават освен пътни чанти и куфари, аксесоари, обувки и мъжки и дамски грехи. Постепенно магазините на компанията стават над 170. Те са в най-големите градове в четирите краища на света. В САЩ марката се продава на небезизвестното Пето авеню, Медисън авеню, Манхасет и Сохо в Ню Йорк. В Чикаго, Сан Франциско, Лас Вегас, Аспен, Бостън и на Бевърли Хилс в Лос Анджелис са дръзките магазини на Prada.

Сделките

Собственост на Prada през 90-те години на миналия век бе римската модна марка Fendi. Заедно със славата обаче Prada наследи и огромните дългове на компанията. Това принуди миланската фирма да продаде половината, а след това и всички свои акции от Fendi на френската LVMH.

В навечерието на новото хилядолетие Prada купи най-известния английски производител на обувки - Church's, но по-късно продаде 45% от него на Equinox.

Prada успя да изгради с годините отлично сътрудничество с южнокорейския производител на мобилни телефони LG Electronics. От 2007 година насам на пазара вече са три модификации от серията LG Prada, чиято стартова цена е над 800 долара. Миланската компания стана първата в света, която през 2009 г.

Миуча Прада със съпруга си Патрицио Бертели. Ако тя е вдъхновителят на компанията, той е мозъкът, а двамата заедно я извеждат на върха

започна продажбата на телефон, който чрез Bluetooth се свързваше с часовник за ръка. Технологиата бе наречена Prada Link, а хората, които я използваха, можеха да четат SMS-ите си направо на циферблата. Най-новият смартфон на LG Prada работи с Android и първа се бори за добри продажби на пазара, след като се появи в края на миналата година. Суперударът на компанията безспорно се нарича романът „Дяволът носи Prada“. Защото разказът за злата, егоцентрична шефка, облечена само в маркови грехи, през 2006 г. бе филмиран, а невероятната Мерил Стрип я изигра така, че го следващата ѝ роля в киното всички я наричаха Мерил Стрип Прада. Лентата пожъна небивал успех, а безплатната реклама никога не е в повече. Дори и за марка като Prada. 🍷

Библията

Италианската модна къща Prada издаде и книга. Изданието събра на своите 708 страници всичко, направено в света на модата през годините. Книгата се нарича Prada, струва 100 евро и може да бъде поръчана по интернет от сайта на компанията. Модната библия предлага факти и много снимки от историята на марката. Тя има два раздела - Inside и Outside.

Prada е четиво за най-успешните модни линии, произведени от италианците. Тук са събрани грехи, обувки, чанти, аксесоари, както и всички рекламни кампании и иновации на бранда в архитектурата, дизайна, киното.

Сюзан Колинс

литературната кралица в сянка

Въпреки огромната си популярност авторката на хитовата трилогия „Игрите на глада“ избягва максимално всякаква публичност и е убедена, че интересът към нея скоро ще се измести в друга посока

БЛАГОВЕСТА КИРИЛОВА

В литературната история има немалко постигнали световна слава автори на книги за деца и тийнейджъри. Но на пръстите на едната ръка се броят онези, превърнали се в любимци и на читателите, чиито години не започват с цифрата 1. К.С. Луис успя да го постигне с поредицата „Хрониките на Нарния“, Роалд Дал – с книги като „Чарли и шоколадовата фабрика“, „Матилда“ и „Фантастичният г-н Фокс“, Джоан Роулинг – с „Хари Потър“, а Стефани Майър – със „Звращ“.

Само месец след публикуването на последната част от сагата за драматичната любов между вампира Едуард и просто-смъртната Бела на пазара в САЩ се появи „Игрите на глада“ – първата книга от едноименната трилогия на Сюзан Колинс. В центъра на сюжета е 16-годишната Катнис, а действието се развива в недалечното бъдеще, в което на мястото на унищожената от суша, пожари, глад и войни Северна Америка се е появила държавата Панем. Дванайсетте ѝ окръга ежегодно избират чрез лотария по едно момче и едно момиче на възраст между 12 и 18 години за участие в брутално риалити шоу. В него те са принудени да се избиват помежду си, докато остане само един оцелял.

Великолепно написан и съчетаващ елементи на екшън, приключенска грама, любовна история, митология и научна фантастика с философски разсъждения и морални послания, романът се превърна в абсолютен литературен феномен. Повече от 100 седмици той не слезе от класацията с бестселъри на „Ню Йорк Таймс“, Стивън Кинг го определи като „пристрастяващ“, а Стефани Майър – като „изумителен“. Междувремевно бяха публикувани втората и третата част на трилогията – „Възпламеняване“ и „Сойка присмехулка“. А Сюзан

Колинс сподели в интервю, че

се е вдъхновила за историята

В книгите една нощ, докато превключвала тв каналите.

„По един от тях вървеше някакво риалити предаване, в което младежи се състезаваха за милиони долари, а по друг даваха репортаж от войната в Ирак – разказва писателката. – Двете картини някак се сляха в главата ми по много притеснителен начин. Това беше моментът, в който се роди идеята за историята на Катнис. Като вдъхновение ми послужи също древногръцкият мит, разказващ за това, как като наказание за миналите си грехове атиняните периодично са принасяли в жертва на чудовището Минотавър 7 младежи и 7 девойки, а царският син Тезей доброволно е пожелал да бъде изпратен при него. Катнис е футуристична версия на Тезей, защото също доброволно заема мястото на сестра си в игрите. А те пък са футуристична версия на римските гладиаторски борби – извратено забавление, измислено от безмилостните управници. Впрочем пътят, който изминава Катнис, е същият като този на Спартак – от роб тя се превръща в гладиатор, после в бунтовник, а накрая в лице на войната.

Огромната популярност на трилогията спечели на Сюзан място в класацията на 100-те най-влиятелни личности в света за 2010 г., изготвена от авторитетното списание „Тайм“. В края на март пък от най-голямата онлайн книжарница в света „Амазон“ обявиха, че тя е най-продаваната авторка сред потребителите на електронните четци Kindle.

Само няколко дни след разпространението на тази новина по световните екрани се завъртя

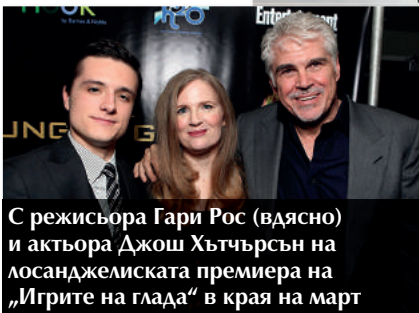
екранизацията на първата част

на „Игрите на глада“. Сценарият е написан от самата Сюзан, а в главните роли са Дженифър Лоурънс, Джош Хътчърсън и Лиъм Хемсуърт. Филмът беше посрещнат ласкаво от критиците и само за месец натрупа приходи от 531 млн. долара. А точно година по-рано, когато Лоурънс получи ролята на Катнис, голяма част от феновете на поредицата буквално задръстиха блогосферата с възмутени комента-

ри – била твърде стара, прекалено руса, недостатъчно слаба и какво ли още не. За да успокои страстите, режисьорът на филма Гари Рос тогава даде специално интервю, в което обясни, че самата Колинс е одобрила избора на актрисата.

„Дженифър е невероятна във филма – заяви неотдавна писателката. – Наясно съм, че когато прочетеш някоя книга и започнеш да чувстваш героите от нея близко, след това е шокиращо да ги видиш на екрана, защото си си ги представял по различен начин. Но двамата с Гари бяхме абсолютно уверени в избора си и мисля, че не бихме могли да намерим по-подходящи актьори от тези трима прекрасни младежи. Хората се хващат за незначителни неща като цвят на косата или нещо друго, свързано с физиката. Но за нас нямаше нищо по-важно от това да изберем актьорите, които ще се справят най-добре със задачата да накарат героите от книгите да оживеят на екрана. И тримата получи-ха ролите си след това, което показа на прослушването, защото бяха изумителни.“

Мнението на писателката има огромно значение за милионите ѝ почитатели, макар те

С режисьора Гари Рос (вдясно) и актьора Джош Хътчърсън на лосанджелиската премиера на „Игрите на глада“ в края на март

твърде рядко да го чуват директно от нея. Въпреки огромната си популярност, тя до голяма степен си остава

обвита в мистерия

изключително трудно се съгласява на интервюта, а по време на малкото ѝ четения пред публика и срещи с фенове достъпът с телевизионни камери е строго забранен. Дори информацията в официалния ѝ сайт е някак странно неактуализирана. На него има само кратка биографична справка и интервю, гадено доста преди публикуването на

първата част от „Игрите на глада“ и нямашо нищо общо с нея. Трилогията присъства само под формата на снимки на кориците на книгите и цитати от възторжените ревиюта в пресата.

„Не съм човек, който би се заслепил от блясъка на славата – гласи обяснението на Колинс за всичко това. – Писателка съм от дълго време. В момента „Игрите на глада“ се радва на много голяма популярност, но това ще отминне. Фокусът на общественото внимание ще се измести върху нещо друго. Винаги става така. И това ми се струва съвсем естествено.“

Родена на 10 август 1962 г. в Хартфорд, Кънектикът, Сюзан пораства с трима по-големи братя и сестри. Баща ѝ е доктор по политически науки и военновъздушен офицер, който замива да служи във войната във Виетнам, когато тя е на 6 години.

Връща се изключително травма-

Дженифър Лоурънс като Катнис в кадър от филма

тизиран и до края на живота си е измъчван от ужасяващи кошмари. Като дете Сюзан често се буди нощем от силния му плач насън, а после дълго време не успява да заспи отново. Заради работата му на преподавател семейството постоянно пътува из страната, а през 1975 г. се установява в Бруксвел. Там г-н Колинс използва всяка възможност да образова децата си по въпросите, свързани с тежкото минало на региона. Нито един паметник или място на сражение не са подминати, без да бъдат подробно обсъдени.

„Веднъж отидохме да разгледаме някакъв замък и по пътя аз си представях, че ще се почувствам като в приказките – спомня си писателката. – Вместо това получих

урок по строене и предназначение на крепостта

Баща ми специално гържеше да

ни покаже местата, откъдето са изливали нагорещено масло върху противниците, както и следите от острietата на забилите се стрели. Но за него не беше достатъчно просто да ни покаже местата, на които са се водили битки. Държеше да ни разкаже подробно защо са се провели, как са протекли и какви са били последиците от тях. За щастие, имаше гарбата да разказва по увлекателен начин и умееше да преценява колко информация за войни може да поеме едно дете. Мисля, че това беше начинът му да ни подготви за определени аспекти от живота.”

След като семейството се връща от Европа, Сюзан завършва училище по изящни изкуства в Алабама, а след това записва драматично изкуство и телекомуникации в университета на Индиана. Магистърската си степен по творческо писане изкарва в Нюйоркския университет, а през 1991 г. започва работа като сценарист на телевизионни предавания за популярния детски канал Nickelodeon. Занимава се с това точно десетилетие, докато близкият ѝ приятел Джеймс Проймъс, автор на детски книги, не я поощрява да тръгне по неговия път. Така през 2003 г. в САЩ е публикувана първата от общо петте части на поредицата на Колинс „Хроники от долната земя”. Тя е вдъхновена от историята в „Алиса в Страната на чудесата” и проследява приключенията на 11-годишния Грегор, който попада в погземен свят под Ню Йорк, обитаван от гигантски животни и насекоми, борещи се за надмощие. Последната книга от поредицата излиза на американския пазар през 2007 г., а идеята за „Игрите на глада” вече отдавна е оформена в глава на писателката. Днес тя е убедена, че трилогията се е появила точно навреме и че посланията ѝ в никакъв случай не са преувеличено мрачни.

„Това не е приказка, а история за война

- казва Колинс. – А във всяка война има трагични загуби, които трябва да бъдат оплаквани. Надявам се книгите да накарат читателите да се замислят

по-дълбоко за нещата, на които са свидетели и които гледат по телевизията. Днешната младеж е потънала толкова дълбоко в изкривената от медиите реалност, че се е изолирала от истинската болка и насилие над другите, от реалните трагедии, които се разгръщат пред очите ни. Искам да накарам читателите ми да си задават въпроса, доколко нещата, които се случват в книгите, съответстват на тези в собствения им живот. Достатъчно е дори само да осъзнаят, че възприемат храната като гагеност, докато толкова много хора по света умираат от глад.”

От няколко години писателката живее в Нютаун, Кънектикът заедно със съпруга си – актьора Кеп Прайър, сина си, дъщеря си и 2 котки. Признава, че от известно време прави проучвания във връзка с новата тийн поредица, която възнамерява да пише, но, върна на себе си, категорично отказва да издаде каквито и да било подробности за нея.

Твърдо решена е да продължи да прави всичко по силите си, за да не започнат да я разпознават на улицата. Заради нестихващата популярност на поредицата „Игрите на глада” и предстоящите екранизации на втората и третата част от нея тази задача ще става все по-трудна. 📖

Писателката по време на среща със свои почитатели

В България книгите от трилогията също не слизат от класацията на най-продаваните романи

ГОРЕЩА ТОЧКА

от Вашия град

ГЛЕДАЙТЕ НА ЖИВО С НИКОЛАЙ БАРЕКОВ

КАКВИ СА ГОРЕЩИТЕ ПРОБЛЕМИ НА ВАШИЯ ГРАД?

■ БАТАК

■ ПЛЕВЕН

■ ПЛОВДИВ

■ РУСЕ

■ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

■ БУРГАС

■ СТАРА ЗАГОРА

■ ВАРНА

TV7.BG

БЛАГОВЕСТА КИРИЛОВА

Отговорът на въпроса „Каква музика слушаш?“ е толкова разобличаващ, че неслучайно почти винаги се превръща в една от основните теми на разговор между непознати. Потвърдили са го многобройни проучвания, според които списъкът с 10-те любими песни на даден човек е изключително точен показател за неговата креативност, свободомислие и ниво на екстровертност. Със същата сила това важи за предпочитанията към филми, книги, картини и всички други произведения на визуалното изкуство. Защото ние ги „консумираме“ основно за да задоволим емоционални потребности, които са заложили в основата на същността ни. А по този начин предоставяме на другите възможност да ги използват като незаменими помощници при формирането на впечатленията си за нас.

„Вкусът за изкуство и литература е врата към живота на всеки човек, защото разкрива в голяма степен какво цени и на какво отдава значение той“, казва Сам Гослинг, професор по психология от Тексаския университет. Но в същото време е категоричен, че дешифрирането на характера въз основа на предпочитанията към музика, филми, книги и т.н. в никакъв случай не е точна наука. Защото при него много често се намесват отдавна възникнали стереотипи, които невинаги са точ-

ни. Феновете на джаза и класическата музика например, като цяло наистина са много добре образовани и с висок коефициент на интелигентност, а тези на къртрито и хитовите поп и попфолк песни в голямата си част са с конвенционално мислене и сравнително ниска креативност. Широко разпространеното схващане, че почитателите на хеви метъла са враждебно настроени и склонни към депресивни състояния, обаче е погрешно. Доказано е, че в повечето случаи те са изключително крехки натури и като се изключи възрастта, се доближават по характеристики до групата на слушащите джаз и класическа музика.

Психолозите обясняват, че точно като характера, вкусът към изкуство се формира под въздействието на много фактори – обща интелигентност, памет, бързина и дълбочина на асоциативното мислене, познавателна способност, дарба за научаване на чужди езици, различни силно емоционални преживявания, дори наследственост. При повечето хора това се случва в периода между 16 и 24 години, макар че и след него е нормално да настъпят някои изменения в предпочитанията. Те обаче изключително рядко са в коренно различна посока – например от Бритни Спийрс към Бетовен или от Адам Сандлър към Уди Алън. Затова и що се отнася до вкуса, психолозите разделят хората на следните основни групи:

Психолозите са категорични, че предпочитанията към музика, филми, книги и други произведения на визуалното изкуство са тясно свързани с характера и разкриват ключови негови особености

Експериментаторите

Любопитни, творчески настроени и с богато въображение, тези хора постоянно четат ревюта на албуми, филми и книги в търсене на неоткрити съкровища, често посещават галерии и музеи и са отворени към всяка новост в изкуството. Домовете им са пълни с разнообразни по жанр романи, компактдискове и DVD, чувстват се изключително щастливи, когато попаднат на нещо впечатляващо, и на драго сърце го обсъждат нагъло и нашироко с приятелите си с надеждата да ги запалят по него.

„Представителите на тази група постоянно изпитват глад за изкуство, но това в никакъв случай не означава, че имат занижени критерии – казва Джейсън Рентфру, преподавател по психология в университета в Кеймбридж. – Просто интересът им е по-всеобхватен и са склонни да влагат много повече време и пари в задоволяването му, отколкото другите.“

Именно от групата на експери-

ментаторите са и голяма част от занимаващите се с изкуство – независимо дали става дума за музиканти, кинотворци, писатели, художници, фотографи или нещо друго. По правило те имат много по-широко разбиране за това, какво означава качествена и интересна творба. На другата крайност са традиционалистите и хората с бедно въображение, които цял живот могат да гледат предимно уестърни или да слушат класически рок.

Търсачите на силни усещания

Представителите на тази категория са абсолютни екстриверти – активни, жизнерадостни и общителни хора, за които изкуството е преди всичко източник на сетивна възбуда. „Те бързо се отегчават, ако им липсват възнения – обяснява професор Гослинг. – Обичат ярките светлини и силните звуци, харесва им да поемат рискове и постоянно търсят тръпка във всичко.”

Затова и тези хора обожават екшъни, приключенски грами и филми на ужасите, а новинарските емисии и публицистичните предавания им се струват скучни. Тъй като имат нужда от непрекъсната сетивна или интелектуална стимулация обаче, оставят телевизора или радиото включени, докато се занимават с други неща като четене, ядене и дори секс.

Любителите на ярките цветове и провокациите, търсачите на силни усещания се наслаждават на картини, изобразяващи войни, бедствия или екстаз. Затова и могат да

бъдат еднакво привлечени както от абстрактните платна на Джексън Полък, рисувани главно посредством капене и пръскане на боя, така и от хаоса и насилието в прочутата „Герника” на Пикасо.

„Повечето хора предпочитат познатото и реалистично изкуство пред абстракциите и сюрреализма – обяснява Дженингс Брайънт, преподавател по психология в университета на Индиана. – При търсачите на силни усещания е точно обратното, защото те са привлечени дори от болезнени теми.”

Заради нуждата си да се чувстват свързани с другите екстривертите слушат основно музика с много вокали и често ходят по рок концерти и клубове. Междувременно интровертите – съвръжните и самоуверени хора, които обожават да остават насаме със себе си, имат съзерцателен и критически поглед към изкуството. За тях формата е много по-важна от емоционалната изразност. Неслучайно обичат песни с интересен аранжимент и дълбоки текстове, а сред филмите са им любими онези, в които има сложни персонажи и впечатляваща актьорска игра.

Самолекуващите се

Невротичите, емоционално нестабилните и свръхчувствителните хора обикновено са творчески настроени и имат предпочитания към филми, песни и книги, които отговарят на настроението им или могат да повдигнат духа им. Според психолозите и двата вида имат положителен ефект, защото

представителите на тази група се фокусират върху съдържанието, а не върху структурата и умеят да си вадят верните заключения.

Резултатите от мащабно проучване в 30 страни са показали, че слушането на музика е най-ефективният метод за намаляване на стреса, а след него се нареждат гледането на телевизия и вземането на вана.

„Невротичите и свръхчувствителните хора използват изкуството като средство за утвърждаване на собствените си чувства на тъга, гняв или отчуждение – обяснява Джейсън Рентфрой. – Обичат рап и хеви метъл, защото агресията в песните им действа пречистващо. Доказва им, че има и други хора, които се чувстват като тях.”

На другата крайност са уравновесените и оптимистите, които предпочитат формата пред съдържанието и са фенове на всяка класика в изкуството.

Декориращите се

Сериозните, организирани и целеустремени хора, които неизменно спазват правилата и на които винаги може да се разчита, нямат нужда от изкуство като средство за емоционална регулация или интелектуална провокация. Те го възприемат като стока, която може да разкраси дома им или да им помогне при общуването с хора, действително изпитващи интерес към него. Затова и се възбудват преди всичко от търговската стойност и популярността на произведенията на изкуството, подхождат към тях абсолютно рационално.

Но макар и по-малко на брой, има и друг тип декориращи се – онези, които формират предпочитанията си на базата на желанието си да изглеждат „арт” в очите на другите. Хората от тази категория почти насила слушат арии, четат поемите на Данте и гледат филмите на Бергман, и никога не биха си признали, че тайно следят „Биг Брадър” и турски сериали. Психолозите наричат това „мениджмънт на впечатленията”. И препоръчват да се избягва или в краен случай да се използва умерено.

За проблемните зони

Банските на лято 2012-а са изключително разнообразни както по отношение на моделите и стиловете, така и на цветовете и принтовете

ЕДЪР БЮСТ – тъмни цветове, едри шарки, вертикални или диагонални райета, къдрички по долнището, остро деколте.

МАЛЪК БЮСТ – горнище без презрамки, с триъгълни чашки, с къдрички, с пайети или с други декорации, всякакви принтове, миниатюрно долнище.

ИЗПЪКНАЛ КОРЕМ – вертикални или диагонални райета, тъмно долнище и цветно горнище.

ШИРОК ХАНШ И ПЪЛНИ БЕДРА – тъмни цветове, едри шарки.

КЪСИ КРАКА – тъмно долнище и цветно горнище, висока талия.

Плажен сезон

БЛАГОВЕСТА КИРИЛОВА

Мащабна анкета, проведена в САЩ в края на 2009 г., показва, че американките предпочитат да чистят тоалетната, да перат или да закарат колата си на ремонт, отколкото да пробват бански. Резултатите вероятно биха

били същите в почти всички страни. За това, естествено, си има основателни причини. И основната е, че е абсолютно невъзможно да уцелиш модел, в който да се харесаш, без да обикаляш магазините поне един ден. Ако, разбира се, не си уцелил биологичния джакпот и не притежаваш тялото

на Жизел Бюндхен. Но дори и да е така, огромното разнообразие от модели, цветове и стилове бански костюми буквално може да ти замае главата. Точно тук на помощ идват модните тенденции, които значително улесняват избора. За настоящия плажен сезон те звучат така:

Винтидж полъх

Поставени една до друга, гумите „винтидж“ и „бански“ моментално предизвикват асоциации за пищни красавици от 50-те години на миналия век, натъкмени с модели, благоприлично скриващи корема и задните части, но затова пък подчертаващи гърдите по повече от гързък начин. Фактът, че ретро вълната в модата заля с пълна сила и плажния стил, обаче далеч не означава, че банските трябва да са досущ като онези, разхождани от Мерилин Монро, Джейн Мансфийлд и Грейс Кели в периода, преди да стане принцеса. Актуални са по-скоро различни характерни детайли на моделите от онова време, но в осъвременен вариант – висока талия, широки презрамки, долнище, напомнящо мъжки слит, горнище, покриващо изцяло гърдите.

Плетени

Ако са подбрани както трябва, те създават онзи прекрасен микс от елегантност и сексапил, към който се стреми почти всяка жена на плажа и извън него. Класика в жанра са моделите в бяло, но толкова актуалните в момента пастелни тонове също са повече от удачен избор. Едно от най-големите предимства на плетените бански е, че по време на морската почивка съвсем спокойно могат да се носят и извън плажа като част от ежедневното облекло. Изпитани комбинации са тези с шорти от деним, със свободна пола до коляното и с панталони с широк крачол.

Цветове и принтове

Макар да не е на особена почит в модните среди, буквализмът понякога се прокрадва там. Точно такъв е случаят с превръщането на тропическите десени в един от най-големите хитове при банските костюми на настоящия сезон. Папагали, ананаси и тропически растения върхновиха дизайнерите, и то не просто като детайли, а в много случаи в естествения си размер. Като част от тази подчертана екзотика актуални остават и всякакви животински и етно десени, но също и флоралните, геометричните, калейдоскопичните, карето, райетата, точките и какъво ли още не.

На гамите, които не са почитателки на принтовете, също се предоставя богат избор. Освен черното, което е абсолютна класика заради от-

слабващия си ефект, доминиращи ще са пастелните тонове, бялото, оранжевото, жълтото, тюркоазеното и розовото във всичките му нюанси. Всички тези цветове ще са хит и в блестящ вариант – независимо дали е постигнат с помощта на пайети или на материали с металически отблясък. Още по-голяма свобода при избора предоставя фактът, че през този сезон горнището и долнището отново не е задължително да са в един и същ цвят.

С едно рамо

Като се има предвид какъв хит са роклите с едно рамо през последните няколко сезона, съвсем закономерно е банските в този стил също да не напускат модните тенденции. Моделите са изключително разнообразни, но според повелята на дизайнерите презрамката трябва да е широка и моментално да привлича вниманието. Най-лесният начин да се случи това е тя да е в различен цвят от останалата част на банския. Много по-атрактивно е обаче да бъде декорирана по някакъв начин – било то с мъниста, с кристали, с пайети, дори с изкуствени перли.

Без презрамки

Отличаващи се с изключителна елегантност, те стоят великолепно на жени с малък и среден размер бюст, но всички други трябва да стоят далеч от тях. Моделите са разнообразни – горнището може да бъде във формата на повдигащи чашки с различна форма или да покрива почти изцяло гърдите. Този тип бански са много добра основа за поставяне на декорации или къдрички.

С къдрички

Миналата година те пожелаха истински триумф в категорията на плажната мода, но през тази продължават да държат доста стабилни позиции. Изключително женствени и кокетни, този тип бански са перфектният вариант за дамите, които не харесват нито съвсем изчистените модели, нито пък прекалено екстравагантните. По отношение на големината, броя и разположението на къдричките няма никакви ограничения, но трябва да се има предвид, че те прибавят допълнителен обем в зоната на тялото, в която са разположени.

- ✓ Дамските модели съставляват около 70% от пазара на бански костюми в световен мащаб. На мъжките се пада 17%, а на детските – 13%.
- ✓ Най-големият износител на бански в света е Китай. Страната покрива около 70% от световния пазар.
- ✓ На 5 юли 1946 г. френският автомобилен инженер Луи Реар показва първия бански от две части. Той е ушит само от 75 см плат и за представянето му е наета еротичната танцьорка Мишелин Бернардини, тъй като нито една парижка манекенка не гръзва да се появи пред публика толкова разголена. Пуританите от цял свят са в шок от банския, а в много католически страни носенето му е забранено. Въпреки това в следващите няколко месеца Мишелин получава над 50 хиляди писма от фенове. А при пускането на банския на пазара рекламното му послание гласи следното: „Разкрива всичко от едно момиче освен моминското име на майка ѝ.”

Актърът Саша Барън Коен в прословутите си менкини

- ✓ До началото на XX век на жените им е почти невъзможно да плуват, докато носят бански костюм, защото съществуващите по онова време модели се изработват от вълна и в мокро състояние тежат най-малко 10 кг.
- ✓ Най-скъпият бански в света струва 30 млн. долара. Изработен е от американската дизайнерка Сюзън Роузън и има платинено покритие с прикрепени към него диаманти.
- ✓ След официалното си представяне на 13 февруари 2008 г. безшевният бански Speedo с полиуретанови нишки, изработен със съдействието на специалисти от НАСА, помага за счупването на над 200 рекорда в плуването за период от 23 месеца. Използването му е забранено официално на 1 януари 2010 г.
- ✓ Носенето на бански тип прашка е незаконно на плажовете в Мелбърн, щата Флорида. Глобата е 500 долара или 60 дни затвор.
- ✓ Най-мощната фотосесия на бански

костюми се провежда на 25 септември 2001 г. в Сидни, Австралия. В нея вземат участие 1010 жени.

✓ През 2007 г. ливанско-австралийската дизайнерка Ахеда Занети представя бански костюм за мюсюлманки, наречен буркини, който покрива цялото тяло. Модерните европейци обаче не гледат на него с добро око, тъй като го смятат за нехигиеничен.

✓ Когато куклата Барби е пусната на пазара на 9 март 1959 г., първият ѝ тоалет е цял бански на черни и бели райета.

✓ Speedo е най-продаваната марка бански костюми в света. Компанията е основана през 1914 г. от канадеца Аликсандър Макрей.

✓ През 1964 г. американският дизайнер от австрийски произход Руди Гернрайх създава монокините – бански костюм за жени, чието горнище се състои само от тънка презрамка, минаваща около врата и оставяща гърдите напълно голи. Папа Павел VI провъзгласява творението за „неморално”.

✓ На първия конкурс „Мис Свят” през 1951 г. Кики Хакансон от Швеция става първата и единствена победителка, която носи бански от две части по време на коронашването си. Тази ѝ гързост предизвиква възмущението на делегациите от Испания и Ирландия и те дори заплашват повече да не участват в конкурса.

✓ В началото на 90-те години на миналия век на пазара са пуснати бански от специална материя, която въпреки че не е прозрачна, пропуска слънчевите лъчи и позволява да се добие тен.

✓ Спортният бански костюм, при който горнището обхваща плътно целите гърди, става хит през 1993 г. благодарение на американската волейболистка и модел Габриел Рийс.

✓ През 2006 г. на пазара са пуснати т.нар. менкини – мъжки бански тип прашка, който минава не през кръста, а през раменете. Той стана популярен благодарение на актьора Саша Барън Коен, който се появи на премиерата на филма „Борат” в Кан, натъкмен с чифт в електриковозелено.

✓ През 20-те и 30-те години на XX век мъжете с голи гърди са прогонвани от плажовете в Атлантик Сити, щата Ню Джърси, тъй като градската управа не желае „горили на своя територия”.

✓ Първите бански с животински мотиви са пуснати през 1950 г. в САЩ и са придружени от рекламно послание, гласящо следното: „Ако не можете да си купите ягуар, носете го.”

✓ През 1968 г. са представени т.нар. трикини. Те представляват бански от три части – долнище и горнище с две отделни чашки, които се залепват за гърдите.

✓ На пазара вече се предлагат бански, ушити от материи, предпазващи от UV лъчите. Защитният им фактор стига до 50+.

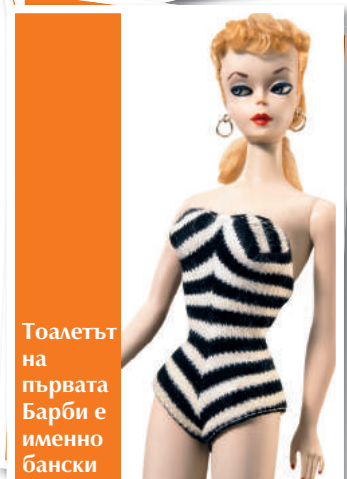
Моделът и актриса Моли Симс позира с най-скъпия бански в света, който струва 30 млн. долара

Еротичната танцьорка Мишелин Бернардини единствена се осмелява да представи публично първия бански от две части през лятото на 1946 г.

Буркини за мюсюлманки

Тоалетът на първата Барби е именно бански

Приключенията Узбекистан

Приказна архитектура и цветове оставят в магия посетителите, тръгнали по Пътя на коприната

СВЕТЛАНА ЖЕЛЕВА

Ташкент с право е наричан руският Хамбург. Улиците са широки, с по 4-5 платна, а центърът се обикаля за броени минути с автомобил. Тук не познават гумата задръстване. Шофирането е по-волно, но в никакъв случай – опасно. Жителите на Узбекистан се гордеят с това, че имат единственото метро в цяла Централна Азия. Автомобилният парк е пъстър - може да се видят „Лада”, „Волга”, дори „Жигули”, а от по-новите - „Деу” и разбира се - „Шевролет”. През 2007 г. американците направиха тук джойнт венчър и новички коли весело щъкат на практика навсякъде в Узбекистан.

15 религии съжителстват в бившата съветска република. Тук живеят узбеки, таджики, казахи, татари, киркизи, украинци, корейци, дори евреи. Официалният език е узбекският, а руският се ползва при комуникация между различните общности.

Жените на Узбекистан са красиви, имат много изразителни лица. Красавица обаче е тази, която има склучени вежди, отсичат мест-

ните. Златните зъби са белег на висок социален статус и добра инвестиция. Казват, че вместо годежен пръстен младоженецът подарява най-малкото един златен зъб на избраницата си. Според гиза ни, могота „златни зъби” е заради това, че водата тук е бедна на йод и на хлор, местните рано остават без зъби, а също често имат и проблеми с щитовидната жлеза, затова най-често „обличат” зъбите си в злато, което има противоалергично действие.

Страната е посещавана от много туристи от Япония, Франция и Германия, а също и от Русия, Испания и Италия.

65 ВУЗ-а се грижат за образованието на нацията, от които 44 са в Ташкент. През последните години университети като Сингапурския, Малайзийския, дори Уестминстърския откриха свои филиали. Емблема на града е щъркелът, защото символизира младостта и плодовитостта. Затова и младоженците задължително минават под арката с щъркеловото гнездо – за да са честити заедно и да са благословени с много деца.

Интересна подробност е, че

Узбекистан има своя чар като държава в Централна Азия. В него живеят около 27 милиона души, а столичани са само 3 милиона души. Местните изговарят Ташкент с ударение на буквата а. Страната е известна като четвъртата по производство и износ на памук.

Като правило, градовете на Узбекистан са многонационални, а климатът е подчертан континентален. През лятото живакът скача до плюс 48 градуса, което между стъкло и бетон засилва чувството на страшна жегга. А през зимата се отклонява в обратен минусов диапазон.

страната има само 120 депутати, 20% от които са жени. Всички те се назначават директно от президента. С най-високи доходи са военните, следвани от милицията, а също и учителите. Лекарите в държавните болници вземат едва 150-200 долара, но допълват доходите си в частните лечебни заведения, където са добре платени. Узбеките са много мили хора, които се държат изключително достойно. На особена почит е гревният поет Алишер Навои /1441-1501/, който се счита за родоначалник на узбекската литература. На него са наречени град, както и Националният театър за опера и балет в Ташкент.

Самарканд - градът на многообразието

Самарканд - старата столица на Узбекистан, е един от най-гревните градове на Азия. Тук историята се върти около Тамерлан, познат по тези географски ширини още като Тимур. Тамерлан има 3 огромни паметника в цял Узбекистан - в Ташкент, Самарканд и в град Шахризабз.

Екскурзоводът ни се оказва истинска находка - Димитрий Тинчеров разказва, че е правнук на татарин, който е воювал за свободата на България през далечната 1878 г.

Ташкент

Старият град е действащ, в него кипи живот, наричат го още музей под открито небе заради многото паметници на културата

Модерен Самарканд наброява между 450 и 500 хил. жители. Тук архитектурните стилове са открити много ясно - колониален, образци на руската, френската и турската школа, късновикториански. Наричат го града на многообразието.

Регистан е „сърцето“ на гревния град Самарканд - вторият по големина град в Узбекистан след столицата Ташкент. В състава на архитектурния ансамбъл на главния площад Регистан са три мегресета - това на Улугбек, построено в началото на XV век; Тия Кори и Шер Дор, построено през първата половина на XVII век.

Един от най-забележителните

паметници е Регистан, което в превод означава „лясчно място“. Паметникът се счита за връх в развитието на архитектурата на Узбекистан. Мегресето или училището за религиозно обучение в гревността е било построено само за 3 години - 1417-1420 г., от Мирза Улугбек, внук на Тамерлан.

Второто мегресе - Тия Кори (в превод - Изографисано със злато) било строено близо 20 години (1619-1636), защото дошли трудни времена. Златната джамия ще се запомни с това, че куполът ѝ е абсолютно равен, но е изпъстрен с фигури и цветове така, че създава усещане за перспектива. В близост бил и най-големият пазар в Централна Азия. Само дворът му бил 5 хил. кв.м.

През XVII век владетелят на Самарканд Ялангуш Баходур е разпоредил началото на строителството и на третото мегресе Шер Дор (Мегресето с тигрите), което е изографисано от 1647-1660 г.

Стильът на целия комплекс на площад Регистан е помпозен, с многобройни - над 24 вида, арабески и всичко, което носи стилистиката на куфическия стил. Едно от минаретата му, което нарочно е останало недобършено, се е наклонило по време на разрушително земетресение през 1911 г. и може да се оприличи на наклонената кула в Пиза. Любопитна подробност е, че за укрепването му са ползвани лично услугите на известния руски арх. Алексей Шусев, който е проек-

тирал мавзолея на Ленин в Москва. Неслучайно целият комплекс е включен в защитените паметници на ЮНЕСКО.

От Шер Дор ви гледат изографисани тигри, газели - символ на движението и на живота, а стените са покрити с цитати от Корана. Интересно е, че медресето на Узбек е бил един от най-добрите духовни университети в мюсюлманския Изток през XV век. В 50-те килии „студентите“ живеели по двама, по-рядко по трима, а възрастта им била между 15 и 40 години. Предпочитана форма на обучение била в двора на медресето, тъй като годината има по 300 слънчеви дни.

Медресетата в Узбекистан просъществували до 1920 г., когато били закрити от съветската власт.

Проклятието на Тамерлан

Музеят на Тимур в Самарканд има на купола си 62 улея, защото пророкът Мохамед умрял на 62 г. Самият Тамерлан склопил очи на 69 г. след силна простуда в степите. От историята се знае, че през 1402 г. той пленил Баязид I при Ангора. След което го затворил гол в желязна клетка, турският султан бил разкарван като майдунна из владенията на всеобщ показ. Естествено, след месец-два Баязид умрял както от срам, така и от стуг. Такава безславна

е кончината на Баязид I Ялгъръм, познат още като Светкавицата.

Тамерлан имал интересна кореспонденция и среща с френския крал Шарл Глупавия, наречен така, защото по признание на поданиците му не бил роден за държавни дела. Шарл нарекъл Тамерлан Освободителя на Европа, след като азиатският полководец спрял нашествието на османските орди, и му подарил огромен меч с този надпис.

В гробницата, където са погребани Тамерлан и неговите наследници, една от легендите разказва, че Сталин бил предупреден да не търси останките на митичния владетел, защото екзумацията му носи проклятие. Но кой можел да спре Сталин, който настоявал за своето. Поблазнен от това, да види как е погребан Тимур и какви несметни богатства има заровени до него, Сталин отворил гроба в навечерието на Втората световна война, въпреки че мъдреци от Изтока го молели да не прави това.

Подобна легенда съпровожда и известен персийски цар, завоевател, който дошъл по тези земи, взел част от саркофага на Тимур и тръгнал към дома си. Насред пътя обаче го застигнала страшната вест, че единствената му гъщеря е тежко заболяла. С владетеля пътувал и жрец, който му пошепнал, че сигурно е взел нещо, което не му принадлежи, затова трябва да го върне. Така парченцето от гроба на Тамерлан отново било върнато в тогавашната столица Самарканд.

Легенда разкроява ореола на Шахи Зинда (в превод - Живия цар). За гжамията казват, че ако я посетиш 3 пъти, все едно си ходил в Мека. Посветена е на приро-

дения брат на Пророка Мохамед Кусам ибн Аббас, който дошъл в Самарканд да утвърждава исляма. Тук вярващите го молят за благословия. Легендата разказва, че той бил убит по време на молитва, враговете му отсекли главата, но той успял да си я вземе обратно и се скрил в един кладенец, където духът му живее и до днес.

Музеят му е звукополен. Гидовете карат туристите да броят стъпалата нагоре, казват, че го правят и вярващите. И когато се връщат от молитвата, пак броят стъпалата, но надолу. И двете цифри трябва да съвпадат, тогава и греховете са опростени, и

Цветове и мозайки от Самарканд и Бухара

молитвите – чути.

Комплексът има много малки мавзолеи –отляво и отгясно, които впечатляват туристите. Типично в стилистиката на източния епос е увековечена и една от гъщерите на Тамерлан- Шоди Мулк. За нея казват, че била най-красивата, с очи на газела. Не липсват и житейски грами в живота на легендарния владетел Тамерлан - една от девойките отказала да се ожени за него и се самоубила, забивайки нож в корема си. И до днес

тя почива в каменен саркофаг.

Туристическата разходка в Самарканд някак логично завършва с мавзолея на Биби ханъм. Тимур го построил в чест на любимата си жена. Основата е изградена с помощта на слонове, след завръщането му от поход в Индия.

Градът на Авицена

Бухара е четвъртият по значение град за исляма - след Мека, Медина и Йерусалим. Следват го Багдад и Мешех в Иран. В Бухара - един от най-големите градове в Узбекистан, живеят предимно таджики. Казват, че името дошло от имам ал-Бухари, който е роден тук.

Градът е бил наричан по много и различни начини: Александър Македонски го наричал Бахар, на санскритски звучал като Вихара (в превод - манастир). Градът е буквално оазис в пустинята, заобиколен от три страни от пустини - Каракум, Мирзачул (до 1922 г. е известна като Гладната степ) и Кизелкум. В областта днес живеят около половин милион души, а жителите на Бухара наброяват близо 340 хил. човека. В града имат много училища, включително и медицински ВУЗ.

Над 10 религии и култури съжителстват в този многонационален град, за който казват, че му е подарена Божествена красота. В района на Бухара е роден известният арабски учен Авицена. Градът бил център на магическото учение на майсторите суфи, чийто най-ярък представител през XII в. бил Баховудин Накшбанд, или „човекът, който карал нещастие то да си отива“.

Старият град е действащ, в него кипи живот, наричат го още музей под открито небе заради многото паметници на културата. Сигурно има някакво съперничество между Самарканд и Бухара в показване на мавзолеи, медресета, джамии, а зидовете се надпреварват да разказват легенди, свързани с тези места.

Една от тях е свързана с мавзолея Чешмата на Йов (Айюб). Според преданието пророкът Йов

Гостоприемството на узбеките е пословично

Туристите се забавляват със старите машини за вода и лимонада, които събуждат в тях ретро спомени

минал като проповедник по тези земи. По това време имало незапомнена суша, реколта нямало, хората умирали от глад и жажда. Местните го помолили за вода. Йов ударил земята и от нея бликнал целебен извор, който и до ден днешен е източник на свежа вода.

Ансамбълът Ходжа-Гаукушан е един от най-големите архитектурни ансамбли в центъра на Бухара. Заедно с други постройки, централната част на града е включена в Списъка на световното културно наследство на ЮНЕСКО.

Минарето Калян, което е най-високо в Бухара, е служило и за ориентир за керваните. На 46.5-метровия връх слагали запалени факли, които светели в тъмното. Освен това тук имало и вишка, която била наблюдателница. Бухара бил богат град и наблюдателната кула го спасявала от

набезите на враговете. От минарето казват, че дори се „виждал краят на пустинята“. Три минарета били построени на това място, като две от тях били разрушени, но това, последното, оцеляло до наши дни.

Мавзолеят на Саманидите е разположен в историческия център на Бухара. Той е построен още през IX век и една от най-почитаните архитектурни забележителности на Централна Азия. Навремето традицията е повелявала богатите да бъдат погребвани в близост до мавзолеи.

Сред забележителностите на града е и джамията на 40-те стълба. Реално „подпорите“ ѝ са 20, а сянката им пада директно в езерото пред тях и така броят им се удвоява. По време на социализма била затворена, дори била превърната в атеистичен клуб.

В Узбекистан процъфтяват

занаятите, килимарството, ръкоделията са на особена почит. Много ентузиастично прогължават традицията на миниатюрите, които следват най-добрите образци на източната живопис. Особено атрактивни за европейците са бижутата. Те били не само зестра на младоженката, но и израели ролята на амулети - предпазвали от уроки, зли духове и болести. В случай, че бракът не потръгнал, те също давали известна сигурност на жената, че ще може да се издържа сама.

В създаването на джамиите не липсвало и съперничеството кой е по-по-най. Улугбек, любимият внук на Тамерлан, се разписал в града с фамозен храм. Абул Азис хан обаче не могъл да преглътне пиршеството на сестивата, която предлагала джамията на Улугбек, и точно срещу неговата построил своя. За да докаже на себе си и на света, че е по-велик, по-силен и по-могъщ. Това станало през 1652 г. Върху една от стените нарисувал мъдро Дървото на живота, носено от два дракона. Макар че ислямът не позволява да се рисуват животни, изключения се правят за митичните същества.

Сред атракциите на Бухара е и джамията с четирите кули, които се издигат едва на 17 метра височина. Местните разказват, че

владетелят имал 4 гъщери - всяка красива посвоему, и всяка кула запечатала нейния характер. Затова минаретата били оформени като кули.

Туристическа атракция е и резиденцията на последния емир на Бухара Саид, която се намира само на 4 километра извън града. Дворецът е построен през 1912 г. – прохладен, с външен двор, в който днес се разхождат пауни, с живописен вътрешен двор, както и жилищна сграда, построена в руски стил, заобиколен от езеро и гора. Наричали резиденцията „Бялата къща”.

По различни причини емирът бил в Русия, където се влюбил в руската принцеса Олга, сестра на руския император Николай Романов. Тайното му желание било да впечатли грациозната височайша особа с богатството си и уменията на бухарските майстори. Срещата така и не се състояла, тъй като през 1918 г. Олга споделила съдбата на цялата императорска фамилия и била разстреляна.

Приемната зала днес пази най-добрите образци на Бухарската рисувална школа – с ярки, жизнерадостни цветове и специфична техника за рисуване. Тронната зала, шахматните гъски, над кои-

то емирът прекарвал дълго време със своите гости, подаръците, донесени му от близки и далечни страни, не оставят туристите равнодушни.

България изобщо не е непознато място за узбеките. Те свързват името на страната ни с Тодор Живков, леля Ванга, с българските строители, които са идвали тук. Разбира се, има и такива, които питат: „България в Европа ли е?” или „В Болгарии говорите руски?” и не могат да се ориентират къде точно сме. Но местните хора са изключително гостоприемни.

И накрая - нещо практично за пътуващите. При влизане в страната се попълва митническа декларация в два екземпляра. Единият остава при митничарите, другият задължително се пази до напускане на страната. В декларацията е най-важно да се укаже носената лична налична сума пари в долари и в евро. В никакъв случай посочената сума на влизане не трябва да бъде по-голяма от тази на излизане.

Американският долар се котира по-добре от еврота и не се приемат измачкани, стари или скъсани банкноти, също така е добре да са номинал след 2006 г. Държавният курс в момента е 1\$ = 1 839,40 узбеки сум; 1 евро = 2 407,26 сум. 🇷🇺

В състава на архитектурния ансамбъл на главния площад Регистан са три медресета - това на Улугбек, построено в началото на 15 век; Тилия Кори и Шер Дор, построено през първата половина на 17 век

Българи превземат Коста дел Сол

Испанската провинция отваря пазара си за недвижими имоти

Българи са на път да превземат Коста дел Сол. Атрактивни имоти в курорта се предлагат в нашата страна от броени седмици, а първите клиенти ще пътуват за Испания през юни, за да разгледат и изберат своя ваканционен имот. Това обяви Константин Бобчев, управляващ съдружник в консултантска компания „Хоум фор Ю“.

„Living Costa del Sol“ е инициатива на правителството на провинция Малага, която цели да подпомогне строителите и инвеститорите в тази част на Испания. Това е един пример за публично-частно партньорство, чрез който се обединяват държавни институции, браншови организации и представители на частния бизнес, с цел да се представи един много достъпен, атрактивен и в същото време гарантиран продукт сферата на недвижимите имоти. Става въпрос за обединяване на огромен брой първокласни къщи и апартаменти, намиращи се в Коста дел Сол, които да получат гаранция за качество и за изрядност в документацията от страна на местното правителство.

След внимателен подбор и преценка, имотите, включени в инициативата „Living Costa del Sol“, минават и през много внимателен юридически анализ. За предлагането им на крайните клиенти правителството на провинция Малага избира най-добрите професионалисти в тази област в съответните страни, където тя е представяна.

За България правото на изключително

представителство се дава на „Хоум фор Ю“. Подписването на ексклузивния договор стана на тържествена пресконференция и коктейл в София под егидата на испанския посланик в България Н.пр. Хосе Луис Тапа Висенте, председателя на Областната управа на провинция Малага и на Комитета по туризъм на Коста дел Сол – Елиас Бендого, в Сътрудничество със Съюза на строителите и инвеститорите на Малага, както и Константин Бобчев и Иван Горанов като управляващи съдружници в консултантската компания.

Към настоящия момент забелязваме доста голям интерес от страна на по-заможните българи, коментира Константин Бобчев.

По-голямо предизвикателство е фактът, че „Хоум фор Ю“ получи правото на изключително представителство и за територията на цяла Русия.

„Никога няма да има по-подходящ момент за закупуване на недвижимост в Испания от страна на руските клиенти заради достъпните цени на имотите, съчетани с високата покупателна способност, предизвикана от високите цени на петрола“, обясни Н.пр. Луис Фелипе Фернандез де ла Пеня, посланик на Испания за Русия.

„Отбелязваме засилен интерес на руските клиенти към Испания, имаме реални запитвания и няколко групи клиенти вече са записани в началото на идния месец“ – сподели след края на обиколката Иван Горанов.

Анаболи, ох, боли!

АНТОН АНДОНОВ

Горещи емоции очакват любителите на спорта това лято. След европейското по футбол в Полша и Украйна идва времето на олимпиадата в Лондон. Спортистите дават мило и драго, за да бъдат в най-добрата си форма за тези престижни състезания. И за да блеснат точно в нужния момент, прибегват до позволени и не дотам позволени средства.

Медицината и спортът отдавна вървят един до друг в опит да надхитрят издръжливостта на човешкия организъм. В търсене на съвършения плувец, бегач или футболист лабораториите харчат милиони. А от рекламата на създадения идол след това печелят милиарди долари. Парите карат

изследователите да изобретяват все по-нови хранителни добавки, кръвен допинг, анаболи или хай-тех продукти, които да натоварват здраво спортиста. Така зад паравана на атракциите по спортните терени остават скрити трагедиите, до които неимоверно се стига от употребата на стимуланти.

Но похарчените пари за смърт не стряскат никой в съвременния свят. Черната хроника със смъртните случаи в последния ден на април допълни световният шампион по плуване Дале Оен. 26-годишният норвежец получи инфаркт и почина след тренировка по време на лагер с националния отбор. Дале Оен беше един от най-добрите плувци в Норвегия, който след среброто в Пекин на 100 метра бруст очакваше с нетър-

пение тазгодишната Олимпиада. Преди него по същия начин внезапно починаха и футболистите Евгений Герасимов, Пиермарио Морозини, Миклош Фехер и Марк Вивиен Фое, както и фигуристът Сергей Гринко. Смъртта ги застигнаше в различни точки на света и почти винаги направо на терена. 24-годишният зряв като бик нападател на "Бенфика" и унгарския национален отбор Миклош Фехер колабира в последните секунди на гостуването в Гимараеш и 20 минути по-късно почина в местната болница. На зеления терен си отиде камерунецът Марк Вивиен Фое, а само детайлният преглед на лекарите на италианския „Интер“ предотврати гибелта на нигерийския нападател Нванкво Кану. Олимпийският шампион от 1996-а се оказа с рядък порок на сърцето и въпреки трите байпаса в САЩ се отказа от големия футбол. Всъщност медиците на Ботуша бяха принудени да признаят, че са „хранили“ с различни хапчета футболистите, а французинът Зинедин Зидан направо си изповяда, че е вземал креатин по време на престоя си в „Ювентус“. Пак в Италия на терена колабира и по-късно в болницата почина и 25-годишният футболист на „Ливорно“ Пиермарио Морозини. Той нямаше късмета на Фабрис Муамба от „Болтън“, който бе над един час със спряло сърце, преди да бъде върнат към живота след припадък на терена. Географията на смъртните случаи се разшири до Швеция, където по време на тренировка почина 30-годишният играч на четвъртодивизионния „Кавлинге“ Андреас Андершон, и достигна Индия, откъдето дойде вестта за смъртта на местен футболист. Черната хроника продължава с гибелта на 15-годишен ръгбист във Великобритания, инфарктът на играчето не подмина и бившия италиански волейболен национал Вигор Боволента.

Лабораториите харчат милиони, за да направят идеалния атлет, а после печелят милиарди от реклама. Но често изходът може да е фатален

Пазарът на хранителни добавки у нас е за над милиард лева, а продажбите в интернет са напълно неконтролируеми

Спорт и химия вървят ръка за ръка

Доц. д-р Жасмина Мирчева знае добре какво се съдържа във всяко лекарство и хранителна добавка, продавана на нашия пазар до края на 2009 г. Тя ръководи на два пъти българския регулатор на пазара - Изпълнителната агенция по лекарствата. В периода 1998 - 2005 г. тя е директор за Централна и Източна Европа към Европейската асоциация на производителите на безрецептурни лекарства в Брюксел. Възпитаник е на Медицинския университет в София и завършва редовна аспирантура по имунология в Института по обща и сравнителна патология на БАН. Следват няколко специализации в чужбина, а от 1990 до 1993 г. работи в Националния институт за медицински изследвания на Франция - INSERM в Париж. Доц. Мирчева има хабилитация в областта на имунобиологичните науки и над 100 публикации в световни научни и научно-популярни издания.

- Д-р Мирчева, в последно време зачетиха информацията за внезапна смърт сред професионални спортисти. В черния списък са футболисти, плувец, фигурист, ръгбист. Всички те обаче са млади хора - 25-30 - годишни. А официалната информация - инфаркт. Има ли медицината някакво обяснение на тази неочаквана смърт?

- Тези случаи стреснаха не на шега и нас, лекарите. От медицинска гледна точка такова нещо може да се случи при един от 50 000 активно спортуващи хора. Но за леталния изход невинаги причината е в неоткрито сърдечно заболяване или внезапна вирусна инфекция, каквато е официалната информация. Спомнете си

смъртта на датския велосипедист Курт Йенсен през 1960 г., който умря от предозирание с амфетамини. След този случай в спорта започна ерата на антидопинговия контрол, а след втората смърт в колоезденето - на Томи Симпсън, който умря по време на Тур дьо Франс през 1967 г. пред очите на милиони зрители, наблюдавали състезанието на телевизорите си, Международният олимпийски комитет (МОК) публикува Списък от забранени субстанции и забрани употребата на амфетамините в спорта през 1968 г.

Според мен в основата на всички последвали трагични случаи стои стремежът на младите хора да постигнат високи спортни резултати и да надхвърлят физиологичните възможности. Но всеки такъв опит да се нагскочи нормата може да доведе до трагедия. Спортистите като че ли не си дават сметка, че при приемането на стимулиращи агенти в 30% от случаите организъмът реагира с производството на специфичен сърдечен ензим, наречен Тропонин I, в много по-високи от нормалните дози. Увеличаването на

ензима в организма води до умиране на сърдечни клетки, а ако в същото време се приема ефедрин или норадреналин, съдържащи субстанции, може да се предизвика сърдечна смърт. Това се знае от лекарите, разбира се, но трябва да се каже и на треньорите и самите спортисти, защото в желанието да се постигне по-висок резултат, се използват и непозволени средства.

- Публична тайна е, че големият спорт има нужда от химия. Повече помагат или повече вредят възстановителните лекарства или хранителните добавки?

- Допингът в спорта не е нов феномен. Още древните олимпийски игри са белязани с подобни скандали. Тогава обаче състезателите са приемали билки и отвари, за да се подкрепят преди старта. Но в комерсиализирания спорт днес, където мирисът на слава все по-често се смесва с вкуса на пари, използването на допингителни стимуланти се превръща почти в правило. По време на олимпиадата в Сидни през 2000 г. от анкетираните 2758 състезателя 2167 са признали, че приемат лекарство или хранителна добавка. От тях 542 атлети са вземали повече от 6-7 препарата на ден, а един спортист признава, че е вземал по 26 различни препарата всеки ден. В навечерието на олимпиадата в Лондон МОК съобщи, че при внезапни проверки на 634 спортисти в 13 страни са открити 94 случая на употреба на хранителни добавки, съдържащи забранени за употреба субстанции.

Химията се оказва навсякъде около нас, дори в креатинина, който в България се взема от почти всеки бодибилдър във фитнес залите, се откриват 6-7 забранени хормона. И още един пример - в нашата Наредба №47 за хранителните добавки е изключен само един вид от растението ефедра, а на пазара се поргават препарати на базата на много други ефедри. А ефедрата е стимулант, много близък до адреналина, и в света съществуват стотици нейни разновидности. Тази добавка е забранена в САЩ и Канада заради смъртта на 16-годишен американски атлет през 2004 г., вземал хранителна добавка с името Yellow Jacket, която съдържа екстракт от ефедра

и кофеин и цели да ускори метаболизма. Веднага след забраната обаче на пазара се появяват продукти с ефедриноподобни субстанции като горчивия портокал и индийската ефедра бала, която е и редовна съставка на аюрведата.

Но в интерес на истината трябва да отбележа, че етичната фармацевтична индустрия реагира бързо и спира от производство доказано вредни продукти. Например още през 1950 г. фирмата „Ели Лили“ сваля от производство препарата Forthan, съдържащ ефедра, който 10 години преди това се продава за отпушване на носа.

- Лекарствата се предписват от лекари, а добавките се продават спокойно не само в аптеките, но и в магазини за спортни стоки и във фитнес залите у нас. Такава ли е практиката и в Европа?

- В момента у нас 85% от продажбата на лекарства и хранителни добавки става в аптеките, 5% минава през магазините и 10% - през интернет. Фитнес залите по закон нямат право да продават хранителни добавки, но най-неконтролиран е пазарът в мрежата. Там действа законът „Много обещания - малко наука“. Анонимността почти винаги е правило, а при покупката на добавки и лекарства тя се превръща в опасност. Защото пазарът на хранителни добавки отчита бум. Само за година той отбелязва ръст от 20% и вече гони обем от 1 милиард лева в България. За съжаление контролът върху продуктите не е достатъчно ефективен. С него се занимава Българската агенция по безопасност на храните. Там обаче няма лаборатория за контрол на качеството и съставките във вносните и произведените продукти, инспекторите не са достатъчно, а глобите – символични. Те са 500 лв. за първо и 1000 лева за второ нарушение. Регистрацията на препаратите е нотифицираща, което означава, че става само с декларация на вносителя. Но такава е положението и

в Европа и САЩ, където има само трима инспектори, които контролират пазара. Между Впрочем отвъд океана пазарът на хранителни добавки отчита ежегоден ръст от 18%, обемът му е около 5 милиарда долара, а регулацията му е факт със Закона за здравето и осведомеността, приет през 1994 г. Добре регулиран е пазарът в Канада, където правителството отдели 7 млн. долара, за да заработи Агенция за натурални продукти.

- Крие ли опасност поръчката на хранителни добавки по интернет?

- Ще ви отговоря с пример. През ноември 2011 г. американската агенция за безопасност на храните разкри, че популярните препарати Jack3d и Oxylite Pro, които обещаваат „екстра енергия и бързо отслабване“ са абсолютно безполезни и дори имат съставки, които могат да навредят на пиещия ги. Има документиран двестотин смъртни случая сред американски войници, които получават сърдечен притъп по време на тренировка във фитнеса. Тези добавки обаче не са забранени и у нас се продават

от поне два български сайта. Нещо повече – препаратите обещаваат „прилив на сила и неустойима жажда за вдигане на повече и повече тежести, усещане на прилив на енергия с всяка следваща минута, дори секунда от употребата му“, което си е чиста заблуда. Точно затова смятам, че трябва да се засили информираността на българския потребител, който е атакуван освен от интернет магазините и от най-малко 10 компании, развиващи т.нар. продажба от врата

на врата или с каталожна търговия. Да знае клиентът рекламираната полза и причинената вреда и тогава сам да направи своя избор.

- Казахте, че обемът на пазара за хранителни добавки у нас гони 1 милиард лева. Много или малко е това в сравнение с останалите продавани лекарства?

- В България средната цена на едно пакетче лекарство, купувано без рецепта,

е 4 лева. Една опаковка хранителна добавка средно струва с 1,50 лв. повече, или 5,50 лева. През 2011 г., в сравнение с 2010 г., са изпити с 20% повече хранителни добавки, за които по официални данни са платени 132 милиона лева, но всъщност сумата е 8 пъти по-висока. Българите пием 25 милиона опаковки хранителни добавки, 77 милиона лекарства без рецепта и 100 милиона опаковки лекарства годишно по предписание на лекаря. Пазарът на лекарствата гони сума от 3 млрд. лева годишно.

- Анаболи, допинг контрол и хай-тех на фармацевцията? Има ли граница днес между тях?

- Трудно може да се намери граница между тях, защото най-често последните открития във фармацевцията се „хващат“ от допинг лабораториите по света. Тук влизат и хай-тех продуктите като инсулин и еритропоетин. Те са най-трудни за откриване при спортистите, заради естествения им произход. В спорта вече навлязоха хемоглобини, както и изкуствени носители на кислород. Говоря, разбира се, за т.нар. кръвен допинг, но пак подчертавам - когато се търсят свърхнатоварвания, организмът реагира със смърт. За съжаление правилото важи и за високия, и за любителския спорт.

- Информацията ли е най-ефективният контрол над хранителните добавки, които вземат за своето възстановяване спортистите по света у нас?

- Да. Всеки трябва да знае какво пие и защо го пие. В САЩ например децата, които тренират атлетика, задължително вземат хранителни добавки. Те са около 2 милиона, 3-5% от младите хора в Канада, 5 – 15% от френските младежи и 54% от билдърите отвъд океана също приемат хранителни добавки. Знанията за препаратите идват от техните треньори и личния избор на всеки спортуващ.

BRAND PR

PR • РЕКЛАМА • КОНСУЛТАНТСКА ДЕЙНОСТ

Истинската връзка!

www.brandpr.bg

НОВИНИТЕ В ДВИЖЕНИЕ

ОЧАКВАЙТЕ
economymagazine.bg
- приложение за
iPhone и iPad

CHIVAS

LIVE WITH CHIVALRY

www.chivas.com
Консумирай отговорно.